

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Disputationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtute Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

Disputatio XX. De Hæresi, & Hæreticis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81031)

heresis, & *secta* in malam partem solum usurpare ceperunt; ad quam vocis usurpationem fundamentum habuerunt in ipsis litteris sacris, in quibus semper *heresis* nomen in eo sensu accipitur. Sic enim 1. ad Cor. 11. dicitur, *neceſſe eſt hereses eſſe, ut qui probati ſunt, maniſeſto fiant.* & ad Tit. 3. *hereticum hominem poſt unam, & ſecundam correptionem deuota, ſciens quia ſubuerſus eſt, qui eiſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus.* Et ad Galat. 5. inter opera carnis enumerantur, *diſſenſiones, ſecta,* &c. ubi in Graeco pro *ſecta*, habetur *heresis*; & denique act. 24. ubi, ut vidimus, *ſecta* in bono ſenſu ſumitur, *heresis* tamen non ita, ſed in malo, ideo enim cum diſtinctione loquutus eſt Paulus, dicens, *ſecundum ſectam, quam dicunt heresiſm, ſic deſerui Patri, & Deo meo:* nolens ex proprio ſenſu eam appellare heresiſm, ſed ex aliorum errore. Quin imò in re ipſa ſignificata fundamentum erat: nam heresiſ, cum ex prima ſua ſignificatione electionem ſignificet, non videtur apte competere ſententiæ, quam non ex electione libera, ſed ex neceſſitate amplectitur. Ideo namque conſuſiones euidenter non dicuntur hereses, quia in iis non eſt electio, ſed euidentia neceſſitas. Cum ergo fidei doctrina neceſſario nobis amplectenda ſit, neceſſitate ſaltem obligationis, nec ad eam electio humana, ſed diuinus impuſus compellat, merito *heresis* nomen ab ea abiecitur, quam rationem ex aliis Patribus reddidit Iſidorus lib. 8. etymo. cap. 3. his verbis: *Apoſtolo enim Chriſti habemus auctores qui neque ipſi, quidquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, ſed acceptam à Chriſto doctrinam fideliter nobis tradiderunt.* Theophylact. in cap. 2. ad Coloss. *hereses, inquit, propterea dicuntur, quia humana ſunt opiniones: Chriſtiano- rum autem dogma non eſt humanum, & propterea, neque tale nomen conſequitur.* Vnde certum eſt, hodie non poſſe iam doctrinam fidei *heresiſm* appellari, quia nomen hoc communi conſenſu ad ſignificandam ſolum vicioſam doctrinam applicatum eſt.

4
De nomine
ſecta.
Mius dubium eſſe poſſet de nomine *ſecta*, quia Paulus ſuprà adductus videtur illud ad bonam, & Catholicam doctrinam applicuiſſe, & ita etiam loqui videtur Cyprianus epiſt. 23. ubi idem obſeruat Pamelius congerens alia teſtimonia; & quia *secta* dici videtur à ſequendo, vel ſectando, & nos verè Chriſtianam fidem, & religionem ſectamur. Merito tamen Suarez *diſta ſect. 2. num. 4.* monet, iam nunc ab eo nomine abſtinendum eſſe, quia longo Eccleſiæ, & Chriſtianorum uſu ad falſas ſolum religiones applicatur, ut notaui etiam Beda in locum illum act. 24. pro verbis illis *ſecundum ſectam, leges, ſecundum viam*, quod etiam Græca vox propriè ſignificat, & hereticos communiter *ſectarios* appellamus: & dicto cap. 5. ad Galatas, inter vitia enumerantur *ſecta*, quod in ipſa etiam voce fundamentum habet: tum quia aliqui *ſectam*, non à ſequendo, vel ſectando, ſed à ſecundo, ſeu ſectio- ne deriuant, ut notaui Calepinus in voce *ſecta*: heretici autem ſunt, qui religionem ſecant, & diuidunt, non Catholici, qui eius indiuiſionem, & unitatem procurant: tum etiam, quia vt obſeruauit Suarez *ſecta* ſignificat particularem doctrinam: fides autem Catholica non eſt particularis, ſed vniuerſalis, quæ omnibus data eſt & ad omnes pertinet, & ideo Catholica, ſeu
Card. de Lugo de virtute fidei diuina.

vniuerſalis appellatur: non eſt ergo illa appella- tio hodie permittenda etiam elegantia, vel Cice- roniani ſtyli prætextu. Præſtat enim religioſe, & piè in Eccleſiaſticis rebus, quàm Ciceronianè lo- qui: & hæc de voce dixiſſe ſufficiat.

Nunc iam quod ad rem ipſam attinet, dubitari ſolet, an omnes hereses ſint æquales. P. Suarez *diſta diſp. 19. ſect. 2. num. 6. & ſeqq.* docet loquen- do formaliter de propoſitione heretica quoad gradum falſitatis, non diſtingui in eo plures gra- dus ſecundum magis, & minus, ſed omnem pro- poſitionem hereticam eſſe æquè falſam, & her- eticam. Primò, quia quælibet pertinacitas cre- dita ſufficit ad corruptionem totius fidei. Secun- dò, quia omnis propoſitio de fide eſt æquè cer- ta, quia innititur ſummæ veritati Dei, qui in omnibus eſt æquè verax; ergo & quælibet pro- poſitio heretica, quatenus deſtruit quancun- que veracitatem fidei, eiſdem gradus falſitatis, & erroris eſt.

P. Hurtado *diſta diſp. 80. §. 16.* dicit non om- nes propoſitiones hereticas eſſe in eodem gradu: nam quæ negat veracitatem Dei deterior eſt ca- teris, tum quia eſt obiectum contradicторiè op- poſitum Deo: tum quia funditus euerit funda- menta credendi Catholicè, tum denique, quia ir- rogat Deo grauiffimam iniuriam. Qui autem ſo- lum negat reuelationis exiſtentiam, non ita inſa- nè deſipit, nec tam malè ſentit de Deo, nec phy- ſicè deſtruit totam credendi rationem: poteſt enim miraculis, & aliis argumentis conuinci.

6
In hoc puncto poteſt quaſtio eſſe de re, vel de nomine, de re autem certum eſt, peccata heresiſ non omnia eſſe æqualis grauicatis. Primò, quia poteſt eſſe malitia ex maiori libertate, maiori attentione, minoribus difficultatibus, & aliis circumſtantis extrinſecis, quæ augeant malitiam etiam in proprio genere, & propterea formaliter op- ponitur contra virtutem fidei, & eius obligatio- nem. Deinde poteſt eſſe inæqualitas, imò & di- uerſitas ſpecifica propter oppoſitionem contra alias virtutes, v.g. ſi heresiſ contineat blaſphe- miam, quæ transfert iam illud peccatum in aliam ſpeciem explicandam etiam in confeſſione, de quo dixi *diſp. 16. de Pœnit. ſect. 5. n. 288. & ſequen- tibus*, & ſuprà *diſp. 18. ſect. 3.* ex quo capite fate- mur grauius peccare, qui negat Dei veracitatem, quàm qui negat præciſe reuelationis exiſtentiam, cum ille primus grauiffimam blaſphemiam incurrat. Poteſt etiam hæc inæqualitas eſſe ex- tenſiua, vt ſi vnus neget vnā propoſitionem contentam in vno libro ſacro, alter verò neget totum illum librum: hic enim, cæteris paribus, grauius peccat, cum plura reuelata neget.

7
Aliqui hanc inæqualitatem videntur agnoſce- re ex eo, quod aliqua obiecta ſunt de fide prima- riò, alia verò ſecundariò: item alia directe, alia ſolum indirecte, ſeu aliqua immediatè, alia verò ſolum mediatè, quas diſtinctiones bene explicat Suarez *ubi ſuprà num. 9. & 10.* Et quidem pri- mariò dici poſſunt pertinere ad fidem, quæ ex primario fidei ſine reuelata ſunt, quia neceſſaria ſunt ad Dei notitiam, vel ad noſtram beatitudi- nem: ſecundariò autem dicuntur ad fidem per- tinere, quæ aliorum occasione reuelata ſunt, v.g. quod Abraham habuerit duos filios, &c. & de his intelligi poteſt S. Thomas in præſenti qu. 11. art. 1. & 2. diſtinguens obiecta fidei in primaria, ſeu principalia, & ſecundaria: nam vt obſerua- uit Hurtado *ubi ſuprà §. 15.* apud S. Thomam
Y y 2 totum

eorum solum cognoscitur per se, & primariò, partes verò, quæ cognoscuntur propterea sunt in toto, dicuntur cognosci per aliud, & secundariò. Si autem objecta mediata accipiantur pro iis, quæ non sunt in se reuelata, sed inferuntur ex reuelatis; distinguendum est iuxta ea, quæ latius diximus *suprà disp. 1. sect. 13.* Nam si aliquod objectum contineatur in reuelatis, ut pars in toto, illud etiam est de fide, & propositio contradictoria erit hæretica, quia illud etiam objectum est partialiter reuelatum, quatenus est pars objecti reuelati; si verò solum contineatur ut conclusio in præmissa, propter trisibilitatem continetur in humanitate Christi reuelata, ex qua inferitur; tunc obiectum illud non est propriè, & formaliter reuelatum, nec propositio negans illud erit in rigore hæretica, sed habebit aliam censuram inferiorem, ut infra videbimus, quamvis plerumque in foro externo puniatur tanquam hæreticus in illa persistens, quia præsumitur negare præmissam reuelatam, ut notant Suarez, Sanchez, & alij, quos congerit, & sequitur Diana 4. part. tract. 8. de officio, & potestate inquisitionum resolutione 79.

8
An omnes
hæreses sint
æquales in
gradu falsita-
tis.

Hoc supposito, restat quæstio aliqua de vocibus, an omnes hæreses sint æquales in gradu falsitatis, quod pendet ad alia quæstione, an omnia objecta fidei sint æqualia in veritate. Quæ est quæstio Philosophica, vel Logica, an omnes propositiones veræ sint æque veræ quod Hurtado *vbi suprà*, §. 17. negat, quia licet omnes actus veri sint æque veri, veritate formali, non tamen fundamentali, cum objecta ipsa affirmata non sint æque necessaria, atque ideo Trinitas magis vera est radicaliter, quam existentia reuelationis, quæ est contingens, vel quam canis Tobie. Sed certè illa inæqualitas in veritate fundamentali parum refert, si concedatur æqualitas in veritate formali: hæc enim sufficeret, ut falsitas saltem formalis sit æqualis in omni hæresi, cum opponatur semper æquali veritati formali. Aliunde tamen puto, posse dici, hæreses esse inæquales in gradu falsitatis, quia etiam si concedatur, omnes propositiones veras esse æque veras; nam veritas formalis est conformitas cum objecto, quæ conformitas debet esse totalis, alioquin si in aliquo deficiat, non erit veritas, quam alia, si utraque est conformitas omnimoda, & totalis: hoc tamen non procedit in falsitate formali, quæ est difformitas ab objecto; potest autem una propositio magis difformis esse suo objecto, quam alia. Nam si sint in hoc cubiculo decem homines, magis distat à vero, qui dicit nullum esse, quam qui dicit esse solos nouem; sicut magis distat decem à nullo, quam à nouem. Sic ergo magis distat à vero, qui dicit in Eucharistia esse solum panem, quam qui dicit esse in hostia solum corpus Christi sine sanguine, atque ideo eius hæresis erit magis falsa, & maior hæresis. Item qui dicit, Deum non posse dicere verum, magis errat, quam qui dicit, Deum de facto illud non dixisse: & sic de alijs. Poterit ergo inæqualitas inter hæreses reperiri, quatenus una magis à vero distat, quam alia: in quo etiam sensu posset dici maior hæresis negans attributa Dei intrinseca, quam negans opus aliquod Dei extrinsecum: quia qui negat attributum Dei intrinsecum, negat etiam eius possibilitatem, cum in prædicatis Dei necessarius id, quod non est,

non possit esse: quam tamen possibilitatem non negat; qui solum negat de facto tale, vel tale Dei opus ad extra positum esse. Omitto inæqualitatem repertam inter hæreses, in maiori, vel minori grauitate: nam perniciosius errat, qui negat Eucharistiam, quam qui negat, Abrahamum habuisse duos filios, atque ideo grauior est illa hæresis, quam hæc. Sed hæc non est inæqualitas in ratione falsitatis, de qua nunc loquimur, sed in alio genere.

Secundò dubitari solet; an possit Ecclesia facere, quod nunc incipiat aliqua propositio esse hæretica, quæ antea non erat hæretica. Certum autem est, posse aliquod obiectum esse de fide, quod antea non erat de fide, si de nouo Deus reuelaret id, quod antea nondum reuelatum erat, casu id postea negans erit hæretica, quæ antea non erat hæretica, quia antea non negabat obiectum reuelatum. Dubium ergo solum est, quando obiectum antea fuerat reuelatum, sed non erat reuelatum proposita sufficienter, ut obligaret ad fidem illius Lorca *disp. 39. num. 10.* distinguunt inter propositionem hæreticam, & errorem contra fidem, & concedit posse Ecclesiam facere, ut aliquod dogma sit hæreticum, quod antea hæreticum non erat, non tamen posse facere, quod sit error contra fidem, qui antea non erat: sicut nec potest facere, quod sit dogma fidei, quod antea non erat. Sed merito hæc differentiam reiecit Hurtado *vbi suprà* §. 19. quia ad propositionem hæreticam sufficit, si neget dogma fidei: si ergo antea erat dogma fidei, antea etiam erat propositio hæretica, quæ illam negabat, vel si non erat hæretica, ideo erat, quia nondum negabat dogma fidei. Nec in hoc potest esse quæstio de re: & quod attinet ad modum loquendi, retinenda videtur communis loquutio, quod scilicet, quamvis post Apostolos nihil proponat Ecclesia de nouo credendum de fide, quod non fuerit Apostolis etiam reuelatum; ut diximus *disp. 3. sect. 5.* aliqua tamen proponantur de fide credenda ab Ecclesia, quæ aliquando ante eiusmodi definitionem non erant credenda de fide, quia non erant sufficienter fidelibus propolita, antiquata iam, & in dubium reuocata propositione per Apostolos facta, quæ iterum ab Ecclesia in lucem profertur. Quare tempore illo proximè antecedenti res illa non erat complete de fide, quia ad hoc requiritur non solum reuelatio Dei, sed etiam quod sit sufficienter propolita, quod secundum de erat, & habetur, Ecclesia iterum rem illam ut reuelatam proponente: ideoque propositio contraria non erat tunc in rigore hæretica, quia non negabat aliquid, quod tunc esset completè fidei dogma, sicut ob eandem rationem non erat error contra fidem. De hoc tamen amplius dicemus *sect. 2.*

Tertiò dubitari solet, quomodo verum sit id, quod ex S. Hieronymo refert S. Thomas dicta quæst. 1. art. 2. in 2. argumento. *Quod ex veris inordinate prolatis sit hæresis.* Ratio autem dubitandi est, quia non est hæresis, nisi negetur obiectum fidei, ergo qui in re ipsa non errat, imò credit idem, non committit errorem contra fidem, sed contra regulas Grammaticæ, vel Calepinæ. Propter quod Hurtado *vbi suprà* num. 20. axiom. illud videtur reiecere. Quod verò attinet ad auctoritatem Hieronymi, potuisset fortasse illam negare, cum Canus lib. 1. 2. de locis, cap. 9. ad 3. fateatur apud Hieronymum, nec verba illa,

nec eorum sensum vspiam reperiri. Sed reuera ante S. Thomam Magister sentent. in 4. distin. 13. axioma illud recitit ex Hieronymo in epist. ad Damasum, ex quo illud tanquam Hieronymianum communis schola recepit: & in illa epist. aliquid simile inuenitur his verbis: *Non sufficit sensus ipsum nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis laet.* Et axioma ipsum potest verum, & proprium sensum habere: non enim significat, quod variatio sola verborum vitiosa iuxta regulas grammaticas, sed retinens adhuc sensum Catholicum reddat propositionem haereticam: sed solum quod variatio verborum, quae prima facie appareat levis, & retinens eundem sensum: possit tamen occultare sensum haereticum vel si quis dicat *filius est suppositum aliud à Patre*. Catholicè loquitur quia solum significat distinctionem in persona. Si autem aliud id ita referat: *filius est suppositum, & aliud à Patre* occultat haereticum, significans filium esse aliud à Patre simpliciter loquendo, quod est significare distinctionem in essentia. Vides ex leuituscula variatione verborum occultari, & inueniri haereticum. Si tamen non intenderet hunc sensum, sed solum quod filius sit suppositum, & quidem suppositum aliud à supposito Patris, non noceret variatio illa, sed esset periculosa propter sensum alium, quem magis sonare videtur.

11 *An haeresis formalis consummatur in voluntate, vel in intellectu.* P. Suarez disp. 19. sect. 4. num. 2. dicit, consummari semper in intellectu per aliquem assensum erroneum, quod quidem coheret cum iis, quae supra docuerat, de infidelitate in communi, consummari semper in intellectu, de quo nos latè diximus supra Disput. 19. sect. 1. At verò Hurtado Disput. 82. sect. 7. §. 69. solum concedit posse aliquem esse haereticum affectu, quin habeat haereticum in intellectu: nempe quando nunc dicit, ego credo Ecclesiae, sed si expediret ad meum commodum ego non crederem: quo casu nunc habet affectum haereticum in voluntate, nondum tamen haereticum in intellectu. Nos tamen iuxta ea quae loco citato diximus de infidelitate, consequenter de haeresi dicimus, posse quidem metaphysicè eius malitiam siftere in voluntate quin transeat defectus culpabilis in intellectu: moraliter tamen id non contingere. Et quidem duo casus iuxta ibi dicta excogitari possunt, in quibus hoc peccatum consummatur in sola voluntate. Primus est, quando posito affectu haeretico in voluntate, & volitione efficaci dissentendi, vel suspendendi malè assensum, negatur concursus à Deo intellectui ad actum dissensus, vel etiam ad assensum: quare nec sequitur dissensus, nec etiam omisso assensus est culpabilis, cum non procedat ab imperio voluntatis, sed ex defectu concursus diuini: qui defectus potest etiam sine miraculo esse ex eo, quod intellectus habens alios actus, vel non habens motiua propolita ad assensum, non potest tunc elicere actum assensus. Secundus casus esse potest de eo, qui voluntariè dubitat de rebus fidei Catholicæ, suspendendo culpabiliter assensum, quo casu diximus posse dari peccatum infidelitatis sufficiens ad expellendum habitum fidei infusam: de utroque autem casu dicendum nunc est, an eo casu detur peccatum haeresis sufficiens ad denominandum illum hominem haereticum.

12 *Quod ergo attinet ad primum casum, fatetur Card. de Lugo de Virtute Fidei diuina.*

dum est, tunc dari totam malitiam formalem haereticis, illumque reputari coram Deo pro haeretico, atque ideo incurrere in foro Dei poenas, quae à Deo haereticis infliguntur, cum ex parte sua posuerit voluntatem, in qua sola residet malitia formalis peccati, & per ipsum non steterit, quod cetera omnia sequerentur, quae quidem sine noua eius libertate sequi deberent in intellectu, utpote in potentia necessaria. Deinde suppono, ex infra dicendis, non esse haereticum in foro Ecclesiae, nec quoad poenas Ecclesiasticas, nisi sequatur actus externus manifestatiuus illius voluntatis. Dubium solum esse potest, si homo manifestet exterius illam solum voluntatem non manifestato dissensu haeretico intellectuali, qui non fuit, nec etiam suspensione intellectuali peccaminosa, quam supponimus non fuisse voluntariam, nec dependentiam habuisse à voluntate, sed ortam ex defectu potentiae aliunde posito, atque ideo solum se habuit concomitanter, an eo casu censendus sit haereticus externus, & incurrat poenas haereticis ab Ecclesia impositas.

Et quidem metaphysicè loquendo, dici posset, eum non esse haereticum externum completè, quia sicut habens voluntatem efficacem homicidij, & non sequuto per accidens effectu occisionis, licet postea manifestat hanc voluntatem internam, non est homicida; ita impedito per accidens dissensu interno, non videtur esse completè haereticus: nam hoc nomine Patres, & Doctores intelligunt habentem defectum, vel errorem voluntarium in ipso intellectu; sic enim Gregorius Papa in Pastoralis parte 3. cap. 25. generaliter dicit, haereticum habere intellectum deprauatum, & eodem modo loquuntur Augustinus, Hieronymus, Origenes, Cyprianus, Irenaeus, Tertullianus describentes haereticum per defectum intellectualem, quorum loca congerit Suarez, disput. 19. sect. 4. num. 2. ubi etiam affert doctores scholasticos Theologos, & Canonistas eodem modo loquentes: non est ergo haereticus completè, cuius intellectus nullum vitium, aut defectum voluntarium patitur. Vnde etiam si defectum voluntatis exterius manifestaret, non manifestato villo modo, imò negato errore, vel defectu intellectuali, non manifestaret exterius haereticum completam, sed solum affectum malum erga haereticum absque effectu subsequuto. Quod procudubio concedere tenentur, data illa hypothefi, illi omnes, quos affert, & sequitur Suarez ibidem, dicentes non posse haereticum consummari, absque errore in intellectu. Vnde consequenter concedere etiam debent, quod si in casu à nobis posito homo ille falsò manifestet exterius se habuisse dissensum erroneum intellectualem, vel dubium voluntarium intellectualem circa res fidei, adhuc non esset completè haereticus externus. Ad hoc enim non sufficit exterius promerere errorem internum, nisi reuera errorem illum interius habuerit: cum ergo in casu posito non praecedat haeresis completa interna, sed solum quoad affectum; non potest verè manifestari haeresis completa interna, sed solum manifestari poterit affectus haereticus, vel si plus manifestetur, manifestabitur falsò: quod non sufficit ad haereticum completam externam, sed requiritur quod praecedat haeresis completa interna, & quod illa exterius manifestetur.

Dixi tamen, posse ita Metaphysicè dici: nam reuera in ordine ad praxim, & ad mores, semper

Y y 3 ille

ille, qui talem voluntatem internam haberet, & eam exterius manifestaret, reputari deberet pro hæretico externo, non solum ab aliis, sed etiam à seipso, & in foro etiam conscientie. Quia Deus in primis non negat miraculosè concursus ad dissensum, vel assensum intellectualem: quare si posita voluntate suspendendi assensum, sequitur ipsa suspensio, præsumitur omnino sequi ex vi illius voluntatis, & non ex negatione concursus diuini. Quod autem dissensus erroneus imperatus non sequatur ex defectu potentie intellectus applicatæ ad alia obiecta etiam posito imperio efficaci; licet fortasse posset metaphysicè contingere pro aliquo instanti, non tamen moraliter, quia saltem tempore proximo sequeretur: quare posita illa voluntate imperante, præsumi semper debet interuenisse dissensum etiam in intellectu, sicut ob eandem rationem præsumi semper debet posito imperio suspensionis assensus propter difficultates propositas ab intellectu, & periculum errandi apprehensum, suspensionem subsequutam fuisse ex vi illius voluntatis, quo casu loco citato diximus per suspensionem illam subsequutam consummari infidelitatem in intellectu: neque enim præsumitur suspensio eo instanti, & tempore sequenti sequuta præcisè ex defectu concursus diuini, vel ex sola applicatione inuoluntaria intellectus ad alia obiecta, quæ impedirent applicationem sufficientem ad cogitandum de rebus fidei.

15 Vnde iam facilis est responsio ad secundum casum, An peccatum hæresis consummatur in voluntate, quando homo non dissensit fidei, sed dubitat. Diximus enim loco citato, & *disput. 17. sect. 4.* tunc dubium esse infidelitatem, quando interueniunt actus positius voluntarius in intellectu, quo dicitur obiectum fidei dubium, vel cui fortasse error subesse possit, aut etiam quando voluntas dererita motibus contrariis ab intellectu propositis, & periculo fundamentali deceptionis proposito eo modo, quo ibi explicatum est, imperat suspensionem assensus, quia eo ipso approbat virtualiter, & implicite ea motiua, quæ prudenter non deberet approbare, & suspensio subsequuta in intellectu denominatur mala ab illa voluntate, & per ipsam suspensionem consummatur infidelitas in intellectu. Quare consequenter idem dicendum est de peccato hæresis quando amicus, de quo dubitatur, est talis, & concurrunt cætera requisita, ut dissensus illius esset hæreticus: tunc enim hæresis etiam peccatum consummatur in intellectu, per suspensionem assensus procedentem à voluntate imperante suspensionem ob motiua contraria, & propter periculum fundamentali deceptionis propositum ante ab intellectu. Erit autem hæresis etiam externa, & sufficiens ad pœnas Ecclesiasticas contrahendas, si manifestetur suspensio illa ut procedens à tali voluntate, prout communiter illam significat, qui circa res manifestè pertinentes ad fidem dicit, *ego suspendo iudicium circa hæc*, qui modus loquendi satis manifestat dubium in fide culpabili, si adsint cætera requisita.

16 Hinc etiam facile resolvere possumus quintum dubium, quod proponi solet de dubitante in fide, an sit hæreticus: similem quæstionem tractauimus *suprà disput. 17. sect. 4.* An dubitans de fide sit infidelis, ubi sententias, & auctores retulimus, & nos diximus, illud esse peccatum infidelitatis, quando dubium est voluntarium, &

procedit ex voluntate mala, siue in intellectu sit iudicium erroneum, siue mera suspensio assensus, imperata tamen à voluntate dererita motibus apparentibus contrariis, quæ non debuit virtualiter approbare, sed reprobare. Quo supposito nunc solum restat videndum an in materia capaci, & quando dissensus esset hæreticus, dubium ipsum merum sufficiat ad hæresim.

Negant Canus, Thomas Sanchez, Tannerus & alij, quos affert, & sequitur Diana *1. tom. 2. part. 1. tract. 2. miscell. resolut. 53.* Communistamen, & vera sententia affirmat, eum qui voluntariè, & pertinaciter dubitat circa fidem, esse hæreticum, si adsint cætera requisita: ita cum S. Thomas ceteri, quos latè refert, & sequitur Suarez *disput. 19. sect. 4. num. 10.* Hurtadus *disput. 80. sect. 4. §. 21.* Coninck *Disput. 18. dub. 7. num. 102.* Loca *disput. 42.* Castro Palao *tom. 1. tract. 4. disp. 3. punct. 9. num. 9.* & alij plures, quos ipsi afferunt. Ratio autem sumitur ex dictis illa, *sect. 4.* Qui vel dubitans habet actum positium; quo iudicat res fidei esse incertas, & positaliter se habere, & tunc iam habet errorem positium contra fidem, atque ita in illo casu hæresim dari, facitur aduersarij. Sanchez, & Diana locis citatis. Vel dubium fit per meram suspensionem iudicij, or tam tamen ex motibus contrariis, quibus dererita voluntas imperat suspensionem iudicij modo explicato, & tunc iam voluntas approbat virtualiter motiua contraria, & facit, quod intellectus etiam virtualiter illa approbet, dum propter illa motiua contraria suspendit assensum, quod moraliter idem est, ac affirmare motiua illa tanti ponderis esse, ut reddantem dubium. Quare in eo potissimum casu locum videtur habere doctrina Augustini in *Enchiridio c. 17.* dicentis errorem esse approbare certa pro incertis, & incerta pro certis; hoc enim facit tunc intellectus ex imperio voluntatis, dum rem fidei certissimam pro incerta virtualiter approbat, suspendendo assensum circa illam propter motiua contraria. Quod rursus à posteriori probari potest, quia si aliquis ita dubitans manifestaret, ut paulo ante dicebam, illud suum dubium internum, & pertinaciter in hoc maneret, indicaretur ab omnibus ut hæreticus quippe qui perinde se haberet, ac si res fidei incertas esse diceret, ac posset in dubium reuocari: illa ergo suspensio assensus taliter imperata sufficit cum pertinacia ad hæresim internam, siue qua non potest esse hæresis externa, ut constat.

Obiiciunt, non posse esse hæresim sine errore contra fidem: ille autem nondum errat contra fidem, cum nullum habeat iudicium falsum, nec aliquid contra fidem sentiat, contra quam debent versari omnes hæreses. Respondeo illum errare contra fidem, & sentire contra fidem non iudicio physico, & formali, sed virtuali, & æquivalenti, quod moraliter æquiualeat errori physico. Nam sicut qui concedunt in voluntate puram omissionem liberam, dicunt illam esse fugam positum seu nolitionem interpretatiuam, & virtutalem, qua voluntas propter motiua proposita relinquit obiectum sibi propositum: ita suspensio intellectualis ob difficultates contrarias, & ob periculum fundamentale incertitudinis propositum est dissensus virtualis, & interpretatiuus respectu obiecti, vel certè respectu certitudinis obiecti ob difficultates apparentes, atque ideo est error virtualis, & interpretatiuus contra fidem, que

15

An peccatum
hæresis consummatur in
voluntate,
quando ho-
mo non dis-
sensit fidei
sed dubitat.

16

Dubitans in
fide an sit
hæreticus

quæ docet obiecta reuelata habere omnimodam certitudinem.

Consonant autem huic doctrinae loquutiones Pontificum, & Patrum: nam Stephanus Papa, (sive ut alij volunt Xistus 1. in *epist. 1. decretalis*, sive Iulius 1. in *epist. 2. seu rescripto ad orientales cap. 11.*) relatus in *cap. 1. de hereticis*, dicit, *dubius in fide infidelis est*: quæ verba non intelligi de infidelitate, propterea solum est contraria fidelitati, seu veritati, sed propterea opponitur fidei Catholicæ, nec solum secundum præsumptionem fori externi, sed secundum veritatem, & hoc in vniuersum de omni dubio, probant Suarez *vbi supra num. 11.* & alij auctores citati. Item in Clementi 1. §. *porro* de summa Trinitate, damnantur ut heretici, qui negant animam rationalem esse formam corporis humani, vel qui de eo dubitauerint. Sicut etiam Leo X. in Concilio Lateranensi damnat eos, qui negauerint, vel in dubium verterint animæ rationalis immortalitatem, aut quod non sit vna in omnibus hominibus. Ad quod etiam alias Patrum loquutiones congerit idem Suarez *vbi supra num. 12.* & Lorca *n. 5.* Omnes autem aduertunt, id non debere intelligi de dubio, quod non sit completè voluntarium, & peccatum mortale: imò dubia inuoluntaria, quæ inuiti aliqui patiuntur, & tentationes contra fidem contemnendas esse, & pro nihilo habendas docet ex Bonauentura, & aliis Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 7. n. 13.*

20 Sextum dubium huic proximum esse solet, an qui actu opinatio assensit alicui fidei mysterio, sit hereticus. De hoc tamen dixi *supra dist. 17. sect. 4.* vbi distinximus de opinante cum formidine actuali voluntaria, vel præcendendo ab illa. Nunc addo illi nostræ, & Suarez doctrinæ, validdè se opponere P. Coninch *dist. 18. dub. 7. n. 105.* & sequentibus, cui assensit Castro Palao, *vbi supra puncto 2. num. 12.* qui alios affert, qui tamen loquuntur de assensu excludente positivè certitudinem, & afferente formidinem actuale. Sicut etiam de eodem loquitur expressè Augustinus *lib. 8. de Trinitate, cap. 5.* quem immeritò pro se affert Coninch, nam loquitur de eo, qui dicit, *forte de Virgine natus est Christus*: nam illud *forte* explicat positivè contingentiam, & incertitudinem, de quo omnes fatemur esse actum infidelitatis, atque adeo etiam hæresim. Fundatur autem omnino Coninch in quodam principio falso: quod scilicet, qui assensu probabili assensit incarnationi, v.g. dicit, & iudicat obiectum illud secundum se esse probabile: quod tamen principium nos falsum esse putamus: nam qui iudicat assensu probabili obiectum, nihil prius iudicat de probabilitate, sed de obiecto; probabilitas autem tota se tenet ex parte ipsius actus. Sicut qui diligit Deum actu minùs perfectò, & non super omnia, potest id facere absque peccato, quia non dicit, obiectum non esse dignum maiori amore, nec excludit positivè alium maiorem amorem, sed habet se præcisiuè, non exhibendo per illum actum tantum affectum, quanto obiectum dignum erat, ut dicebamus loco citato. Similiter ergo intellectus dum aliquo assensu non credit obiectum firmissimè, vel super omnia, non dicit obiectum non esse dignum firmitiori assensu, vel esse solum probabile, sed solum non fertur in obiectum per illum actum tota firmitate, & certitudine, quam obiectum meretur, & exigit; per quod non redditur actus

positivè peccaminosus, sed imperfectus, quatenus non habet totam perfectionem, qua obiectum illud deberet attingi. Omnia itaque argumenta, quæ P. Coninch ibi congerit, solum probant, non posse nos sine peccato dicere, obiectum fidei esse probabile, quia per hoc significatur, quod obiectum illud non debeat certò credi, non tamen probat, quod non possit sine peccato credi assensu probabili, non excludendo maiorem certitudinem, qua idem obiectum possit, & debeat credi, quæ duo valde diuersa sunt, ut exemplo dilectionis Dei *supra* adducto clare constat.

Septimò dubitari solet, an sit hereticus, qui credit verum articulum, v.g. præsentiam Christi in Eucharistia, falsò tamen putans ex conscientia erronea, hoc esse contra Ecclesiæ sensum, de hoc tamen diximus *dist. 17. puncto 4. sect. 4.*

Octavò dubitatur, an qui culpabiliter exponit se periculo errandi dissensu heretico contra fidem, sit hereticus, licet postea fidem non neget. De quo etiam dixi *loco citato*.

Nonò dubitatur de eo, qui credit, & docet tanquam de fide id quod non est de fide, an sit hereticus: Lorca *dist. 39. num. 11.* dicit, hunc esse errorem contra fidem: nam licet errat contra veritatem is, qui vera pro falsis, & falsa pro veris æstimat, & qui certa pro incertis, & incerta pro certis tradit; sic errat contra fidem, qui ea, quæ fidei sunt negat, & qui ea, quæ non sunt de fide existimat esse de fide. Addit tamen hunc errorem si desit pertinacia, non esse ex suo genere culpam grauem: pertinacia autem erit, si cognoscat Ecclesiam docere, obiectum illud non pertinere ad fidem, & adhuc persistat credens, & asserens esse de fide: tunc enim Ecclesia eiusque auctoritas contemnitur, atque ideo erit hæresis; nec mirum cum sit error fidei oppositus, licet ex accidenti. Eodem ferè modo loquitur Corduba in *suo questionario lib. 1. quæst. 17. §. 7. dub. 2.* qui affert Castrum *lib. 1. de iussu hereticorum punitione cap. 8.*

In hoc puncto non est dubium, si Ecclesia non solum id nò definit de fide, sed etiam definit non esse de fide non posse sine hæresi pertinaciter asseri, aut credi, quod sit de fide. Deinde si adhuc animus non recedendi ab eo dogmate, ut de fide etiam Ecclesia contrarium definiat, vel certè declarat, quod non est de fide; illi erit hæresis in eo ipso, quod ex nunc negatur auctoritas Ecclesiæ. Hoc autem peccatum non solum inuenitur in credente obiectum illud, ut de fide, sed etiam si id teneret, solum ut propriam opinionem, cum animo tamen eam non relinquendi, etiam Ecclesia contrarium definiat (sermo verò est de materia apta, & capaci Ecclesiæ definitionis) nam ille etiam esset hereticus propter contemptum auctoritatis Ecclesiæ. Dubium solum esse potest, an deficiente eo animo contra auctoritatem Ecclesiæ, sit peccatum contra fidem. Et quidem certum esse videtur non esse hæresim, cum nulli Ecclesiæ definitioni aduersetur. Suppono enim, Ecclesiam neque explicitè, neque implicitè contrarium declarasse. Ille ergo homo nihil aduersus Ecclesiam credit, vel docet, sed solum vltra doctrinam Ecclesiæ. Sicut non sentit contra S. Thomam, vel alium doctorem, qui peculiare aliquid sentit, vel docet in questione aliqua, de qua ille non egit in hoc enim non sentit cum S. Thoma, sed nec etiam contra illum. Vnde nec eo casu

Y y 4

perderet

perderet habitum fidei infusæ; quia adhuc paratus est credere firmissimè omnia fidei dogmata, & omnia obiecta reuelata sufficienter propo- sita, cum qua dispositione habituali, non datur pro- prium peccatum infidelitatis expellens fidem: imò idem dicendum puto, quamuis homo ille non solum crederet, aut diceret id esse de fide, sed etiam adderet ita ab Ecclesia teneri, & propo- ni ut de fide. Hoc enim mendacium quidem esset, sed non esset hæresis, vel infidelitas: sicut non perditur fides humana erga Petrum, licet credas aliquid propter eius auctoritatem, vel testimo- nium, quod ipse nunquam dixit, sed erit pecca- tum credulitatis leuiss, & sine fundamento, non verò incrudelitatis, & infidelitatis. Denique quod Lorca addit illum esse errorem fidei oppositum, sicut ex accidenti difficile est: videtur enim lo- qui, quando adest pertinacia, seu animus reti- nendum errorem, etsi Ecclesia contrarium de- finiat, quo casu non ex accidenti, sed per se est contra fidem, cum negetur Ecclesiæ auctoritas. Quando verò non adest huiusmodi pertinacia, non video quomodo dici possit opponi fidei ex accidenti, nisi forte quatenus fidei, vel Ecclesiæ auctoritate rebus falsis vel apocryphis conse- quenter minuitur fidei, aut Ecclesiæ auctoritas circa alia obiecta reuelata. Sicut qui Regem iac- tat pro auctore alicuius obiecti falsi consequen- ter minuit auctoritatem & fidem Regiam circa alia obiecta, quod tamen damnum remotum est, nec videtur communiter sufficere ad culpam grauem.

24. Difficultas tamen esse potest, an seclusa illa pertinacia, mendacium illud esset graue, & per- niciosum, an solum leue, & an esset peccatum contra virtutem fidei, licet non posset dici pec- catum infidelitatis. Et in primis, si non esset as- sensus firmus internus, sed sola manifestatio ex- terna leuitatis, vel negligentia causa; diximus supra disp. 14. sect. 3. posse aliquando dari leui- tatem materia in eo peccato: quando verò ma- teria esset grauis iuxta regulam ibi traditam pos- set esse peccatum mortale, vel negando rem no- tabilem pertinentem ad fidem, vel etiam fingendo miracula, vel reuelationem ad confirmatio- nem nostræ fidei: quæ quidem fictio esse potest peccatum graue, etiam si non proferatur tanquam res pertinet ad fidem: multò magis si auctorita- te fidei falso confirmetur.

25. Loquendo verò de eo, qui non solum exte- riùs, sed etiam interiùs credit tanquam de fide, id quod non est de fide, puto difficile posse inue- niri peccatum graue in eo assensu, quando res credita nō est fidei contraria: quia in primis illud non est mendacium graue, cum nemo possit in rigore subter mentiri, vel fingere, non enim credit, nisi quæ vera putat. Sed erit credulitas le- uis, & imprudens, sine sufficienti fundamento credens firmiter id, quod magis examinandum esset, & vel non credendum, vel certe non ita firmiter. Videri tamen posset, quod aliunde sit culpa grauis si adhibeatur assensus ita firmus, qualis adhiberi solet rebus fidei: nam sicut cha- ritas obligat ad diligendum solum Deum summo amore, hoc est, Deum super omnia, & nihil aliud sicut Deum, quare peccaret grauer contra cha- ritatem, qui aliquid aliud amaret eo amoris gra- du, quo Deus diligere debet: sic fides videtur ob- ligare ad credenda Deo suprema adhesionem, quæ à Deo reuelata sufficienter proponuntur, hoc

est, ad credendum ea super omnia, & nihil aliud eodem firmitatis gradu, contra quam obligatio- nem facere videtur aliquid, qui aliud æque cre- dit, atque ideo videtur grauer peccare contra fidei obligationem.

Ad hoc tamen responderi potest eodem cha- ritaris exemplo, contra quam non videtur facere qui aliquam creaturam, v.g. patrem diligit su- per omnia propter Deum: semper enim Deus diligitur magis quam pater. Nam Deus diligitur charitate super omnia, atque adeo super ipsum patrem; alioquin non diligeretur super omnia: pater autem non diligitur super ipsum patrem, ut constat, sed super alios: magis ergo diligitur Deus, qui amat super alios, & semper ipsum pa- trem, quam pater, qui diligitur super alios præ- ter ipsum patrem, quare eo casu non diligeretur pater æque ac Deus, neque illa dilectio Patri esset grauer contra charitatem, nisi pater dili- geretur super ipsum Deum, vel nisi excluderet amorem Dei super ipsum Patrem. Similiter ergo in casu nostro fides obligat quidem ad credendum obiectum reuelatum super omnia alia: cui obli- gationi non aduersatur, qui aliud obiectum cre- dit firmissimè, quia illud non credit super obie- cta, quæ verè fides proponit, imò nec etiam æque firmiter cum illis: nam actus veræ fidei non solum credit suum obiectum super omnia non reuelata, ita ut si opponatur cum illis, huic po- tiùs assentiatur quam aliis, sed etiam implicite habet hanc conditionem, ut si per possibile, vel impossibile inueniatur hoc obiectum opponi cum aliis, quæ apparent reuelata, illi obiecto as- sentiendum sit, de quo magis probetur reuelatio, hoc enim exigit cultus intellectualis, quem fides præbet auctoritati Dei reuelantis. Sicut charitas, quando odit peccatum, quia displicet Deo, odit illud super omnia alia, quæ non displicent Deo, & implicite etiam habet hanc conditionem, ut si per impossibile non possint vitari duo obiecta quæ apparent displicere Deo, illud charitas ma- gis fugiat, quod magis displicet Deo, ut latius dixi Disp. 5. de Punit. sect. 4. Et in hoc sensu contritio detestatur peccatum super omnia, hoc est, super omnia, quæ non sunt peccata. Compa- rando verò vnum peccatum cum alio, detestatur magis ea, quæ grauius, & magis displicent Deo, quia eorum fuga plus participat de obiecto for- mali charitatis. In nostro ergo casu assensus firmus circa obiectum non reuelatum fertur in illud super omnia non reuelata: comparando autem ipsa reuelata inter se, fides magis assentitur obie- cto, quod plus participat de reuelatione, hoc est, implicite proficitur, si inter se opponantur, ma- gis, adhaerendum obiecto, cuius reuelatio credibi- lior appareat, & proponatur. Quare eo ipso im- plicite magis assentitur obiecto, quod verè est de fide, quam illi, quod solum ex inaduerentia apparet de fide, cum reuera de fide non sit, & per consequens homo non æque assentitur huic ob- iecto quod fides non proponit, ac illi, quod fi- des reuera proponit; nec ex hoc capite videtur ille assensus malitiam grauem continere contra virtutem fidei.

Restat vltima pars dubij propositi, an hoc peccatum, siue graue, siue leue, credentis fidei firma, & tanquam de fide, id quod non est de fide, sit contra virtutem fidei: videtur enim non nisi esse, cum fidei præceptum non sit aliud, nisi cre- dere Deo loquenti, cui non opponitur credere

An seclusa pertinacia mendacium illud esset graue, & contra virtutem fi- dei.

Quid dicendum de eo, qui nō solum exteriùs, sed etiam interiùs credit tanquam de fide, id quod non est de fide.

Deo etiam non loquenti. Aliunde verò videtur esse contra fidei virtutem, quia alia virtutes consistunt in medio inter vitia opposita, v.g. liberalitas inter avaritiam, & prodigalitatem: studiositas inter ignorantiam culpabilem, & curiositatem, quæ plus sapit quàm oportet sapere: temperantia inter gulam, & abstinentiam à victu necessario, & sic de aliis: imò etiam spes quæ est virtus Theologica est media inter desperationem & præsumptionem, quæ vanè sperat. Similiter ergo fides videtur versari inter vitia opposita, quæ sunt infidelitas, seu incredulitas, & credulitas etiam nimia, seu leuitas in credendo. Vnde S. Thomas 1.2. *quæst.* 64. *art.* 4. concessit ipsas etiam virtutes Theologicas, licet non habeant mediocritatem ratione obiecti formalis, habere tamen illam ex parte subiecti, quod alij explicant ex parte obiecti materialis: quare sicut est contra virtutem spei, non sperare quæ speranda sunt, atque etiam sperare quæ non sunt speranda, sic erit contra virtutem fidei non solum non credere Deo, quæ credenda sunt, sed etiam credere, quæ non essent credenda: hoc tamen secundum non est peccatum infidelitatis, quo solum fides amittitur, sed peccatum nimie credulitatis, seu leuitatis de quo dicitur, *qui cito credit, levis est corde*. Ratio autem est, quia voluntas credendi regulari debet à prudentia, quæ aliquando dicit esse firmiter credendum, aliquando verò non esse credendum, vel saltem non firmiter, à qua prudentiæ regula deuiare possumus per defectum non credendo quod oportet, vel per excessum credendo, quando non oportet. Quare in aliquo sensu dicere possumus peccatum illud esse contra virtutem fidei in sua latitudine acceptam, non tamen contra fidem, quatenus solum affert præceptum credendi: sicut prodigalitas non est contra liberalitatem, quatenus præcipit sumptus necessarios, sed est contra illam quatenus prohibet superfluos, quæ sunt duo præcepta distincta, quæ complectitur virtus completa liberalitatis: sic virtus fidei in sua latitudine sumpta complectitur duo præcepta: nempe credendi quæ sufficienter proponuntur à Deo reuelata, cui opponitur infidelitas, & præceptum non credendi saltem firmiter, quæ non ita proponuntur, cui opponitur credulitas, & leuitas in credendo.

28 *Ultimò dubitari potest, an in peccato hæresis detur paruitas materiæ, excusans à peccato mortali: de quo agit vitra alios Diana part. 5. tract. 5. de paruitate materiæ, resolut. 28. vbi pro parte affirmatiua affert Sayum in clauis Regiæ lib. 12. cap. 2. num. 19. dicentem, in materia fidei posse esse peccatum veniale: potest enim esse tam leuissimum verbum, ut esset hæresis tantum venialis, & Alfonso de Leone de officio confessoris parte 1. recollectione. 7. num. 45. concedentem esse posse peccatum veniale in leuissimo verbo sapiente hæresim. Ipse tamen Diana contrarium docet cum communi sententia, pro qua affert Castrum Palao, Merollam, Baldellum, Thomam Sanchez, & Molfesum negantes esse posse peccatum veniale ex paruitate materiæ in hoc genere.*

29 *In hoc puncto distinguendum est. Aliud enim est loqui de mero præcepto confessionis fidei, an contra illud possit esse peccatum veniale in eo, qui negligentia causa. vel quia concionis, verbi gr. themati magis congruit vnam, vel alteram*

circumstantiam historiæ sacræ, contra veritatem historiæ addit in re leui, an peccet solum venialiter, de quo diximus *supra disput. 14. sect. 3.* Aliud verò est, quando ille scienter dissentit etiam interius veritati reuelatæ; & hunc dissentium manifestat exterius; de quo Doctores communiter meritò dicunt, non excusari à mortali propter leuitatem materiæ, in qua dissentit. Ratio autem, quia sicut in periurio non datur leuitas materiæ, eo quod afferendo Deum in testem mendacij etiam leuissimi, grauissima irrogatur iniuria diuinæ veracitati, cui non minus repugnat mentiri in re leui, quàm in re graui: sic repugnat diuinæ auctoritati fallere in re etiam leuissima, non minus quàm in re graui: quare dissentiens rei reuelatæ sufficienter propolitæ, non irrogat leuem, sed grauissimam iniuriam diuinæ auctoritati; nunquam ergo dissensus ille potest esse venialis ex paruitate materiæ, licet aliunde ex defectu plenæ aduertentiæ esse possit. Hinc autem rursus fieri videtur, neque etiam posse hæresim esse leuem in ratione manifestationis externæ; hoc est, quod manifestatio in genere manifestationis sit ita leuis, & exigua, ut non sufficiat ad incurrendas censuras, & penas Ecclesiasticas hæretici extechni. Nam vel signum externum sufficienter manifestat hæresim internam, vel non: si non manifestat sufficienter, neque est signum sufficiens ad manifestandum, & hoc non per accidens, sed ex defectu signi: tunc ille non est hæreticus externus grauis, nec leuis: si verò est signum sufficiens per se ad manifestandum; iam est hæresis grauis externa, nec potest dari medium; cum enim hæresis interna sit grauis, & hæc non manifestetur quoad partem, quia est indivisibilis, debet vel tota, vel nihil illius manifestari. Si nihil manifestari possit per illud signum, non fit hæreticus externus: si verò tota manifestari potest, iam fit hæreticus grauis externus.

Dices, aliqua esse signa externa, quæ non manifestant plenè hæresim internam, sed reddunt hominem suspectum grauitate, vel leuitate de hæresi, & ideo solet cogi abiurare grauitate, vel leuitate de hæresi: tunc ergo dabitur paruitas materiæ, non in hæresi interna, sed in exterioritate, atque adeo poterit ob leuitatem signi externi non incurri censura. Respondeo, aliud esse, quod requiritur ad probandum sufficienter hæreticum externum in foro contentioso, & damnandum illum: aliud verò quod sufficit ad hæresim externam in ordine ad incurrendas in foro conscientie penas spirituales hæreticorum. Nam si aliquis coram vno solum teste hæresim suam profert, erit certè hæreticus externus, & incurret censuras; vnus tamen testimonium non sufficit ad damnandum illum, ut hæreticum. Rursus in ipsismet signis, quibus manifestatur hæresis interna, plus requiritur, & magis clara significatio, ut in iudicio, & foro contentioso quis de claretur hæreticus, quam ad incurrendas penas spirituales hæreticorum: ad hoc enim sufficit, quod hæresim, quam mente habet, exprimere voluerit signo aliquo de se illam significante, licet ex defectu auditorum, vel aliis circumstantiis, non fuerit significatio percepta, vel certè non satis, nec plusquam ad dubitandum, vel suspicandum, v.gr. si vsus est verbis æquiuocis, intendens tamen significationem hæreticam, quam significationem non perceperunt auditores determinatè propter

dupli

duplicem significationem, quam verba poterant habere. Sic etiam sacerdos, qui recitans in Missa epistolam Pauli ad Corinthios verba illa *hoc est corpus meum*, profert cum intentione consecrandi tunc hostiam præsentem, consecrat verò illam licet auditores eam significationem non percipiant, sed intentionem operam legendi epistolam. Quia nimirum quamvis ad consecrandum requirantur verba significantia sensum affirmatiuum, & enunciativum iuxta communem sententiam, & hic sensus non percipiatur ab auditoribus, sed merè recitativus epistolæ Pauli; sufficit tamen, quod verba illa de se illum sensum significare possint, & quod sacerdos eum significare intendat, ut sacerdos dicatur suam intentionem, & sensum internum exterius expressisse. Similiter ergo sufficit ad hoc, ut dicatur suam hæresim internam exterius expressisse, licet ob aliquas circumstantias non poruerit percipi ab auditoribus sufficienter ad eum damnandum ut hæreticum, sed ad summum ad habendam de eius hæresi suspensionem. Quoties ergo signum profertur externum, aptum, secundum se ad hæresim internam significandam, & animo eam significandi, ille erit hæreticus externus in foro conscientie, nec in hoc poterit contingere paritas materiae, cum qualibet hæresis interna sit materia gravis, & exterius signo de se sufficienti exprimat; si enim signum non sit de se sufficiens, nullo modo faciet hæreticum externum etiam leuiter: sicut verba ad consecrandum, vel absolvendum non possunt habere leuitatem in significando, sed vel significant sufficienter, vel nullo modo significant, aut faciunt consecrationem, aut absolutionem. Quæ autem sunt signa externa de se sufficientia ad exprimendam hæresim internam, & ad incurrendam censuram, dicemus infra disp. 23. agentes de pœnis spiritualibus hæreticorum.

31
Vnde definitio
hæresis
formalis.

Ex dictis in hac sectione colligi iam potest definitio hæresis formalis, cuius varias definitiones, seu descriptiones ex Patribus, & aliis refert Hurtado disp. 82. sect. 1. Suarez disp. 19. sect. 5. num. 13. sic definit. *Hæresis est voluntarius, & pertinax error in materia fidei Catholica contrarius in homine, qui se Christianum esse profitetur.* ipse verò Hurtado. §. 6. sic definit. *Hæreticus est, qui retento Christiano nomine, post acceptam fidem asserit, quod censet esse contrarium Ecclesie Catholicae.* Vtraque definitio placet, & in utraque prudenter additum est, *in homine, qui se Christianum profitetur, vel retento Christiano nomine.* Nam qui etiam post baptismum negat totam fidem Christianam, non est hæreticus, sed Paganus, vel Iudæus; unde licet ille neget etiam purgatorium, in quo errore cum hæreticis sentit, ille tamen error in eo non est hæresis, quia ad denominationem hæresis non debet attendi illa sola assertio secundum se, sed etiam qualiter se habeat homo ille circa alia dogmata nostræ fidei; nam si alia concedat, illa assertio erit hæresis; si verò alia omnia neget, non erit hæresis, sed pars paganismi. Vnde non omnis assertio contra fidem est hæresis: nam hæc est propositio contra fidem *Iupiter, & Mars sunt veri Dei.* non est tamen hæresis, sed propositio ethnica, vel Pagana sicut neque hæc est hæretica, *Christus non fuit Messias promissus*, licet sit contra fidem Ecclesie Catholicae; sed est propositio Iudaica, & Iudaismus si proferatur à Iudæo proficiente legem Moysis, & acceptante vetus testamentum: si

autem proferatur à Pagano, non erit propositio Iudaica, sed pars paganismi. Quod idem cum proportionem dicendum est de hæresi obiectiva, quæ est obiectum hæresis formalis: ad eam tamen non sufficit, quod sit contra dogma fidei Catholicae, sed semper debet esse cum respectu ad hominem profitemem Christianismum: nam idem obiectum negatum à Iudæo, vel Pagano non erit hæresis obiectiva, sed iudaismus, vel paganismus partialis obiectivus.

Ut tamen appareat congruentia harum definitionum, examinanda sunt singulata, quæ ad hæreticum constituendum requiruntur: nam in hac sectione solum generaliora dubia propolimus, in sequentibus autem videndum erit in particulari, quæ conditiones requirantur ex parte obiecti, atque etiam ex parte subiecti: ad quæ duo potissimum capita reduci possunt omnia, quæ ad constitutionem hæretici requiruntur.

SECTIO II.

Quæ requirantur ex parte obiecti ad hæresim, & hæreticum constituendum.

EX iis, quæ suprà dicta sunt de hæresi obiectiva, constat ex parte obiecti requiri, quod obiectum sit aliquid contradicens obiecto fidei: non dico obiecto reuelato, quod per fidem creditur, sed obiecto fidei, quod latius patet quam obiectum reuelatum, & comprehendit obiectum formale, & materiale fidei. Nam fides credit non solum obiecta materialia, quia reuelata sunt, sed etiam ipsam reuelationem, quæ proprie non creditur, quia reuelata sit, & ipsam etiam Dei veritatem, quæ licet sit reuelata etiam, & possit credi reflexè propter reuelationem, & esse obiectum materiale fidei: sed tamen propter obiectum formale fidei, non creditur propter reuelationem. Et tamen, qui negaret veritatem Dei, vel eius reuelationem de Incarnatione, etiam si non negaret Incarnationem, non minus esset hæreticus, quam si negaret Incarnationem ipsam, quia iam negaret obiectum fidei Catholicae.

Constat etiam non requiri, quod obiectum hæresis opponatur articulis fidei, sumpto nomine articuli, strictè, proptèr significat præcipua quedam fidei dogmata, quæ continentur in symbolis, sed sufficere quod opponatur cuiusque veritati, quam fides Catholica credit, quæcumque illa sit, quare qui pertinaciter negaret Iisac filium Abrahamæ filium, vel Iacob fratrem gemellum Esau, & natu minorem, non minus esset hæreticus, cum ea assertio opponeretur rei reuelatæ, quam fides credit.

His suppositis, aliquot restant difficultates. Prima est, an dissentiens rei reuelatæ sibi à Deo privata reuelatione sit hæreticus; an verò ex parte obiecti requiratur, quod obiectum negatum sit reuelatum à Deo reuelatione communis toti Ecclesie. Prima sententia docet, hunc esse receptam hæreticum. Ita Vega, & Caranius, quos assert, & sequitur Thomas Sanchez lib. 2. in Disput. cal. c. 7. n. 32. Suarez disp. 19. sect. 5. n. 11. Azor tom. 1. lib. 8. c. 9. qu. 4. Coninch disp. 18. dub. 7. n. 118. Castr. Palao tom. 1. tract. 4. disp. 3. punct. 2. n. 12. & alij.

alij, qui tamen non conueniunt postea, an hic incurrat pœnas Ecclesiasticas hæreticis impositas. Affirmant enim incurrare Sanchez, & Coninch *locis citatis*, negant verò Suarez, Azor, & Castro Palao *ubi supra*.

Secunda sententia negat, illum esse hæreticum; ita late Lorca *disput. 39*, qui tamen excelsit dicens, ita sentire eos etiam, qui dicunt reuelationem priuatam, & eius obiectum credi eodem habitu fidei infusæ, quo creduntur reuelationes communes, quod tamen falsum est: nam Suarez; & alij, qui id dicunt, censent hunc esse hæreticum. Eam tamen sententiam tenent omnes ij, qui dicunt reuelationem priuatam non credi eodem habitu fidei infusæ, quo reuelationes communes, quos adduximus *supra disput. 1. sect. 11*, tenent etiam Hurtado *disput. 80, sect. 3. §. 12. & disput. 82, sect. 5. §. 3. & sequentibus*, & alij.

In hoc puncto duo possunt esse dubia, alterum de re, alterum de nomine. De re erit an dissentiens reuelationi priuatæ incurrat pœnas Ecclesiasticas hæreticis impositas: de nomine autem erit quæstio, an ille dicendus sit hæreticus, esto pœnas Ecclesiasticas hæreticorum non incurrat. Et quidem iam supradicta *disput. 1*, diximus reuelationem priuatam eodem habitu fidei infusæ credi posse, quando alicui sufficienter proponitur. Diximus etiam *disput. 17, sect. 5*, committi verum peccatum infidelitatis ab eo, qui eam non reciperet, atque adeo contra Hurtadum probauimus, eo etiam peccato utpote vero infidelitatis peccato, habitum fidei infusæ disperdi. Quod intelligi debet, quando reuelatio sufficienter proponitur, cum euidenti iudicio credibilitatis, seu obligationis firmiter, & super omnia credendi; quæ tamen talis, & tanta obligatio non semper interuenit in eiusmodi reuelationibus, sed fortasse rarius: potest tamen aliquando interuenire, sicut etiam Prophetæ absque alia præcedente Ecclesiæ propositione, tenebantur credere firmiter quæ Deus illis reuelabat, vt ea toti Ecclesiæ proponerent.

Quibus suppositis, vt à controuersia de re incipiamus, mihi placet secunda sententia, quod dissentiens eiusmodi priuatæ reuelationi non incurrat pœnas Ecclesiasticas hæreticis impositas, cuius contrarium singulariter asseruerunt Patres Sanchez, & Coninch contra aliorum omnium sensum, & contra praxim ipsam: neque enim vnquam ab initio Ecclesiæ declarauit, aut puniuit tanquam hæreticum eum, qui priuatam reuelationem non credidisset: sed eiusmodi peccata diuino iudicio relinquit. Quomodo enim potest in iudicio Ecclesiæ æstimari hæreticus, vel tanquam hæreticus puniri, qui credit, & profiteretur omnia, quæ vniuersa Ecclesiæ credit imò cum hæretici ab Ecclesiâ reconciliantur facta prius abiuratione suæ hæresis, & præmissa fidei professione, non apparet, quomodo hæreticus ille reconciliandus esset, vel quam fidei professionem deberet facere: nam professio fidei iure statuta, non continet retractationem illius hæresis contra reuelationem priuatam. Nec dici potest, cogendum illum tunc ab Ecclesiâ ad abiurandam illam hæresim, & credendam, ac profitendam rem sibi peculiariter reuelatam; hoc enim non posset Ecclesiâ prudenter præcipere, cui non constaret de veritate reuelationis, imò nec rei reuelatæ: imò nec apparet quomodo posset reconciliari cum Ecclesiâ, qui nunquam ab

Ecclesiâ separatus fuit, nec ab ea dissentit, sed potius cum ea in omnibus sentit, & eandem Ecclesiæ fidem tenuit. Aliam congruentiam addit Suarez *loco citato*, quia nimirum peccatum illud vix vnquam posset esse sufficienter externum; cum non posset Ecclesiæ exterius constare, quòd ille habuerit reuelationem veram obligantem ad firmiter credendum. Quod explicari potest, quia etiam si ipse dicat exterius, se non credere illam reuelationem, ex hoc non potest conuinci quòd peccauerit contra fidem, cum non possit conuinci de obligatione credendi illi reuelationi: nec enim ipse moraliter loquendo dicit, reuelationem sibi esse sufficienter propositam, & tamen se eam nolle credere, imò nec hæretici hoc dicunt de rebus nostræ fidei. Posset autem aliquis ita instanter, vt vtrumque simul diceret, & manifestaret se esse infidelem contra reuelationem sufficienter propositam: adeo dixi vix vnquam id posse contingere, quia casus ille metaphysicus potius est, quàm moralis, nec pro casu illo imaginario, & metaphysico Ecclesiæ pœnas statuit, nec tunc etiam esset hæreticus in sensu ecclesiastico, cum homo ille ab Ecclesiæ sensu non discederet. Denique ad hoc ipsum conducere possunt, quæ statim asseram in controuersia de nomine ad probandum illum non esse dicendum hæreticum, quæ eo ipso probant non incurrare Ecclesiasticas pœnas hæreticorum.

Addit Hurtado *dicta disput. 82, §. 43*, aliud argumentum ad hoc idem probandum: quia nimirum non solet Ecclesiæ punire tanquam hæreticum eum, quem plures viri docti probabiliter iudicant non esse hæreticum, sed solum notorium hæreticum ita punire: sed multi probabiliter docent dissentientem reuelationi priuatæ non esse hæreticum, nec perdere habitum fidei, imò nec assensum illius reuelationis elici ab habitu fidei infusæ; ergo ille non incurrit pœnas pro hæreticis constitutas. Hoc tamen argumentum non videtur solidum, quia leges contra hæreticos sunt vniuersales comprehendentes omnes hæreticos, quicumque illi sint. Si postea verò Doctores disputent, an hic vel ille sit hæreticus, & alij affirmant, alij negant, non sequitur quod in omni sententia ille talis liber sit à pœnis; imò illi qui affirmant esse hæreticum, eodem modo affirmant incurrare pœnas hæreticorum. Et quamuis in foro externo quoad pœnas à iudice exsequendas, possit iudex mitiorem partem sequi, & non infligere eas pœnas, amplectendo sententiam contrariam probabiliorē, vel æquē probabilem: quoad pœnas tamen, quæ non indigent iudicis opera, non est dubium quod incurrantur, si sententia affirmans esse hæreticum sit vera; licet contraria sit probabilis. Sicut etiam in materia Simonie, & aliis materiis solent esse variæ Doctorum opiniones, an tali, vel tali casu committitur v.g. vera simonia, & quamuis aliqui id probabiliter negent; alij tamen, qui affirmant, dicunt consequenter, quod eo casu incurrantur pœnæ simoniacis constitutæ, quia leges vniuersaliter loquuntur, nec limitant pœnas ad solos illos, qui in omnium sententia simoniaci sint. Imò in hac eadem hæresis materia solent esse opiniones an in aliquibus casibus contrahantur pœnæ, & censuræ hæreticorum, quibusdam affirmantibus, & quibusdam negantibus, vt testatur idem Hurtado *disput. 81*, per varias sectiones, & tamen non minus incurrantur ex pœnæ ex eo quòd alij negant

gent incurri, vel illos esse hæreticos externos, nec ea de causa Ecclesia minus intendit pœnas in eos, ac censuras proferre, si tamen verior sit sententia affirmans eos esse hæreticos externos.

38 *Obiectio. 1.* Contra hanc primam partem, & assertionem obicitur primò ex Sanchez, *vbi supra num. 3. 2.* & Coninck *num. 120.* quia licet Ecclesia non proponat reuelationem illam priuatam, sed tamen fidem proponit, Deum esse summè veracem, & illi credendum, quando sufficienter alicui reuelatio proponitur, quibus se opponit dissentiens reuelationi priuatæ sufficienter sibi propositæ, dum negat esse verum id, quod Deus illi reuelat, & per consequens implicite, & moraliter Deum facit mendacem: ergo opponitur Catholicæ doctrinæ & per consequens est hæreticus. Hoc tamen argumento Suarez, & alij vsi non sunt, & merito: quia hic nullum habet assensum contradicentem assensui fidei Catholicæ: nam in primis non negat, Deum esse summè veracem, imò id aperte fatetur: neque etiam negat Deo sufficienter proponenti esse credendum: nam aliud est non credere diuinam reuelationem sufficienter propositam, aliud verò est dicere, non esse illam credendam. Sicut qui mœchatur non habet iudicium contra fidem dictantem non esse mœchandam: non enim dicit esse mœchandam, sed mœchatur, quamvis credat, non esse mœchandam: sic qui non credit reuelationem sufficienter propositam, non dicit illam non esse credendam, imò potius aduertit, & iudicat obligationem illam credendi, & ideo peccat, quia habet iudicium evidens de credibilitate, seu obligatione credendi; & tamen in actu exercito eam non credit: non ergo negat aliquid contra fidem Catholicam, sed facit contra id, quod fides catholica docet esse faciendum, sicut omnis etiam peccator facit, & non ideo est hæreticus.

39 Dices, implicite saltem negari eo casu summam Dei veracitatem: nam negatur res illa reuelata, ex cuius negatione inferri potest per eundem consequentiam Deum non esse summè veracem: hoc enim argumentum bene concludit: *sufficienter proponitur, quod res hac sit reuelata à Deo, & tamen res hac est falsa; ergo aliquid potest à Deo proponi, & reuelari, quod sit falsum.* Maior autem evidenter cognoscitur in casu nostro ab eo, qui dissentiendo reuelationi priuatæ peccat grauitè contra fidem: habet enim iudicium evidens de obligatione credendi, & per consequens evidenter iudicat, quod hæc reuelatio sufficienter ei proponatur credenda, vt reuelatio Dei. Minorem autem illius syllogismi, nempe quòd res illa sit falsa, ipse concedit, dum dissentit reuelationi & rei reuelatæ, ergo tenetur concedere etiam consequentiam, & consequens, nempe quòd aliquid reuelatum à Deo possit esse falsum, cum hoc ipsum in præmissis à se concessis contineatur, atque adeo iam implicite concedit aliquid, quod aperte est contra fidem Catholicam totius Ecclesiæ. Respondeo non negari etiam implicite summam Dei veracitatem ab eo, qui dissentit priuatæ reuelationi sibi sufficienter propositæ, neque id concludi syllogismo proposito, qui si attentè examinetur, est in quatuor terminis, & ideo non potest evidenter concludere: nam in maiori, non habetur, quod obiectum illud reuelatur, vel proponatur à Deo, sed solum quòd sufficienter proponitur vt obliget ad cre-

dendum quòd sit reuelatum, & propositum à Deo. Potest autem aliquis evidenter cognoscere obligationem credendi aliquid reuelari à Deo, & eam obligationem fateri; & tamen ex malitia, vel imprudentia culpabili nolle credere, quòd sit reuelatum à Deo. Sic enim hæretici multi pertrant vim motiuorum nostræ fidei, & cognoscunt evidenter obligationem eam recipiendi tanquam fidem diuinam, & tamen eam oblinunt, & culpabiliter negant. Non ergo cogitur evidenter ad negandam veracitatem Dei, qui negat esse verum, aliquid quod proponitur sufficienter cum obligatione ad credendum: neque enim est evidens, quòd omne, quod proponitur cum tali obligatione, sit reuelatum, & propositum à Deo. Alioquin esset evidens fides nostra, quia evidens est obligatio credendi eam à Deo proponi, & reuelari.

Vrgebis: evidens est, quòd nemo possit obligare ad sibi credendum, qui mentiri potest, sed evidens est in casu posito habenti reuelationem priuatam obligatio credendi obiectum reuelatum, ergo evidens illi est reuelationem illam à Deo esse: si enim esset ab alio non esset obligatio credendi, cum omnis alius præter Deum mentiri possit: ergo dum negat veritatem obiecti reuelati, ipso implicite negat veracitatem Dei. Hoc etiam argumentum nimis probat, quia probaret, fidem habere evidentiam de veritate obiecti reuelati: quare in forma respondendum est ad illud, negando maiorem; non est enim evidens nobis, quòd non possint poni circumstantiæ, in quibus obligemur ad credendum aliquid, tanquam dictum à Deo, in quibus circumstantiis non sit Deus qui loquitur; neque enim habemus evidentiam, quòd motiua credibilitatis, quæ nobis proponuntur, non poterint poni aliter, quàm à Deo loquente; alioquin haberemus evidentiam de rebus ipsis creditis per fidem. Habemus ergo solum evidentiam de obligatione credendi firmiter Deo in his circumstantiis, quia circumstantiæ sunt tales, vt licet non probent evidenter, quòd Deus sit, qui loquitur: probent tamen evidenter obligationem non dubitandi, sed amplectendi firmiter hunc sermonem tanquam sermonem Dei obsecrante loquentis. Sicut evidens est obligatio adorandi absolute, & supremo cultu hanc hostiam, quæ mihi proponitur in Ecclesia, quando prudenter non est ratio dubitandi de eius consecratione, licet non sit evidens, imò nec verum vniuersaliter, non possit intercedere eam obligationem nisi respectu hostiæ verè consecratæ, quia licet sit evidens non esse obligationem adorandi ita hostiam, quæ fitur non esse consecratam, vel de qua prudenter dubitatur: non est tamen evidens non esse hanc obligationem, quando hostia reuera non est consecrata, & id à me ignoratur. Fateor quidem, motiua credibilitatis nostræ fidei, quæ Ecclesia habet, talia esse, vt non poterint concurrere hæc omnia in testificationem doctrinæ falsæ: hoc tamen ipsum non est nobis evidens, sed solum est evidens motiua esse talia, quæ inducant obligationem credendi firmiter hanc esse reuelationem Dei saltem obsecrante loquentis, de quo diximus *supra disp. 5. sect. 1. & 2.* agentes de evidentia credibilitatis.

Secundò obicitur potest contra eandem partem conclusionis: quia infidelitas exterior manifestata in homine Christiano reddit eum hæreticum.

eum punibilem, cum iam constet Ecclesiam illum esse in eo statu, in quo non potest credere articulos fidei Catholicæ prout optret ad salutem: qui enim dissentit alicui revelationi diuinæ sufficienter sibi propositæ, non potest alios articulos credere fidei diuinæ, sed eo ipso amittit habitum fidei infusæ, ut diximus disp. 17. sect. 6. Potest autem hoc peccatum sufficienter exterius manifestari, & constare, nimirum si ipsemet, cui facta est reuelatio, dicat, ego habeo reuelationem de tali re mihi taliter factam, ut obliget ad credendum esse reuelationem Dei, sed tamen ego nolo credere, quod sit reuelatio diuina: ergo potest incurrere penas Ecclesiasticas tanquam hæreticus externus. Respondeo ex dictis, hæreticum punibilem ab Ecclesia idem esse ac Sectarium, seu qui ab Ecclesia diuiditur: quare quodlibet aliud peccatum, quod ab Ecclesia non diuidit, etiam si ex propria confessione exterius constet, non punitur ab Ecclesia hæreticorum penas, quia eos solos hæreticos Ecclesia punit, quos necesse est postea Ecclesiam reconciliari, & ad Ecclesiam redire. Qualis non esset is, qui credit omnia, quæ credit Ecclesia, & solum negat priuam reuelationem, quam nec ipsa Ecclesia credit, dum tamen ille neget credendum esse reuelationi priuatae sufficienter propositæ: hoc enim iam esset contra doctrinam Ecclesie vniuersalis, & per consequens iam in hoc ipso discederet à communi sensu Ecclesie.

Dices, eo ipso, quod fateretur se non credere, nec recipere reuelationem priuam sibi factam à Deo, & sufficienter propositam, significat se non credere etiam articulos fidei Catholicæ, saltem fidei diuinæ, & prout oportet ad salutem: diximus enim supra disput. 17. sect. 5. non posse aliquem dissentiri vni obiecto reuelato sibi sufficienter proposito, & simul credere alios articulos fidei diuinæ assensu saltem perfecto, & ex toto corde; ergo si fateretur se dissentire vni obiecto reuelato, quod credere debet fidei firmæ, eo ipso significat exterius se non esse paratum credere articulos fidei Catholicæ, prout credendi sunt ex toto corde, & fide perfecta, atque adeo significat se discedere ab Ecclesia, si non in rebus creditis, in modo saltem debito illas credendi, quod sufficere videtur, ut puniatur tanquam hæreticus. Ad hoc responderi facile potest ex dictis illa sect. 5. vbi diximus, assensum ad alios articulos in eo, qui negat vnum, ideo non esse actum perfectum fidei, quia non procedit à voluntate perfecta, & vniuersali subiiciendi intellectum in omnibus veracitati, diuinæ, quamvis ex parte intellectus possit esse assensus firmus, & super omnia ad illum articulum, qui creditur. Vnde consequenter dicimus, eum, qui dissentit reuelationi priuatae sibi sufficienter propositæ, & cum obligatione firmiter credendi, peccare quidem in hoc grauiter contra fidem: posse tamen adhuc credere firmiter omnes articulos fidei Catholicæ, & ita de facto profiteri, se eos firmissimè credere, & tenere. Dissert ergo ab aliis Catholicis non in rebus creditis, neque etiam in assensu firmissimo ad omnes illas, sed in voluntate imperante assensum, quæ non est ita perfecta, & vniuersalis extendens se ad subiiciendum intellectum in ordine ad omnia, quæ proponi possunt sufficienter ut reuelata à Deo. Ideoque non habetur pro hæretico ab Ecclesia, quæ non punit eum, cuius intellectus in omnibus consentit Ecclesie: nam

Card. de Lugo de virtute Fidei diuinæ.

hæresis saltem in sensu Ecclesie, debet consummari in intellectu, imò & in actu externo significante sensum intellectualem diuersum à sensu Ecclesie. Quod in casu posito non inuenitur, cum intellectus illius significetur, & esse possit consentiens omnino sensui Ecclesie, & firmissimè credens omnia, quæ Ecclesia Catholica credit, & sentit.

Ex his autem, quæ pro hac prima parte nostre sententiæ dicta sunt, quæ ut diximus, erat magis controuersia de re, facilius erit probare alteram partem, quæ tangit controuersiam magis de vocibus, an ille, qui dissentit reuelationi priuatae sibi sufficienter propositæ, appellandus sit simpliciter, & absolute hæreticus, prout cōcedunt Azor, Suarez, & alij; negantes tamen eum incurrere penas Ecclesiasticas hæreticis impositas. Nos tamen consequenter dicimus, non esse ita in rigore, & propriè appellandum: nam Ecclesia censuras, & alias penas vniuersaliter imponit, & siue vlla limitatione omnibus hæreticis: si ergo hic non incurrat eiusmodi penas, consequens est, ut ipse non intelligatur simpliciter, & absolute sub nomine hæreticorum. Nomina enim non habent aliam significationem, nisi illam, in qua communiter vsurpantur ab hominibus. Si ergo Ecclesia hoc nomine nunquam intelligit eum qui reuelationi priuatae dissentit, sed eum solum qui ab Ecclesia sensu discedit, signum est, quod nomen, hæretici, non significat propriè, & in rigore eum, qui soli reuelationi priuatae dissentit, & quoad alia omnia, sentit & credit eum ipsa Ecclesia.

Potest in hoc sensu nomen hæretici ab Ecclesia vsurpari, constat ex Catechismo Pij V. part. 1. in 9. art. symboli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, §. 1. vbi sic dicitur: non enim, ut quisque primum in fide peccat, hæreticus dicitur: sed qui Ecclesia auctoritate neglecta, impia opinione pertinaci animo ruerit. Quæ doctrina videtur desumpta ex Innocentio III. in Concil. Lateranensi relato in cap. damnamus, de summa Trinit. vbi cum aliquas propositiones Abbatis Ioachimi ut hæreticas damnalet, ipsum tamen auctorem dicit non fuisse hæreticum, quia iudicio Ecclesie sua scripta summisit, protestatus se eam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia. Eodem modo loquitur S. Thomas in 4. dist. 23. quæst. 6. art. 1. ad 6. dicens non esse hæreticum, si aliquis simplex credat, Iacob patrem fuisse Abrahæ, quod est contra veritatem Scripturæ, quam fides profitetur, quousque hoc sibi innotescat, quod fides Ecclesie contrarium habet, quia non discedit, per se loquendo, à fide Ecclesie, nisi ille, qui scit hoc, à quo recedit, de fide Ecclesie esse. Ad hoc etiam Valentia in præfati quæst. 11. puncto 1. post §. quarta difficultas, & Hurtado disp. 82. §. 3. 2. afferunt verba Augustini lib. 4. contra Donatistas cap. 6. (debeuerunt dicere c. 16.) Constituamus (inquit Augustinus) duos aliquos isto modo: vnum eorum, v. g. id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, & in eius hæresi baptizari extra Ecclesiam Catholicam communionem, alium verò hoc idem sentire, sed in Catholica baptizari, existimantem ipsam esse catholicam fidem. Istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholica fidei, resistere maluerit, & illud, quod tenebat elegerit: quod antequam fiat manifestum est, illum, qui foris baptizatus est, esse peiorem: itaque in hoc sola

Z 2

falsa

43

An ille, qui dissentit reuelationi priuatae sibi sufficienter propositæ, appellandus sit hæreticus.

44

falsa opinio, in illo autem ipsa diuisio corrigenda est, sed in neutro illorum Sacramenti veritas reperienda. Sed fortasse Augustinus non loquitur in secundo exemplo de peccante contra fidem in illa falsa opinione, sed solum de errante materialiter, quod magis indicant verba illa, existimantem illam esse Catholicam fidem. In quo sensu videtur hic locus intellectus à Suarez adducto à nobis supra pro contraria sententia, qui eandem disp. 19. sect. 3. num. 10. affert Augustinū loco citato, vt probet requiri pertinaciam voluntatis ad peccatum hæresis, quare videtur supponere, quod Augustinus loquatur ibi de errante sine pertinacia, atque ad sine peccato graui. Nec obstat, quod Augustinus dicat, in eo aliquid esse corrigendum: loquitur enim de correctione non culpæ, sed opinionis, quæ cum falsa fuerit, & hæresis materialis omnino corrigenda est. Fateor, Suarez illo num. 10. non videri satis cautè loquutum, vt cohereret doctrinæ, quam tradit postea sect. 5. num. 11. vbi ad hæresim non requirit, quod aliquis opponat se doctrinæ totius Ecclesiæ: nam in illo priori loco repetit sæpè, non posse esse hæreticum eum, qui vult cum Ecclesiâ sentire, & illi se subicere, vbi etiam ad hoc probandum affert Origenem. Tertullianum, & Hieronymum, qui apud ipsum videri possunt.

45 Accedit communis vsus conueniendi, & loquendi, qui Catholicos Hæreticos opponit, & è contra; vnde neque Catholicus est hæreticus, neque è contra. Qui autem non credit reuelationem priuatam, adhuc est Catholicus: nam fides Catholica idem est, quod fides vniuersalis, & communis, quam totam ille adhuc retinet, & firmissimè credit, ac profitetur. Si ergo Catholicus est, non potest simul esse hæreticus: nec enim vllum inuenies, qui ea duo vocabula Catholicus, & hæreticus, propriè, & in rigore, eidem homini simul attribuat, vel tribui posse fateatur.

46 Obiici potest primò ex Hieronymo in epist. ad Galat. cap. 3. in verba illa Pauli. *ira, dissensiones, hæreses*, vbi absque recessu ab Ecclesiâ videtur propriam hæresim, & hæreticum agnoscere his verbis. *Quicumque igitur aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, quo conscripta est, licet de Ecclesiâ non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.* & de carnis operibus est quæ peiora sunt eligens. Tres solutiones affert, & approbat Hurtado Diss. 82. §. 28. & seqq. Prima est, Hieronymum loqui de hæretico in latiori significatione, quod videtur ex præcedentibus colligi, nam loquitur de dissensionibus domesticis, quæ inter domesticos oriuntur circa interpretationem alicuius loci scripturæ: quo casu, qui scripturam suo sensu interpretatur minus bene, potest in latiori significatione appellari hæreticus iuxta vocabuli etymologiam, quam ibi ex Græco Hieronymus affert, quatenus significat electionem prauam, in quo sensu est hæreticus, quæ peiora sunt eligens. Secunda interpretatio est, quod loquatur de eo, qui licet absolūtè ab Ecclesiâ non recedat, conditionato tamen affectu recedit, adeo nimirum obstinato animo suæ doctrinæ adhærens, vt licet Ecclesiâ eam reprobet paratus non sit Ecclesiæ obedire. Tertia est, loqui Hieronymum, non de hæretico primario, & completo, sed secundario, & incompleto, quatenus affirmat id, quod reuera hæresis est

contra Ecclesiæ sensum, & hoc non confutulo Ecclesiæ mentem; sed temere se periculo exponens, quare licet strictè non sit hæreticus, nec id dixerit Hieronymus, dixit tamen posse appellari hæreticum, nimirum in latiori significatione: quare hæc sententia recidit in primam significationem, quæ confirmari potest ex aliis Patrum loquutionibus, qui solent etiam homicidam appellare eum, qui pauperi non subuenit famelico, & indigenti. Possimus etiam quartam addere, nimirum non excludere recessum omnem ab Ecclesiâ, sed solum visibilem, & explicitem Solebant enim hæretici Catholicorum Ecclesiis sponte vitare, & eorum communionem, protestantes factio ipsa, se ab Ecclesiâ discedere: aliquando etiam eam pellebantur, nisi resipiscerent, ipsique repelluntur, hanc malebant, quàm errorem reuocare. Sic ergo Hieronymi tempore hæretici ab Ecclesiâ materiali recedebant explicite, & sensibilibus, vel sponte sua, vel expulsi à Prelatis Catholicis: & in hoc sensu verissimum est, quod potest esse, & appellari propriè hæreticus, qui scripturam contra Ecclesiæ sensum explicat, licet ab Ecclesiâ materiali non recedat, sed adhuc cœnibus Catholicorum interueniat, & inter Catholicos versetur, communionem cum iis habens, quia iam à Catholica Ecclesiâ fide, & spirituali coniunctione recessit. Aliunde autem videtur de Hieronymi mente constare, quod requirit in hæretico pertinaciam contra Ecclesiâ: nam in cap. 3. epist. ad Titum super illa verba, *hæreticum hominem*, &c. Sic ait: *Hæretici autem in semetipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de Ecclesiâ recedentes, quæ recessio propria conscientia videtur esse damnatio.* Vbi de recessu non solum ab Ecclesiâ, & cœnu materiali, sed etiam, & multò magis de recessu formali loqui videtur, cum eum referat ad iudicium ipsius conscientie recedentis.

Secundò obiici solet, quia contrarium eadem est ratio, si ergo assensus reuelationis priuati sufficiens propositæ elicitur ab habitu fidei infuso, sicut & assensus reuelationis publicæ; dissensus etiam erit hæresis sicut & dissensus fidei Catholice: nam in homine Christiano contrariè opponuntur fides, & hæresis: nec potest homo baptizatus retinens confessionem religionis Christianæ esse infidelis, quin sit hæreticus: quæ enim alia esset species illa infidelitatis, cum neque esset Paganismus, nec Iudaismus: Respondet ex dictis disputat. 18. sect. 3. in principio non opponi vera oppositione contraria, & stricta, sicut calidum, & frigidum, fidem, & hæresim in homine Christiano proficiente etiam religionem Christianam, cum possit nec fidem infusam, nec hæresim habere, contrariè autem qualitates caloris, & frigoris non possint simul abesse à subiecto capaci. Opponuntur quidem hoc modo contrariè fides Catholica, & hæresis in eo, qui Christianam religionem profitetur, non autem fides, abstrahendo à Catholica. Ille ergo tunc nec esset Paganus, nec Iudeus, nec hæreticus, quæ tres species diuidunt solum infidelitatem oppositam fidei Catholice: sed haberet aliam infidelitatem specialem oppositam fidei diuinæ, de qua specie Theologi non curant, quia non pertinet ad iudicium humanum, nec ad regulas diuersas, quæ pro infidelium diuersitate assignari solent in iure, & ideo in rigore metaphysico non repugnat aliqua infidelitas specialis in homine

Hæreticus in latiori significatione.

mine Christiano, quæ non sit Paganismus, Iudaismus, vel hæresis, sed alia irregularis, quæ non est iuridica, quia iura de ea non loquuntur, nec opus fuit ut de ea loquerentur.

49 *Obiectio 3.*
Tertio obiicitur, quia hoc peccati genus expellit habitum fidei infusæ, ergo reddit hominem infidelem, non ergo manebit Catholicus, sed hæreticus; nam omnis Catholicus est fidelis. Respondeo retorquendo argumentum, quia omnis, qui sentit in omnibus cum Ecclesia catholica, est catholicus; non enim potest esse singularis, qui in nullo dissentiat sensu communi, & vniuersali totius Ecclesiæ vniuersalis, seu Catholice: cum ergo homo ille in omnibus sentiat idem, quod Ecclesia Catholica, non potest non esse catholicus. Quare si aliunde est infidelis, quatenus dissentit reuelationi particulari, fatendum erit posse eo casu esse aliquem infidelem infidelitate contra fidem particularem, qui adhuc sit catholicus, quia non sentit, nec peccat contra Catholicam fidem, atque adeo non est infidelis infidelitate, ut ita dicam, canonica, de qua leges Ecclesiasticæ loquuntur. Ad retinendum ergo habitum fidei infusæ non sufficit credere fidem Catholicam, atque adeo denominari catholicum, sed requiritur non committere vllum infidelitatis peccatum, ut dixit Tridentinum *sess. 6. cap. 15.* vbi merito non est dictum sola hæresi fidem amitti, sed sola infidelitate, quæ latius patet, quam hæresis, ut dictum est.

50 *Obiectio 4.*
Quarto obiicitur ex Coninck *vbi supra num. 118.* quia assensus circa reuelationem priuatam sufficienter propositam, & obligantem ad assensum firmum eiusdem rationis est omnino quoad omnia prædicta intrinseca, ac assensus circa articulum ab Ecclesia propositum, & ab eodem habitu infuso procedit: quod verum est tam de actu intellectus, quam de voluntate pia, qua imperatur assensus: ergo eiusdem etiam rationis erit error, seu dissensus contra vtramque reuelationem, quia vicia, quæ eidem virtuti, & eadem ratione opponuntur, eiusdem omnino rationis esse debent. Si ergo error contra reuelationem communem in homine Christiano est hæresis, error etiam contra reuelationem priuatam hæresis erit. Respondeo in primis, non repetiri eadem prædicta intrinseca in vtroque dissensu; nam vnus respicit reuelationem priuatam, & immediatam, alter reuelationem mediatam, & communem, quæ duæ reuelationes specie differunt, atque adeo, & ipsi dissensus differre debent specie saltem physica imò & fortasse differre debent specie etiam morali in ratione peccati, quatenus error contra reuelationem ab Ecclesia propositam inuoluit etiam culpam non solum contra Deum, cui non creditur, sed etiam contra Ecclesiam proponentem illam reuelationem, cuius Ecclesiæ auctoritati detrahitur; quare licet hic Ecclesiæ contemptus ibi contentus non refundat differentiam specificam in ratione formali infidelitatis, & quatenus præcisè aduersatur virtuti fidei; potest tamen asserre speciem nouam peccati propter circumstantiam irreuerentiæ, & contemptus contra Ecclesiam, quæ differentia satis est, ut hoc solum peccatum, & non illud aliud appelletur nomine hæresis.

51
Addo deinde, non semper quodlibet peccatum hæresis debere differre specie morali à quolibet alio peccato, quod non est hæresis, non solum

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

lūm in ratione infidelitatis; sed neque etiam in vlla alia ratione morali, sed aliquando differre solum materialiter, aliquando etiam solum per denominationem extrinsecam. Exempla ætuli *supra diss. 18. sect. 3.* agens de differentia specifica infidelitatum: nam dissensus, quem habet hæreticus circa existentiam Christi sub speciebus panis, & dissensus, quem habet Iudæus circa hoc ipsum, non differunt secundum se considerati, sed solum per denominationem extrinsecam, quatenus prior est in homine confitente aliquam religionem Christianam, posterior verò est in negante illam, quæ differentia est extrinseca ipsi dissensui circa Eucharistiam; & tamen prior dicitur hæresis, posterior non est hæresis, sed Iudaismus. Rursus in multorum sententia error ille contra Eucharistiam in homine non baptizato non est propriè hæresis, qui tamen idem esset hæresis in homine baptizato, de quo vidimus *infra sect. 4.* vbi iam vides, totam illam differentiam non posse esse nisi extrinsecam ex baptismo antea suscepto, vel non suscepto. Multo ergo magis ex eo, quod vnus error sit contra reuelationem communem, & alter contra solam priuatam, licet vterque sit contra eandem fidei virtutem, fieri poterit quod vnus appelletur hæresis, alter non sit hæresis, sed infidelitas priuata contra priuatam etiam obligationem.

52 *Obiectio 5.*
Quinto ex eodem auctore *num. 119.* obiicitur, quia sicut fidei bonitas non consistit in eo, quod credens subiiciat se auctoritati Ecclesiæ, eique obediat (hoc enim non facit propriè per actum fidei, sed ad summum per iudicium præuium, quo propter Ecclesiæ auctoritatem iudicat aliquid esse credendum; nam actus fidei, nullo modo Ecclesiæ auctoritate, sed sola diuina nititur) sed quod subiiciat se sponte, siue voluntariè, auctoritati primæ veritatis, ei firmissimè adherendo: sic etiam malitia erroris contra fidem, quatenus habet rationem infidelitatis non consistit in eo, quod quis sit contumax contra Ecclesiam, eiusve auctoritatem contemnat (quia sic peccat propriè, non contra fidem, sed contra obedientiam, ac reuerentiam Ecclesiæ debitam) sed quod voluntariè resistat auctoritati primæ veritatis, atque implicite faciat eam mendacem. Atqui vterque errans eodem modo, ac æquè voluntariè resistit primæ veritati, ac eam facit mendacem, ergo vterque error habet eandem malitiam contra fidem, siue infidelitatis.

53
Respondeo ex dictis, etiam si vterque error habeat malitiam eiusdem speciei contra fidem, & in genere infidelitatis, posse tamen propter circumstantiam diuersam, siue specificam contra aliam virtutem, siue non specificam, alterum solum errorem, & non alterum appellari nomine hæresis, ut vidimus; præsertim cum vnus respiciat intrinsecè differentiam illam reuelationis mediatæ, & communis, quam alter non respicit, sed differentiam aliam reuelationis immediatæ, & priuatæ. Falsum præterea est, id quod Auctor ille addit, Ecclesiam solum attingi per iudicium fidei præuium, & non per ipsum assensum fidei: nam vidimus supra agentes de obiecto formali fidei, licet assensus fidei non nitatur auctoritate Ecclesiæ, quatenus est auctoritas Ecclesiæ; niti tamen auctoritate, & reuelatione diuina per Ecclesiam proposita, quare attingit intrinsecè Ecclesiam, saltem ut organum per quod Deus

Z z 2 media

mediatè nobis loquitur, & proponit reuelationem suam præteritam; quæ propositio Ecclesiæ integrat, & componit partialiter loquutionem Dei, mediatam, quæ est motuum formale fidei, ut ibi latius explicuimus. Alia verò eiusdem auctoris argumenta iam in superioribus soluta sunt; & hæc dicta sint circa primam difficultatem, an ad hæc sum ex parte obiecti requiratur oppositio cum reuelatione communi, & publica.

54 An sufficiat sufficiat ad hæresim propriam, & ad constituendum hæreticum, si aliquis pertinaciter neget aliquid ad fidem Catholicam pertinens, & sibi sufficienter propositum, non tamen ei proposita auctoritate Ecclesiæ, id sentientis. De hoc agit Hurtado *disp. 82. §. 44* ubi proponit exemplum si aliquis, v.g. contendat, Tobiam non habuisse canem in sensu literali, sed in allegorico; alius proposita Scriptura, eum ab illo errore remouere conetur, idque miraculis in testimonium veritatis, & mortui etiam suscitatione confirmet, ita ut euidenter credendi obligationem inducat; non tamen adducat Ecclesiæ auctoritatem, ille verò alius adhuc obstinatè resistat; quæritur an sit propriè hæreticus. Negat ipse Hurtado, quia eadem est ratio, ac si solum resisteret reuelationi priuata sufficienter proposita: & quia adhuc potest ille paratus esse ad correctionem Ecclesiæ suscipiendam, cum qua præparatione non potest aliquis esse hæreticus.

55 Ego puto, casum illum ab Hurtado adductum magis esse metaphysicum, quàm moralem: nam eo ipso, quòd de dogmate communi, & publico agatur, ille, qui propugnat pro eius veritate, implicite dicit, ita ab Ecclesia credi, atque ideo non solum dicit esse verum, sed contineri in reuelatione communi toti Ecclesiæ proposita; non ergo præscindit ab auctoritate Ecclesiæ. Ille etiam qui audit, & negat; non potest non cogitare de Ecclesiæ auctoritate, videt enim agi, non de re priuata, sed de dogmate communi, & publico, & de sensu Scripturæ sacræ omnibus ad fidem proposito: quare miracula, quæ videt non solum probant veritatem dogmatis, sed etiam quòd ille sit Ecclesiæ sensus, quæ in legitimo Scripturæ sensu amplectendo decipi non potest. Vnde meritò quisquis Catholicæ fidei dogma sufficienter propositum pertinaciter negat, eo ipso indifferenter pro hæretico habetur, quia non potest moraliter contingere, ut sine Ecclesiæ contemptu id faciat. Si tamen metaphysicè loquendo ita contingeret, quod per ignorantiam, vel inaduertentiam aliquis ita se haberet, ac si de reuelatione priuata ageretur, nec aduertenter agi non de rebus priuatis, sed de spectantibus ad fidem toti Ecclesiæ communem, idem dicendum esset, quod de dissentiente reuelationi priuata, peccatum illum quidem grauiter contra fidem, non tamen esse in rigore hæreticum, cum licet per accidens, ratio eadem esset. Sed certè in foro externo meritò ab omnibus iudicaretur, & damnaretur ut hæreticus; quia præcisio illa in eiusmodi materiis, ut dixi, non est moraliter possibilis.

36 Tertia difficultas principalis esse potest, an si propositio aliqua verè sit reuelata à Deo in Scriptura, v.g. sed non ita manifestè, ut Ecclesia obliget ad eam credendam firmiter, tanquam à Deo reuelatam, dissensus illius sit hæresis, & dissentiens sit hæreticus. Lorca *disp. 39. num. 4.*

dixit, illum esse quidem errorem contra fidem, non tamen hæresim, quia ad hanc requiritur pertinacia contra Ecclesiam proponentem aliquid ut reuelatum à Deo, quæ pertinacia non contemnitur, quando non est certum, & manifestum, quod Ecclesia id doceat: potest enim tunc aliquis dissentiens paratus esse assentiri, si Ecclesia proponat. Hurtado verò *disp. 80. §. 19* significat, tunc non esse errorem contra fidem; quia ut aliquid sit de fide, requiritur non solum reuelatio, sed etiam applicatio reuelationis, quæ applicatio non inuenitur sufficiens, quæ applicatio diuina in Scriptura contenta ab Ecclesia non ponitur.

Pater Coninch *dicta disp. 19. dub. 7. num. 121. & sequentibus* in hanc sententiam inuehit, & dicit, propositionem à Deo Ecclesiæ reuelatam, licet obcursum, ita ut pauci eius sensum percipiant, ideoque contrarium sentientes in Ecclesia tolerentur, esse simpliciter de fide; nec Ecclesiam postea, data occasione, eam definitè efficeret, ut incipiat esse de fide, sed solum declarare eam esse de fide; quare antea etiam erat de fide, licet fides non obligaret ad eam credendam, & ideo per accidens ratione ignorantie non esset hæreticus, qui eam negaret. Sicut autem propositio illa erat verè de fide, ita eius contradictoria erat verè hæresis, non tamen manifesta, quia non omnibus manifestum erat, quod ab Ecclesia proponeretur, pro qua sententia asserit alios antiquiores *num. 125.*

Ego in primis puto, in casu proposito, si constat sufficienter de reuelatione Dei in Scriptura contenta, constare etiam sufficienter de propositione Ecclesiæ, atque adeo non posse dissensum excusari ab hæresi ex defectu solum propositionis, seu applicationis ab Ecclesia faciendæ, quare si dissensus est error contra fidem, quia constat sufficienter de reuelatione Dei, erit etiam contra propositionem Ecclesiæ, quia eodem modo constat de propositione Ecclesiæ. Nam Ecclesia clare, & manifestè proponit credendam Scripturam, & omnia, & singula in ea contenta: si ergo manifestè constat, aliquid in Scriptura contineri, quæ manifestè constare debet id ab Ecclesia nobis credendum proponi.

Dico tamen secundò, sicut homo loquens non æquè percipitur ab omnibus, sed melius ab iis, qui vel meliori pollent auditu, vel melius penetrant vocum significationem; ita Deus in Scriptura loquens non necesse est, quod æquè ab omnibus percipiat, sed contingere potest, ut aliquando ab omnibus, aliquando à maiore parte, aliquando à dimidia, aliquando à paucis percipiat, qui magis penetrant sensum, & significationem Scripturæ. Quare sicut ij, qui Regem loquentem audiunt, & percipiunt, non exculantur à fide ei habenda, ex eo quod alij eundem Regem non intellexerint: ita ij, quibus de certo Scripturæ sensu constat, ita ut de eo prudenter dubitare, aut formidare non possint, non exculantur, si id negent, vel dubitent, ex eo quod alij ex defectu capacitatis, vel scientiæ, sensum illum Scripturæ non ita percipiant, ut ad id fide etiam diuina credendum obligentur. Potest ergo contingere, quod aliquibus sit de fide aliquid in Scriptura contentum, quibus manifestum est id in Scriptura contineri, quod tamen non omnibus sit de fide, quia non ita clare Scriptura loquitur, ut id possit ab omnibus animaduerti. Vnde

60 Vnde dico tertio, ij quibus Scripturæ sensus manifestus est, ita ut non possint prudenter de eo dubitare, vel formidare, esto alij Catholici dubitent, quibus non ita manifestus est, non solum peccant graviter contra fidem, si dissentiant, sed etiam committunt peccatum hæresis, & sunt verè, & propriè hæretici, si communiter fideles eum scripturæ sensum manifestè percipiunt, & indubitanter credunt, licet aliqui rudiores eum non percipiant. Si autem communiter in Ecclesia dubitetur, vel saltem non habeatur pro certo, & indubitato, licet aliqui eum manifestè percipiant, ita ut prudenter formidare non possint, & ideo dissentiendo peccent graviter contra fidem; non tamen credo eos esse propriè, & strictè hæreticos. Ratio autem est, quia hæresis, ut sæpè diximus, est secta seu divisio, & hæreticus est sectarius, quia fecit, & dividit unitatem Ecclesiæ, sequè à reliquo Ecclesiæ corpore, & sensu dividit, sectando, & amplectendo proprium sensum, & opinionem contra id, quod Ecclesia sentit. Si ergo fideles, & Catholici (ex quibus intrinsecè conflatur, & constituitur Ecclesia) non sentiunt communiter, eum esse indubitatum sensum illius scripturæ, licet aliqui pauci doctiores id sentiant, sed potius de eo dubitent, & formident, non potest esse hæreticus propriè, qui de eo dubitat, aut id negat, cum in hoc ipso Ecclesiam non dividat, nec sentiat contra communem Ecclesiæ sensum, licet peccet graviter contra fidem negando id, quod videt non posse prudenter negari, vel dubitari quòd sit à Deo revelatum in eo scripturæ loco de quo agitur.

61 Dices, non solum peccare contra fidem, sed contra Ecclesiam, quæ manifestè proponit esse revelatà Deo, quæcunque in scriptura continentur: ipse autem negat aliquid, de quo dubitare prudenter non potest, quod in scriptura continetur: ergo negat revelationem Dei sufficienter ei per Ecclesiam propositam, atque adeo erit hæreticus. Respondco, hæreticum propriè non esse, qui negat revelationem Dei illi sufficienter propositam, nisi ita sit proposita, ut ex vi illius propositionis, ab omnibus vel saltem communiter percipiatur, vel percipi possit, & indubitanter teneatur, quod sit sufficienter proposita, quia hæreticus esse non potest, ut diximus, nisi qui à communi Ecclesiæ sensu discedit. Non ergo desinit eo casu esse hæreticus ex defectu revelationis divinæ, vel propositionis Ecclesiæ, (nam utraque præcedit, cum Deus iam id in scriptura revelaverit, & Ecclesia eam scripturam proposuerit, ut revelationem divinam) sed ex eo quod non discedit à communi Ecclesiæ sensu, in qua propter scripturæ obscuritatem fideles communiter non percipiunt manifestè sensum divinæ revelationis.

62 Explicare hoc possumus exemplo humano. Ponamus, esse Rempublicam aliquam, in qua ex affectu erga Romanos Pontifices sit lex statuens peculiare pœnas contra eos, qui à Reipublicæ sensu, & vltu discedunt, non obediendo præceptis Pontificiis à Republica acceptatis, & propositis. Mittat Pontifex ad eam rempublicam bullam aliquam cum variis præceptis, in qua tamen clausula aliqua propter characteres peregrinos, vel compendiosè formatos, non bene communiter percipiatur: ideòque quamvis Reipublicæ iussu bulla publicè proposita sit, ut ab omnibus

Card. de Lugo de virtute Fidei divinæ.

obseruetur, clausula tamen illa non obseruatur quia communiter illius sensus non percipitur: qui tamè percipitur optimè ab aliquo ciue legendi perito, qui characteres & sensum bene novit. Certè hic, si contentum etiam in ea clausula non obseruet, peccat contra obedientiam Pontificiis præceptis debitam; non tamen incurrit pœnas peculiare contra eiusmodi inobedientes in ea Republica statutas, quia pœnæ non sunt contra inobedientes omnes præceptis Pontificiis à Republica acceptatis, & propositis, sed contra discedentes ab vltu, & sensu Reip. in ea inobsequantia. Et quamvis bulla illa acceptata sit, & proposita à Republica omnibus, ut obseruetur: sed tamen communis sensus, & vltus Reipublicæ non adest circa eam clausulam, quam Reipublica communiter in suo vero sensu nondum intellexit ad concipiendam obligationem. Si ergo in casu nostro Ecclesia proponit totam scripturam sacram, ut indubitanter à fidelibus credatur, tanquam vera Dei revelatio: addit insuper pœnas speciales, non contra omnes non credentes, sed contra hæreticos, hoc est, contra eos, qui contra communem Ecclesiæ sensum aliter credunt, ac à Deo revelatum sit. Quamvis ergo aliqui, vel aliquis subtilius, & melius scripturam legens penetret, & percipiat sufficienter sensum in aliqua scripturæ clausula contentum, quem communiter alij non ita poterant percipere, atque adeo aliter sentiens peccet contra Dei fidem: non tamen incurrit pœnas specialiter ab Ecclesia statutas, quæ non sunt contra omnes non credentes, sed contra aliter credentes contra communem Ecclesiæ sensum, quæ circumstantia tunc deest, eo quod propter obscuritatem scripturæ non potuerit communiter illius clausulæ sensus percipi, & intelligi.

Confirmatur denique à posteriori, quia in foro externo non puniatur ille pœnis corporalibus hæreticorum, quoties ipse ostendit Doctores Catholicos communiter non tradere eum sensum tanquam certum, sed aliquos eum negare, alios fateri non omnino certum nec pertinere ad fidem Catholicam. Imò licet aliqui dicant id esse de fide, si tamen ipse pro se afferat alios graves doctores id negantes, non damnabitur tanquam hæreticus, ut obseruavit Hurtado *diff. 82. §. 43.* addens, hæresim propriam talis esse naturæ, ut ab omnibus viris doctis, & Catholicis censetur hæresis post diligentem criminis cognitionem. Et quidem hoc idem regulariter sufficit, ut excusetur etiam à culpa interna infidelitatis, licet apud se dubitet de veritate illius obiecti, cum possit regulariter loquendo, saltem per principia extrinseca iudicare probabile, quod illud non sit de fide, cum videat id in opinione positum apud Doctores graves, & Catholicos. Casus tamen dubij nostri procedit, quando ipse propter ingenij, & doctrinæ excessum penetrat, & percipit ita manifestè sensum in scriptura latentem, ut non obstante aliorum opinione, non possit etiam per principia extrinseca prudenter id negare, vel dubitare. Quo solum casu diximus, ipsum posse graviter, peccare contra fidem, absque eo quòd sit propriè hæreticus, eo quod in eo dissensu, non discedat à communi fidelium, & Catholicorum sensu.

Dices, ex hoc sequi omnes hæreses esse hæreses manifestas: si enim hæresis requirit, quòd sit contra totius Ecclesiæ sensum, semper erit manifesta.

nifesta. Ad quid ergo aliquando additur de aliqua esse hæresim manifestam; propterea additum fuit in Concilio Constantiensi sess. 8. ubi de erroribus Viclephi dicitur, aliquos ex iis fuisse, & esse *notoriè hæreticos*, per quod significatur posse esse aliquas propositiones hæreticas, quæ non sint *notoriè hæreses*. Nec satisfacere videtur quod dicit Lorca *ubi supra dicto num. 4.* ideo dictum esse *notoriè hæreticos*, quia hæresis non potest esse, nisi sit notoria, & manifesta, atque ideo quando alios dixit esse erroneos, non addidit *notoriè*; quia error potest esse *notoriè* & non *notoriè*. Hoc inquam, non satisfacit, quia si de ratione intrinseca omnis hæresis, est quoddam sit notoria, frustra adderetur illa particula, sed sufficeret dicere esse hæreses: & quidem in communi modo loquendi, quando dicimus aliquid esse *notoriè falsum*, plus volumus dicere, quàm falsum, & sic de aliis.

65 Respondeo ergo, hæresim manifestam, seu notoriam aliquid addere supra hæresim non manifestam. Primum quia potest aliquando esse hæresis occulta, seu talibus verbis significata, ut hæreticus habeat animum tergiversandi, & negandi, se dixisse hæresim, sed potius loquutum se in sensu Catholico, quæ solent dici propositiones hæresim sapientes, hoc est de quibus est suspicio quod dicantur in sensu hæretico, qui sensus, & hæresis ipsa obiectiua est hæresis manifesta, sed voces, quibus significatur, sunt ambiguae, & non est manifestum, quod profertantur in sensu hæretico. Illi ergo articuli Viclephi erant hæretici manifesti, quia voces ipsæ nullum relinquebant locum ambiguitatis de sensu hæretico per eam significato. Rursus secundò ipsa etiam hæresis obiectiua dicitur aliquando hæresis notoria, & manifesta, quia non sunt opiniones doctorum circa illam, an sit hæresis, sicut contingit esse circa alias, quas aliqui doctores dicunt esse hæreses, alij negant. Diximus enim hæreticum esse, qui negat aliquid quod iuxta communem Ecclesiæ sensum pertinet ad fidem Catholicam. Possunt ergo esse doctorum opiniones circa hoc ipsum, an talis propositio æstimetur communiter à Catholicis, & Patribus esse de fide. Aliqui dicunt eam communiter æstimari de fide, alij id negant. Quia communiter æstimari talem est pro tali haberi à maiori & meliori Patrum, & doctorum parte; & potest esse sub opinione, an maior, & melior pars id dicat, an minor, & ignobilior, & ideo potest sub opinione manere, an ea sit vel non sit hæresis, atque adeo non erit hæresis manifesta, & notoria, sed dubia, & sub opinione probabiliter asserere probabiliter eam esse contra sensum maiorem, & meliorem partis Catholicorum contrarium habentium pro dogmate fidei. Et quidem quoties saltem per principia extrinseca probabile manet, quod aliqua non sit hæresis, non credo in foro externo procedi ad rigorosas hæreticorum penas infligendas. In foro autem interno ad iudicandum, an ille incurrat censuras, & alias hæreticorum penas, videndum erit, an ipse per principia saltem extrinseca iudicauerit probabiliter eam non esse hæresim, nec repugnare communi Ecclesiæ, & Catholicorum fidei, & sensui: si enim hoc iudicium habuit, non est æstimandus hæreticus etiam in foro interno, quamvis iudicauerit, ab aliis multis pro hæresi haberi. Si autem tale iudicium probabile habere non potuit, sed potius

quia melius communem Ecclesiæ sensum novit, manifestè vidit, eam propositionem esse contra communem eius sensum, non obstant, quod aliqui etiam docti, qui eum sensum non ita perscrutari nouerant, contrarium docuerint, tunc censetur incurrere eas censuras, & penas saltem in foro conscientie. Neque enim obstat paucorum sensus contrarius, cum quo stare adhuc potest, quod reuera aliquid sit contra communem fidelium sensum, & fidem, quod sufficit ad constituendum hæreticum, si ipse eum communem sensum manifestè nouerit.

Vnde infero primò idem, quod dictum est de re in Scriptura contenta, dicendum esse cum proportionem de re aliqua habita in Ecclesiæ per traditionem. Nam sicut Ecclesiæ per traditionem ponit nobis vniuersam Scripturam, & omnia in ea contenta, tanquam obiecta fidei, ita proponit nobis traditiones Ecclesiasticas tanquam sufficientes ad dogmata fidei credenda, ut constat ex Concilio Tridentino sess. 4. initio, & colligitur ex Paulo 1. ad Cor. 11. dicente, *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*, & 2. ad Thel. 2. *tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram*. Vnde Basiliius lib. de Spiritu sancto c. 7. loquens de Scriptura, & traditione, *utraque*, inquit, *parum vim habent ad pietatem*: sicut autem Scriptura propter obfcuritatem potest non æquè ab omnibus percipi, sed ab aliquibus, vel à pluribus, & non ab omnibus; ita idem contingere potest in dogmate per traditionem habito, quare eodem modo iudicandum erit ad censendum, vel non censendum hæreticum eum, qui contra dogma illud in traditione fundatum sentit, sicut de sententia contra sensum in Scriptura contentum, sed non omnibus manifestum, cui casui doctrina supra posita applicanda erit cum eisdem distinctionibus, & explicationibus.

Infero secundò quid dicendum sit de aliquibus doctrinis, quæ à Conciliis aliquando, vel à summis Pontificibus declaratae sunt hæreses, cum tamen antea à multis Catholicis tenebantur salutæ fidei: illæ enim doctrinæ repugnabant veritati contentæ in Scriptura, vel traditionibus etiam ante definitionem Pontificum, vel Conciliorum. Quia tamen Scriptura, vel traditio non ita clara erat, ut ab omnibus communiter perciperetur, ideo contraria doctrina non æstimabatur hæretica, quia non repugnabat communi fidelium fidei. Vnde licet aliqui tunc melius, & accuratius rem inuestigantes, verum sensum ita manifestè inuenirent, ut non possent line graui contra fidem peccato contrarium sentire; non tamen fuissent hæretici proprie, & in rigore contrarium dicentes, quia protunc non repugnarent adhuc communi Ecclesiæ, & fidelium fidei. Qualis fuit Cypriani error circa baptismum ab hæreticis collatum, quem dixit esse inualidum, & alij similes errores materiales, qui apud nonnullos sanctos reperirentur. Postea tamen Pontifices, & Patres in legitimis conciliis congregati attentius, & diligentius scrutantes Scripturas, & traditiones præmissas studio, collationibus etiam, & disputationibus, & (quod plus est) accedente diuino lumine, quod summo Pontifici, & legitimo Concilio non deest, ne errent in sinistro Scripturæ, & traditionum sensu, pro vero, & legitimo proponendo, melius & clarius Scripturam legunt, & intelligunt, eiusque

que, & traditionum etiam sensum inveniunt, & fidelibus proponunt, quo facto doctrina contraria incipit esse hæretica, quæ antea talis non erat, eo quod Scripturæ, vel traditionis sensus non fuisset ita sufficienter, & communiter à fidelibus perceptus.

68

Propositio op-
posita asser-
tioni Theologi-
cæ an sit
hæretica, &
sufficiens ac-
cedente per-
tinacia ad
constituendum
hominem hæ-
reticum.

Quarta difficultas principalis esse solet de propositione opposita assertioni Theologicæ, an sit hæresis, & sufficiens accedente pertinacia ad constituendum hominem propriè hæreticum. Quæstio hæc pendet omnino ex illa alia quæstione; an conclusio, quæ euidenter infertur ex principiis reuelatis pertineat ad fidem, ita ut possit fidei diuina credi: de qua quæstione satis latè egi supra disp. 1. sect. 13. §. 1. & sequentibus, ubi adductis variis auctorum sententiis, dixi, conclusionem deductam ex vna præmissa reuelata, & altera euidenti non reuelata, non esse de fide, nec posse terminare assensum fidei. Item quando conclusio infertur ex duabus præmissis reuelatis, obiectum conclusionis esse de fide, & posse credi per actum fidei, licet assensus conclusionis ipsius, pro ut infertur ex præmissis reuelatis, & nititur illis non sit actus fidei, sed conclusio Theologica. Quare consequenter ad ea, quæ ibi dicta, & latius explicata, ac probata sunt, dicendum nunc est, eum, qui dissentit conclusioni Theologicæ, quæ euidenter infertur ex vna reuelata, & altera euidenti non reuelata, tunc esse hæreticum quando negat conclusionem, eo quod neget præmissam reuelatam, ex qua infertur, quia iam dissentit immediatè propositioni reuelatæ. Si autem conclusionem neget, quia negat præmissam alteram euidentem, vel illationem euidentem, qua conclusio ex vtraque præmissa infertur, non erit hæreticus, cum nec præmissa illa euident, nec illatio etiam euident sit reuelata. An verò in foro externo puniendus sit hic, vt hæreticus, dicemus postea. Si autem conclusio deducatur euidenter ex duplici præmissa reuelata, tunc qui obiectum illius conclusionis negat, erit hæreticus, nisi excusetur ignorantia. Nam licet conclusio ipsa quatenus conclusio non sit actus fidei, obiectum tamen materiale illius sit de fide ut pars in toto, vel ut particularis in propositione vniuersali: nec aliter inferri potest ex propositionibus duabus de fide, nisi quia obiectum ipsum conclusionis reuelatum fuit, non solum virtualiter, & quasi in causa, sed formaliter & in seipso, quando reuelata sunt obiecta præmissarum, licet fortasse non ita clarè, & explicitè, sed magis confusè, pro ut citato loco latius probatum, & explicatum fuit.

69

Si Ecclesia definiat in Concilio legitimo propositionem aliquam deductam euidenter ex vna præmissa reuelata, & altera euidenti non reuelata, an qui eam postea negat, sit propriè hæreticus. De hoc etiam dixi loco citato; propositionem illam post Ecclesiæ definitionem esse de fide, quare consequenter dicendum est, negantem postea illam propositionem esse hæreticam propriè. Idque satis testatur vsus Ecclesiæ apponentis vocem *Anathema* negantibus propositiones quasque, quas in synodis definit, quæ vox non solet nisi contra hæreticos apponi. Et in praxi omnes ij, qui definitionibus expressis Conciliorum opponuntur, puniuntur vt hæretici. Quomodo autem id, quod antea non erat formaliter, & expressè de fide, possit postea esse formaliter de fide dixi loco citato.

Restat solum dubium, an qui pertinaciter negat propositionem, seu conclusionem Theologicam, quæ infertur ex vna de fide, & altera euidenti non reuelata, habendus sit in foro externo pro hæretico, & puniendus poenis hæreticorum. De quo agit breuiter Diana part. 4. tract. 8. de officio, & potestate Inquisitorum, resolut. 79. ubi assert Valentiam, Canum, & Bonacinam, affirmantes illum esse hæreticum: & pro contraria sententia alios dicentes, non esse quidem hæreticum sed præsumi, si in ea opinione persistat.

Quare quoad proxim videntur omnes conuenire, quod puniendus sit vt hæreticus, siquidem præsumitur talis, non enim præsumitur negare præmissam euidentem, sed reuelatam, & ideo negare conclusionem Theologicam, vt fateretur Suarez disp. 19. sect. 2. num. 15. Sanchez lib. 2. in decal. cap. 7. num. 33. Hurtado disputat. 12. §. 27. qui tamen dicit, eam præsumptionem locum habere solum in homine mediocriter docto, non in homine ignaro, & tudi. Vnde disputat. 80. §. 13. dicit, si constaret, quod negat conclusionem ex eo quod vim illationis non penetrat, non esse puniendum, sed pro asino relinquendum, & disputat. 81. §. 14. dicit si homo ignarus sit, non esse censendum hæreticum, sed instruendum: quod si instructus non capiat argumentorum vim, cogendum esse, vt acquiescat doctoribus proponentibus, alioquin in illum esse animaduertendum. Ego puto, id totum arbitrio & prudentiæ iudicium relinquendum esse, qui attentis circumstantiis personæ, loci, occasionis, & materiæ, ac aliis omnibus, potest magis vel minus præsumere animum hæreticum. Nam materia ipsa etiam aliquando potest esse ita abstrusa, & difficilis, vt non solum rudes, sed litterati etiam possint circa propositiones aliis euidentes hallucinari, & errare. Vnde licet punienda esset proteruita nolentis acquiescere viris doctis circa principia Philosophicum; seriò tamen cogitandum esset, an esset puniendus vt hæreticus, vel solum vt defendens pertinaciter propositionem erroneam, & ante omnia indaganda videntur à reo fundamenta, quibus ad errorem sustinendum mouetur; ea enim patefacient, an verè circa præmissam reuelatam, an circa alteram euidentem errat. Memini aliquando audisse me de quodam aliquo simplici, & pio, qui obstinatè contendebat, omnes Trinitatis personas carnem ex Virgine assumptisse, & cum diu Iudices frustra ab eo respiscenciam peterent, parum aberat, vt tanquã hæreticus obstinatus damnaretur; quæsiuit ab eo aliquis ei notus amicè, quale haberet fundamentum, quo ita fortiter sententiæ illi adhæreret. Respondit, se id tam diu ita recitasse frequenter in Ecclesiastico hymno officij B. Mariæ, dum dicitur: *qui natus es de Virgine, cum Patre, & sancto Spiritu*. Ecce hic ex sola crassissima Grammaticæ ignorantia errabat, cuius defectus si ab initio inuentus fuisset, causa absoluta erat. Vidi ego & alium, qui parum ab obstinatione aberat, Catholicum aliquoquin & pium, & ob alium grammaticæ errorem in loci cuiusdam intelligentia commissum omnino volebat, corpus Christi Domini non fuisse totum ex Virgine assumptum, sed ab initio mundi formatum, & ad vterum Virginis adductum, vt ibi incremepum acciperet: ubi verò de Grammaticæ errore edoctus à me fuit, omnino quieuit, & doctrinæ etiam errorem revocauit, & quidquid in eius confirmationem scripserat;

Z z 4

sponte

70
Et an qui su-
pradictâ pro-
positionem per-
tinaciter ne-
gat, habendus
sit in foro ex-
terno pro hæ-
retico, & pu-
niendus poe-
nis hæretico-
rum.

sponte combussit. Oportet itaque erroris causas, & occasiones ab eiusmodi personis diligenter exquirere, vt iudicari possit, an ex malitia, an ex ignorantia errent, & possit facilius morbo medicina parari.

SECTIO III.

De aliis propositionibus infra hæresim, & de variis singularum censuris.

71 **N**on omnis propositio damnabilis, & quæ censura Theologica affigi potest, est hæretica; ideo postquam de hæresi formali, & obiectiua dictum est, & de iis, quæ ex parte obiecti ad hæresim requiruntur, antequam ulterius progrediamur ad alias, conditiones, quæ ex parte subiecti requiruntur in hæretico, dicendum breuiter erit de aliis propositionibus damnabilibus, quæ non sunt hæreses, & de iis, quæ ex parte obiecti requiruntur ad eiusmodi censuras imponendas. De quibus agunt Tutcremata, Albertinus, Simancas, Alfonsus Castro, Cano, Corduba, Penna, & alij apud Suarez in *presenti disp. 19. sect. 2. num. 1.* & alij Recentiores in præsentī communiter.

72 Variæ species censuratum, seu propositionum damnabilium enunciari solent, quæ desumptæ sunt ex Concilio Constantiensi sess. 8. vbi articulis VViclephi apponuntur respectiue hæ censuræ, *notoriè heretici, & à sanctis Patribus reprobati: alij non Catholici, sed erronei; alij scandalosi, & blasphemii; quidam piarum aurium offensiu: nonnulli reuerarij, & seditiosi:* Quas easdem censuras apponit idem Concilium sess. 15. propositionibus Ioannis Hus, excepto illo verbo: *blasphemos:* desumuntur etiam ex Bulla Pij V. & Gregor. XIII. edita contra aliquas propositiones Michaëlis Baij, quas respectiue dicunt esse *hereticas, erroneas, suspectas, reuerarias scandalosas, immitentes offensionem in aures pias.* His alij addunt propositionem, *proximam hæresi,* possumus & nos addere *errori proximam, & suspectam de errore.* Imò si de propositione non solum infra hæresim, sed in rigore damnabili sermo sit, addendæ erunt propositiones, Iudaica, Pagana, Athea. Nam propositio dicens, Christum nondum venisse, sed venturum non est hæretica, cū religionem Christianam non retineat, prout hæretici omnes retinent, vt supra vidimus, sed erit propositio iudaica. Quæ verò dicit, esse plures Deos, non erit iudaica, cū non retineat verus testamentum, sed Pagana inducens idololatriam; ad quod genus reduci possunt propositiones propriæ Mahometismi, quæ nec Christianam, nec Iudaicam religionem retinent, sicut & sectam illam diximus, ad Paganismum reduci. Denique propositio negans omnem Deum erit Athea: de his tamen modò sermo non est; sicut neque etiam de propria hæresi, de qua dictum est supra, sed solum de aliis infra hæresim, de quibus, & de singularum differentia in particulari dicendum erit, vt in qualitate; & censura propositionum stabilis aliqua, & certa regula obseruetur.

De Propositione erronea.

73 *Erroris vox latissime sumpta attribui potest cui-*

libet propositioni falsæ in qualibet materia: nam qui falsum pro vero credit, errat à vero, & decipitur. Communiter tamen ea vox solet restringi ad falsum, quod opponitur non solum vero, sed euidenti, vel certo, quod apud omnes communiter certò scitur. Nec appellatur error in Philosophia, qualibet opinio falsa, sed quæ opponitur dogmati certo, & pro tali apud Philosophos recepto. Quare in Theologia non dicitur error, nisi qui certæ alicui veritati aduersatur, quæ apud Catholicos, & Theologos pro certa habetur. Ceterum adhuc hæc acceptio est nimis lata, & generica, cū in eo sensu hæresis etiam sit error; & quidem aliquando hæreses *erroris* nomine appellantur in cap. *excommunicamus* 2. cap. vltimo de hæreticis, & cap. *acutus*, & ille quoque eodem titulo in 6. Sed nunc magis strictè accipitur, prout est censura specialis infra hæresim: nam quicquid alij dixerint, quos tacitè refert Suarez vbi supra num. 12. in prædicto Concilio, & Bulla Pontificum, condistinguitur propositio erronea ab hæretica, & ita Theologi communiter mitiorem censuram existimant, & quæ non attingat hæresim.

Quæ autem differentia sit inter hæresim, & errorem omnes eodem modo explicant. Aliqui primò dicunt, errorem esse hæresim sine pertinacia prolatam, accedente autem pertinacia erit hæresis. Ita Antonin. 2. parti. tit. 12. cap. 4. sed id communiter displicet, & merito, quia pertinacia habet se ex parte subiecti, non ex parte obiecti: hæ autem censura non tendit ad iudicandum crimen in concreto, sed propositiones secundum se: atque adeo solum ratione sui obiecti. Ande Pius V. & Gregorius XIII. non distinxerunt in sua Bulla duos illos gradus censuræ ex pertinacia, vel eius defectu, nullam enim pertinaciam agnouerunt in Baio, qui semper Catholicus fuit, & Ecclesiæ obediens, sed ex parte ipsius doctrinæ differentiam inueniunt inter propositionem hæreticam, & erroneam. Sicut contra Concilium Constantiense circa omnes illos articulos æqualem pertinaciam inuenit in illis hæreticis, & tamen in illis vidit differentiam inter articulos hæreticos, & erroneos. De facto etiam Inquisitores perentes à suis Qualificatoriis censuras propositionum, nihil dicunt de pertinacia, aut culpa Auctorum, sed iudicium exigunt solum de propositione secundum se an sit hæretica, vel erronea, vel temeraria &c.

Alij ergo secundò dicunt propositionem hæreticam esse, quæ opponitur veritati reuelatæ, non demonstrabili, v. g. *Deum non est Trinus:* erroneam verò, quæ non opponitur veritati Catholicæ demonstrabili, v. g. *Deum non est,* vel *Deum non est vnus,* ita Castro apud Huradum *disp. 81. §. 9.* Hoc tamen sustineri non potest, quia quolibet obiectum reuelatum, etiam si aliunde ratione naturali demonstrari possit, non poterit sine hæresi negari, v. g. immortalitas animæ rationalis, malitia adulterij, vel fornicationis, irremittitas Dei, & alia eiusmodi, quæ qui negaret, esset proculdubio hæreticus, & incurreret omnes hæreticorum pœnas. Si autem obiecta hæc non essent reuelata, quantumcumque probari possent ratione naturali, nec sine culpa negari possent, adhuc non pertinerent ad fidem, quæ credere non potest quidquam, nisi propter diuinum testimonium, atque adeo qui ea negaret non peccaret contra fidem, & per consequens non esset hære

hereticus, cum omnis hæresis sit infidelitatis species.

Alij tertio dicunt, errorem esse, qui negat doctrinam aliquam ita receptam communi Ecclesiæ consensu, ut nullus pius, ac verè doctus de ea dubitare audeat, & licet non sit expressè reuelata aut definita; est tamen Catholica doctrina. Ita Cano, Corduba, & Simancas apud Suarez *vbi supra num. 13.* Et exemplum asserti solet in negante Beatissimam Virginem resurrexisse, seu in corpore, & anima esse assumptam: quod licet non inueniatur expressè reuelatum, aut definitum, pertinet tamen ad doctrinam Catholicam. Item si quis ante Concilium Tridentinum dixisset, eandem Virginem peccasse aliquando venialiter; cuius licet non fuisset contrarium tunc definitum, non tamen poterat sine errore negari. Hic modus explicandi displicet Hurtado *vbi supra §. 7.* tum quia spectat magis ad propositionem temerariam, tum etiam quia Catholica doctrina est solum doctrina fidei, qua creditur homo constituitur Catholicus. Sed Suarez *vbi supra* illud fatetur esse modum explicandi probabilem: & certè exempla ibi adducta acerbiorum censuram merentur, quam temeritatis, & de primo esse errorem, vel errori proximum fatetur idem Suarez *2. tom. in 3. partem, disp. 21. sect. 1. §. sed. quæres.* iuncta *disp. 3. sect. 1. in fine.* Nec etiam verum est, doctrinam Catholicam esse solum doctrinam de fide: nam Catholicum est vniuersale, quare doctrina illa, quam tota Ecclesia indubitanter proficetur, Catholica appellari potest. Cæterum, quia error in præfati materia proximum gradum post hæresim videtur habere, & ideo in Concilio Constantiensi, & bulla Pontificia supra allegatis post hæreticas nominantur immediatè propositiones erroneæ, non videtur satis ad errorem propriè, & in rigore sumptum, quod aduersetur doctrinæ, quam omnes pro certa tenent. Nam temeraria etiam, vel scandalosa propositio, videtur aduersari doctrinæ, quam omnes indubitanter tenent: alioquin non esset temeraria, vel scandalosa. Quare ego regulam illorum Doctorum intelligerem de propositione, quæ aduersatur doctrinæ apud omnes Catholicos communi sensu indubitanter receptæ, qui nempe ideo de ea dubitare non audent, quia vident valde connexionem cum doctrina fidei. Error enim in fide, opponi debet aliquo modo cum ipsa fide, quatenus falsum negat aliquid, quod propter connexionem cum fide nemo negare audeat. Quando verò communis ille consensus fidelium aliunde oritur, & non ex connexionem rei illius cum principiis fidei, non videtur propriè erronea doctrina, quæ rem illam negat; sed altam censuram habebit ex infamia adducendis. Exempla autem à Suariorum adducta, si benè perpendantur, inueniuntur eum sibi certitudinis gradum apud Catholicos comparasse propter connexionem magnam, quam habent cum doctrina fidei. Ex eo enim quod B. Virgo fuerit vera Dei mater, sequi videtur illam non fuisse vnquam peccati actualis ream, quod in Dei matre maximam indecentiam haberet. Sicut etiam ex eadem maternitate, & aliis pluribus coniecturis, ac traditione historica sequitur eam in corpore, & anima assumptam fuisse in Cælum: quamvis hoc secundum, non ita apertam connexionem ostendat, sicut primum, & ideo non ita clarè constat, quod sit propriè, & rigo-

rosè erronea propositio contraria. In hoc autem sensu propositio erronea coincidet ferè cum modo explicandi eorum, qui dicunt errorem esse, qui negat propositionem Teologicam, de quo postea dicemus.

Quartus ergo explicandi modus est aliorum, qui dicunt errorem esse, qui deficit, ab una, vel altera 77 *Quartus.* conditione requisita ad hæresim perfectam: ad hanc enim requiritur, quod certissimè opponatur, & indubitanter alicui propositioni, quæ certissimè etiam, & indubitanter sit de fide. Quando ergo vel oppositio non est ita certa, vel non est ita certum, quod sit de fide propositio, cui opponitur, tunc deficit ex ea parte ab hæresi, & est error: ita id explicant iidem Auctores apud Suarez *vbi supra*, qui hoc etiam probabile reputat, quibus adde Lorcam *disp. 40. num. 7.* qui erroneam propositionem definit eam, quæ opponitur quidem fidei veritati, sed non oppositione omnino certa, & indubitata. Hic etiam explicandi modus non videtur omnino satisfacere, quia eiusmodi propositiones magis propriè videntur esse proximæ hæresi, quam errores: participant enim substantiam hæresis, quæ est oppositio immediata cum fide; & ideo diximus supra eum cui certò constaret ea oppositio, ita ut nec per principia extrinseca prudenter posset dubitare, de oppositione cum fide, & cum communi fidelium sensu, non posse sine hæresi assensum eis præbere, licet apud aliquos sit dubium an sint hæreses. Differunt ergo ab hæresi non tam in ipsa substantia, quam in modo, hoc est, in certitudine an sint hæreses, & ideo vocari possunt proximæ hæresi quatenus non ab omnibus, sed à pluribus æstimantur hæreses. Quæ differebant non videtur intrinseca, sed extrinseca proveniens à iudicio aliquorum negantium esse hæreses, quod sufficit ut in foro externo ille non condemnatur absolute, ut hæreticus, quia potest se tueri opinione aliquorum negantium, quod opponatur fidei. Hinc autem colligitur posse, & sæpe de facto propositiones illas esse intrinsecè hæreticas, quia de eiusmodi propositionibus communiter solent esse Doctorum opiniones affirmantium, & negantium esse hæreticas, vel id quod eis negatur esse de fide. Frequenter etiam opinio affirmans contrarium esse de fide, & illam esse hæresim erit vera: Si ergo opinio illa vera est, propositio illa erit reuera hæretica: sicut sacramentum, de cuius materia sunt opiniones, validum erit, si opinio affirmans materiam illam esse validam vera sit, quamvis opinio contraria probabilis id neget. Alioquin si propositio illa nunquam sit hæretica, sed solum error, nunquam erit vera sententia docens illam esse hæresim, & contrarium esse de fide, nec possent vnquam esse opiniones circa hoc punctum: quia vbi primum aliqui dubitarent, an sit hæretica ea propositio, eo ipso iam non esset hæretica, atque adeo falsa esset qualibet sententia dicens esse hæreticam. Cum ergo maneant adhuc in scholis opiniones probabiles diuersæ circa hoc ipsum, an talis vel talis propositio sit hæretica, supponi omnino videtur quod adhuc possit illa esse intrinsecè hæretica, non obstante opinione excusante illam ab hæresi.

Restat ergo quintus, & vltimus modus explicandi satis communis, & probabilis, quod error propriè sit, qui non opponitur immediatè, sed solum mediatè doctrinæ fidei quatenus ne-

78
Quintus modus ex licet di, communis, & probabilis.
gat

gar immediatè propositionem, quæ non est de fide sed conclusio solum Theologica, deducta euidenter ex vna de fide, & altera euidenti lumine naturæ. Ita communiter Theologi, vt testatur Bañes in præsentī quæst. 11. art. 2. in quæstione quæ incipit, *circa hos articulos, verū. nihilominus*. Suarez *ubi supra num. 14*. Hurtado *disp. 81. §. 10*. Tuerianus *disp. 55. dub. 3*. Coninck *disp. 18. num. 130*. Castro Palao *tom. 1. tract. 4. disp. 3. punct. 1. num. 4*. & alij ferè communiter, qui communis consensus sufficit, vt nomen *erroris* eiusmodi propositionibus applicari possit, cum enim hæc propositiones mereantur censuram aliquam Theologicam, nec sint hæreticæ, cum non negent formaliter aliquid reuelatum; debent habere aliquam aliam censuram diuersam ab hæresi, nec potest alia aptior inueniri, quæ eas ab hæresi distinguat: quamdiu enim obiectum contrarium non est in se reuelatum, sed solum ex reuelatis per discursum infertur, non potest qui illud negat, esse hæreticus, nisi neget etiam præmissam de fide ex qua infertur. Dicitur ergo solum errare grauissimè, quia negat id, ex quo negato conuinci potest adhibito alio principio naturali euidenti ad negandum obiectum fidei. Hoc autem intelligi debet de negante conclusionem deductam ex vno principio fidei, & altero euidenti lumine naturæ: si enim negat conclusionem euidenter deductam ex duplici præmissa de fide, iam diximus supra esse hæreticum, quia conclusio illa, licet vt conclusio formaliter, & proptèr infertur ex principiis reuelatis, non sit actus fidei; obiectum tamen materiale illius potest credi per actum fidei, & continetur formaliter in obiecto præmissarum quod est reuelatum: quare propositio negans illud obiectum non erit erronea, sed hæretica, vt diximus sæpe in variis locis.

*De Propositione hæresi proxima,
vel errori.*

79

Ex proximè dictis facile constabit, quas propositiones comprehendat hæc censura. Lorca *ubi supra num. 11*. dicit propositionem contrariam alicui conclusioni Theologicæ esse proximam hæresi, sed nos cum communi diximus illam appellari erroneam: quare Hurtado *disp. 18. §. 17*. & Coninck *ubi supra num. 132*. melius dicunt hæc censura comprehendere propositionem oppositam doctrinæ, quæ licet non omnino certò, est tamen probabiliter, & vt plerisque videtur, de fide: nam sicut illa propositio est ferè, seu proximè de fide quæ plerisque apparet de fide, ita illa erit ferè, vel proximè hæresis, quæ plerisque apparet hæresis. Idem est de propositione illa, quæ opponitur non certò sed plurium iudicio propositioni indubitatæ de fide; nam sicut accedit ad oppositionem manifestam cum fide, ita accedit ad hæresim. Quare idem etiam dicendum erit de eo, qui negat conclusionem deductam ex duabus præmissis de fide, sed per consequentiam non omnino claram, & certam, vel deductam per certam consequentiam ex duplici præmissa, quæ non sit vtrique omnino indubitante, sed plurium iudicio de fide. Sicut enim diximus propositionem euidenter deductam ex duabus præmissis de fide, non posse sine hæresi negari: ita conclusio proximè ad hunc gradum accedens, sed deficiens ex defectu claritatis con-

sequentiar, vel certitudinis, quod vtrique præmissa sit de fide, accedet proximè, ita vt negans illam accedat proximè ad hæresim.

Hoc tamen meo iudicio iuxta dicta puncto præcedenti, intelligendum ita est, vt possit aliam eadem propositio esse hæresis re ipsa, & tamen affici hæc censura, & iudicari proximè hæresi. Quia cum hæc censura inuratur propositioni illi, quæ opponitur certò doctrinæ, quam non omnes sed plures censent esse de fide, vel quam non omnes sed plures censent opponi doctrinæ indubitatæ de fide, & sæpe contingat veram esse opinionem dicentium eam propositionem opponi fidei, vel contrarium esse de fide; consequens est, vt quoties ea opinio vera sit, toties hæc propositio sit verè, & à parte rei hæresis alioquin opinio dicens contrarium esse de fide, vel eam propositionem verè opponi fidei, non esset vera, sed falsa. Erit ergo tunc re ipsa hæretica illa propositio; in iudicio tamen vniuerso censores non debent iudicare illam, vt absolute hæreticam, & sine addito; sed debent dicere eam plurium iudicio esse hæreticam, sed quia alij id negant, esse iudicandam proximam hæresi. Et ideo fortasse in Concilio Constantensi dictum fuit de aliquibus articulis, *esse notorie hæreticos*, hoc est, certò, & sine addito; illi autem, qui non omnino, sed aliquorum sententia sunt hæretici, non possunt dici notorie hæretici, sed dubiè, & id significatur per proximam hæresim: quæ censura, vt supra notabam, non tam videtur intrinseca ipsi propositioni, quam extrinseca propter diuersa doctorum iudicia, quorum aliqui eam dicunt esse hæresim, alij negant, quam varietatem, & controuersiam significamus, dum dicimus esse proximam hæresi. Quod immeritò negasse videtur Suarez *dicto sèc. 2. numero 21*. dicens, si *erroris* nomine intelligatur propositio, cuius oppositio cum fide incerta est, vt ex aliquorum sententia ipse dixerat *num. 13*, non posse eandem propositionem esse hæreticam, & erroneam, quia hoc esset habere certam, & non certam oppositionem cum fide. Sed nos probauimus, oppositionem incertam cum fide posse sufficere, vt propositio illa hæretica sit, quia in iis casibus incertitudo frequenter nascitur ex diuersis doctorum sententiis probabiliter affirmantibus, vel negantibus, eam propositionem esse hæreticam. Sæpe autem contingit propositionem affirmantem esse veram, nam opinio probabilis aliquando & sæpe vera est; tunc ergo verè propositio illa erit hæretica, sed propter opinionem probabilem contrariam non puto esse iudicandam in iudicio vltimo vt hæreticam simpliciter, & sine addito, sed vt hæreticam aliquorum iudicio, & simpliciter, vt proximam hæresi.

Notandum tamen est primò circa hanc censuram, vt aliqua propositio ea afficiatur, & iudicetur proximè hæresi, non sufficere, quod vnus aut alter doctor eam dicat esse hæreticam. Sunt enim aliqui procliuēs, & faciles ad censuras acerbiore, atque ideo plures propositiones inueniuntur, quas aliqui hæreticas esse dicunt, alij tamen vel solum temerarias, vel fortasse nulla censura dignas. Illam ego solum propositionem iudicarem hæresi proximam, quam non omnes, plures tamen graues doctores, & cum graui fundamento dicunt esse hæreticam: ille enim, qui probabiliter hæreticus iudicatur, vel hæreti-

cus est, vel hæresi proximus; ipsum autem *proximitatis* vocabulum, indicat propinquitatem maximam, quam non habet propositio ex eo, quod ab vno vel altero, & sine graui fundamentum hæretica pronuntietur.

82 *Propositio modalis est proxima hæresi, ex eo quod propositio categorica, seu de inesse, sit proxima hæresi: exemplum affert ipse in hac propositione: paruli non habent iustitiam inherenter quam ipse dicit proximam hæresi, quia multi communiter dicant in Concilio definitam esse iustitiam inherenter vniuersaliter de omnibus. Non tamen erit proxima hæresi propositio modalis dicens; non est de fide, nec definitum, quod paruli habeant iustitiam inherenter. quia hæc non negat obiectum ipsum proximum fidei, nempe iustitiam inherenter paruulorum, sed solum gradum certitudinis illius veritatis, qui gradus potest esse sub opinionibus, licet obiectum ipsum directum non possit in dubium reuocari. Aliud exemplum esse potest de eo, qui negaret sanctum aliquem canonizatum esse in gloria, vel diceret summum Pontificem posse errare in eiusmodi Canonizatione, quæ assertiones mensurantur à Theologis, vt impie, temerarie, scandalosæ, & hæresim sapientes, vt docent Suarez *disp. 5. sect. 8. num. 8.* Cano, & Bañes, quos affert Cuitro Palao *tom. 1. tract. 4. disp. 1. punct. 5. §. 4. num. 1.* imò alij addunt esse erroneas, & hæreticas, vt Valentia in *presenti disp. 1. q. 1. punct. 7. q. 6.* quem affert, & sequitur idem Palao *ubi supra n. 2.* si quis tamen diceret, non esse hæresim, vel non esse errorem dicere, quod Papa posset errare in ea Canonizatione, hæc assertio reflexa non esset erronea, sed opinio multorum Catholicorum, & his similia reperiuntur passim alia exempla.*

83 *Vera sit grauior censura propositio, an erronea, an proxima hæresi, intelligendo vtamque censuram in sensu à nobis explicato? Credo, omnibus pensatis grauiorem esse censuram erroris: nam qui dicitur hæresi proximus, solum significatur, quod in aliquorum opinione sit hæreticus, quæ tamen opinio falsa esse potest; & ideo non inuenitur in eo necessaria connexio cum hæresi, sed contingens. Qui tamen negat conclusionem Theologicam, deductam euidenter ex præmissa certa de fide, & ex alia præmissa euidenti lumine naturæ, quæ conclusio sine errore negari non potest, eo ipso inuenitur habere necessitatem ad negandam præmissam de fide, quantum est ex parte obiecti negati, quia præmissa euidentis necessitat ad eam non negandam, & aliunde constat non posse conclusionem esse falsam, nisi vna ex præmissis sit falsa: cum ergo illatio etiam sit euidentis, & negari non possit, inuenitur necessitas, quantum est ex parte obiecti nisi ignorantia excuset, ad negandam præmissam de fide, quæ sola potest licite negari. Ideo eiusmodi error obstinate retentus inducit in foro externo præsumptionem adeo vehementem de hæresi, & maiorem, quam inferat propositio hæresi proxima, propter rationem allatam: quod fatetur etiam Hurtado *dist. disp. 81. §. 20.**

84 Hinc infero, sicut datur propositio proxima hæresi, posse etiam dari aliam, quæ sit errori proxima: nempe quando plerisque videtur vnam præmissam esse de fide, ex qua, & altera euidenter sequitur euidenter conclusio, quæ negatur

vel etiam quando certum est alteram præmissam esse de fide, & alteram euidentem, & plerisque videtur illationem conclusionis ex illis præmissis esse euidentem, quamvis aliqui negent consequentiam esse euidentem. In vtroque enim casu plerisque videtur conclusionem, quæ negatur, esse Theologicam, & per consequens non posse sine errore negari. Sicut ergo si quis negat propositionem, quæ plerisque videtur esse de fide, nec posse sine hæresi negari, propositio negans dicitur hæresi proxima, sic quando negatur propositio, quæ plerisque videtur esse conclusio Theologica, nec posse sine errore negari, propositio negans erit error proxima, cum eadem omnino sit cum proportionem ratio. Quare hoc eodem modo, & cum iisdem observationibus cum debita proportionem applicatis intelligendum erit, sicut diximus de propositione hæresi proxima. Vnde hanc etiam censuram videtur agnoscere Coninch *ubi supra num. 130.* qui eam dicit locum habere quando propositio contradicit conclusioni probabilissimè ex principiis fidei deductæ. Quod tamen exemplum ego non facile admittam: nam Doctorum vsus videtur esse contrarius, quorum plures probant suas sententias ex principiis fidei, ex quibus probabiliter putant eas deduci; & tamen alij probabiliter etiam negant consequentiam, & ideo probabiliter, & impune docent sententias contrarias: non est ergo proxima errori propositio negans id, quod solum probabiliter inferitur ex principiis fidei, sed negans id, quod plerisque videtur euidenter inferri ex principiis fidei; quamvis aliis videtur non euidenter inferri, qui est gradus quidem superior, & ideo propius ad errorem accedit, & reddit propositionem errori proximam: ille autem alius gradus longius distat ab errore, cum inter illum: & errorem intercedat hic alius, qui minus ab errore distat.

85 Dices, vt propositio sit proxima hæresi, sufficit quod plerisque videatur opposita propositioni de fide, licet non omnibus, ergo vt sit proxima errori, sufficit, quod plerisque, licet non omnibus, videatur opposita conclusioni Theologica. Talis autem est propositio opposita conclusioni, quæ probabilissimè deducitur ex principiis reuelatis: nam eo ipso, quod plerique eam indicant ex illis principiis deduci, iudicant illam esse conclusionem Theologicam, & per consequens iudicant non posse sine errore negari, quæ omnia videntur consequenter connexa. Respondeo, concessa prima consequentia, negando subsumptum. Sufficit ad propositionem errori proximam, quod sit opposita conclusioni, quam plerique iudicant Theologicam: non potest tamen à plerisque iudicari conclusio Theologica illa, quæ solum probabiliter inferitur ex principiis reuelatis: omnes enim definiunt conclusionem Theologicam eam, quæ inferitur euidenter ex vna saltem præmissa reuelata, & altera euidenti. Conclusio ergo, quam omnes fatentur, inferri solum probabiliter ex principiis reuelatis, in nullius sententia erit conclusio Theologica, & per consequens propositio eam negans in nullius sententia negat conclusionem Theologicam, atque adeo non erit errori proxima: non enim est proxima errori, nisi propositio, quæ in plurimum sententia negat conclusionem Theologicam, & ideo in eorundem sententia est error. Si ergo in nullius sententia conclusio illa negata est

est conclusio Theologica, quia nemo dicit eam inferri evidenter, sed solum probabiliter ex principiis fidei, non potest æstimari à plerisque erronea propositio illam negans, & per consequens non debet iudicari proxima errori, sicut nec iudicatur hæresis proxima, nisi ea, quæ à plerisque, licet non ab omnibus, æstimatur hæretica.

86

*Tripliciter
reperiri potest
propositio er-
roris proxima.*

Tripliciter ergo videtur posse reperiri propositio errori proxima. Primo, quando negat conclusionem, quæ evidenter sequitur ex vna præmissa evidenti, & altera, quam plerique, licet non omnes, iudicant esse de fide. Secundo, quando conclusio negata inferitur ex vna indubitanter reuelata, & altera evidenti per illationem, quam non omnes, sed plerique iudicant evidentem. Tertium modum addere possumus, quando negat conclusionem, quæ evidenter inferitur ex vna præmissa indubitanter reuelata, & altera, quam plerique, licet non omnes, iudicant evidentem. Non dico ex vna præmissa reuelata, & altera probabilis, nam conclusio ex iis illata etiam per evidentem consequentiam, non appellatur conclusio Theologica, sicut paulò ante dicebamus de conclusione illata ex vna reuelata, & altera evidenti, non per illationem evidentem, sed probabilem: omnes enim eam solum dicunt conclusionem Theologicam, quæ ex vna saltem reuelata, & altera evidenti inferitur evidenter. Quando ergo constat vnam præmissam esse solum probabilem, conclusio non est in vilius sententia Theologica, atque ideo propositio illam negans neque error, nec proxima errori. Potest tamen contingere ut constet apud omnes alteram præmissam esse de fide; de altera etiam omnes consentiant esse veram, sed aliqui negent esse evidentem, plures tamen id affirmant. Nam sicut solent esse opiniones aliquando reflexæ circa probabilitatem aliarum opinionum, an talis opinio, v.g. sit, vel non sit probabilis; ita aliquando sunt opiniones, non circa veritatem alicuius sententiae, sed circa eius evidentiam, an scilicet sit, vel non sit evidens: & in eo casu dicimus conclusionem evidenter illatam ex vna de fide, & altera, quam plerique evidenter iudicant, esse talem, ut propositio eam negans censenda sit proxima errori. Ratio autem est eadem, quia si ea conclusio à pluribus æstimatur illata evidenter ex vna de fide, & altera evidenti, ab eisdem necesse est, quod æstimetur conclusio Theologica: cui enim competit definitio, competit de finitum, quare ab eisdem propositio contraria æstimabitur error, & ab omnibus debet censeri proxima errori propter regulam supradictam, quod proxima errori est propositio, quæ à plerisque, licet non omnibus, iudicatur erronea.

De Propositione sapiente hæresim, & suspecta.

87

Aliqui putant, has duas censuras in eandem coincidere, quia si sapit hæresim, suspecta est, & contra. ita Hurtado *dicta disput.* 81. §. 2. Alij confundunt sapientem hæresim cum erronea, ut Simancas, & alij, quos affert Suarez *dicta disput.* 19. sect. 2. num. 16. qui bene notat, hanc censuram distinctam esse ab errore, & in gradu inferiori, ut colligitur ex bolla citata Pij V. & Gregorij XIII. contra propositiones Baij, vbi alie propositiones dicuntur erroneæ, alie verò suspectæ. Quare minus videtur significare suspecta,

quàm erronea, & constat ex re ipsa: quia error concessus cogit ad negandum principium reuelatum, ut supra vidimus; & ideo non solum suspicionem, sed præsumptionem magnam affert de hæresi. Suspicio autem multò minus est quàm præsumptio, ut constat; quare multò minus requiritur ad suspectum, quàm ad errorem.

Ego itaque putò utramque censuram distingere notabiliter ab errore: posse etiam distinguere à propositione errori proxima, quia hæc à plebique, saltem, licet non ab omnibus, iudicatur erronea, quod tamen iudicium non inuenitur in propositione suspecta, vel sapiente hæresim. Denique credo parum addere sapientem hæresim supra propositionem suspectam: posse tamen aliquando inter illas inæqualitatem considerari. Vtique quidem dat animum timendi, ne lateat hæresis; neutra dat fundamentum sufficiens alicui indicandi absolute esse hæresim, vel errorem: dat tamen fundamentum sufficiens ad suspicandum, vel timendum quod Auctor illius propositionis habeat apud se hæresim aliquam, vel errorem, ex quibus illa propositio oriatur. Hoc tamen fundamentum non consistit in indivisibili, sed habet latitudinem secundum magis & minus, & ideo dixi posse secundum illum excessum distinguere duos gradus: aliquando enim fundamentum, siue propter verba, siue propter materiam, siue propter locum, tempus, personam loquentis, & alius circumstantias, tale erit, ut probabiliter possit iudicari, aliquam aliam hæresim esse in auctore, ex qua hæc alia assertio procedat: aliquando verò fundamentum non erit tantum, sed solum sufficiens ad id suspicandum. In primo casu poterit propositio appellari sapientem hæresim, quia sapor magis indicat substantiam rei, quæ sentitur, & in eodem sensu poterit dici *oleum hæresim*, quia etiam odor ostendit naturam rei odorisferæ. In secundo autem casu poterit appellari suspecta, quia non sufficit ad iudicium probabile ferendum, quod Auctor sit hæreticus, sed solum ad suspicionem; & timorem aliquem absque reuerentia concipiendum, quæ censura minor erit quàm prima de sapiente hæresim.

Aduerto primo in exemplum huius censuræ afferri apud Lorcam *dicta disputat.* 60. num. 10. & apud Coninch *dicto dub.* 8. num. 131. hanc propositionem: *statutum, & inutile est, sacramentum Eucharistiæ solemniter ritu per plateam circumducere*: quia licet nihil dicat contra fidem expressè, sapit tamen hæresim Lutheranam, quæ in Sacramento altaris negat Christi præsentiam: sed hoc exemplum non videtur esse ad rem: illa enim propositio hodie videtur iam esse hæretica formaliter contra expressa verba Concilij Tridentini sess. 13. cap. 5. vbi dicitur, *decretum præterea sancta synodus piè, & religiosè adendum in Dei Ecclesiam indultum fuisse huic morem, ut singulis annis peculiari quodam, & festo die præsum hoc, & venerabile sacramentum singulari veneratione, ac solemnitate celebraretur, utque in processionibus reuerenter, honorificè illud per vias, & loca publica circumferretur*: & postea can. 6. *Si quis dixerit, in Eucharistia Sacramento Christum emicentem Dei filium non esse cultu latrice etiam externo adorandum; atque ideo nec festina peculiari celebrata venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem, & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum, & consuetudinem solemniter circumgessum*.

dum, &c. *Anathema sit.* Propositio ergo, quæ hunc vsum stultum, & inutilem dicit, non debet appellari sapiens hæresim, sed hæresis manifestata.

90 Aduerto secundò: sicut datur propositio sapiens hæresim, vel suspecta de hæresi, quia fundamentum præstat maius, vel minus iudicandi, vel suspicandi, quod Auctor habeat in corde aliquam hæresim, licet propositio non sit hæretica; sic dari propositionem, quæ sapiat errorem, vel sit suspecta de errore, quatenus cum proportionem præstat fundamentum maius, vel minus iudicandi, vel suspicandi quod Auctor in corde habeat aliquem errorem, nempe aliquod dogma contrarium conclusioni Theologica: quæ censura minor erit, quam sapientis hæresim, vel suspectæ de hæresi, & eodem modo cum proportionem debita explicanda est.

De propositione male sonante, & piarum aurium offensiva.

91 Hanc utramque censuram aliqui non distinguunt à sapiente hæresim, quorum meminerunt Suarez dicta sect. 2. num. 18. & Hurtado dicta disp. 81. §. 33. Sed in dicta Bulla Pij V. & Gregor. XIII. condistinguitur piarum aurium offensiva, tanquam longè inferior à suspecta, quæ tamen leuior est, quam sapiens hæresim, ut vidimus. Alij non distinguunt male sonantem à scandalosa, quos refert Lorca dicta disp. 40. num. 14. Sed reuera in Concilio Constantiensi supra allegato, & in dicta Bulla Pontificia scandalosa condistinguitur à piarum aurium offensiva, & quantum possit eadem propositio esse scandalosa, male sonans, & piarum aurium offensiva, hæc tamen distinguuntur in ordine ad diuersa connotata, ut videbimus. P. Suarez ubi supra dixit, propositionem male sonantem appellari illam, quæ est æquiuoca, & habet sensum etiam Catholicum proprium, sed frequentius voces illæ vsurpantur in sensu hæretico, quod etiam docuerunt Cano, & Corduba, quos refert, & sequitur Lorca ubi supra num. 15. & Coninch ubi supra n. 133. Addit Suarez etiam si sit significans æque sensum Catholicum, & non Catholicum, & ideo non mereatur tam grauem censuram, non excusari ab omni censura, quia imprudenter sine explicatione, aut limitatione profertur. Denique Hurtado §. 36. dicit male sonantem esse, quæ sensum habet congruentem fidei, verba autem incongrua, ita ut malitia huius censuræ non sit in sensu verborum, nec sit argumentum animi infidelis, sed solum in verbis, quia sunt in ea significatione parum aut nihil visitata, ob quod absonant auribus, unde ortum est illud adagium, *ex verbis inordinatis prolatis enascitur hæresis.*

92 Ego fateor, huiusmodi censuras, si in latiori significatione, & solum iuxta proprietatem vocum accipiuntur posse facile coincidere: nam propositio sapiens hæresim proculdubio male sonat, & piarum aures offendit: sicut etiam omnis hæresis est error, latè, & communiter sumpto erroris nomine. Possunt tamen hæc eadem nomina fieri quasi propria, ad significandas aliquas particulares propositionum species, vel qualitates ad inuicem distinctas. Et in hoc sensu placet, quod propositio male sonans, dicatur illa solum, quæ non dat audientibus fundamentum iudicandi vel suspicandi quod proferens habeat in corde

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

hæresim, vel errorem aliquem circa fidem, sed solum peccat in abusu vocum diuersarum ab usu communi, quo solent à fidelibus vsurpari. Vnde non placent omnino exempla, quæ affert Lorca, nempe si quis dicat: *periculosum est dicere Cle- rum*: vel si dicat, *Papa non debet dici sanctissimus ratione officij*: nam hæc propositiones potius videntur sapere hæresim, vel saltem suspectæ de hæresi eorum, qui dicunt esse contra præceptum Christi, quod Clerici possideant diuitias, vel eorum, qui negant Papam esse supremum Ecclesiæ vniuersalis caput. Melius exemplum est, quod affert Hurtado; si quis dicat, *in Deo sunt tres essentie relatiue*; quæ propositio nullam habet suspicionem hæresis in proferente, omnes enim credunt, cum non ponere tres essentias in Deo, quas Catholici negant, sed solum tres subsistentias relatiuas, quas tamen non deberet significare nomine *essentie relatiue*, quia nomen *essentie* reueruatur est à Doctoribus Catholicis ad id solum, quod commune est omnibus personis.

Propositionem verò piarum aurium offensiuam multi non distinguunt, ut diximus à male sonante; quia id quod auribus absonat propter vocis abulum, aures offendit: nec hinc nomine *piarum aurium*, intelliguntur nisi aures Catholice, & fideles ita aliqui, quos affert, & sequitur Lorca ubi supra num. 14. qui num. 16. aduertit, has piarum aures debere esse prudentes, & doctas, nam imprudentes, imperitos, & maleuolos offendit aliquando propositio, quæ doctos, prudentes, & beneuolos non offendit, & hæc non debet dici piarum aurium offensiva. Alij distinguunt hæc à male sonante, quia hæc addit aliquid in ordine ad religionem. Nam specialiter offendit piarum aures, quando aliquid indecens, vel indignum in materia religionis sentitur, vel profertur: ita Suarez ubi supra num. 19. Addit verò Hurtado ubi supra §. 38. illam propositionem propriè piarum aures offendere, quæ indecorum aliquid Deo, vel sanctis, non tamen falsum asseritur; ut si actiones humanæ Christi omni homini necessariæ, vel eius membra explicentur nominibus obscenis. Idem est, si de statu Ecclesiastico, caeremoniis, factis, sanctis que viris dicantur ridicula, quibus modestus auditor rubore suffunditur. Vnde aduertit, quamuis hic gradus culpæ minor sit, quam male sonantis, quod attinet ad falsitatem, quia sine falsitate, & sine incongrua significatione vocis potest propositio offendere piarum aures; in genere tamen moris esse grauiorem; quia procedit ab animo procaci, & effrenata lingua.

Ego existimo, hæc censuram differre in rigore à male sonante, quia male sonans abutitur vocibus extra communioris significationem, eas applicando ad minus visitatam; quare eius indecentia consistit in vsurpatione vocum, quæ habent malam significationem, & falsam, licet non vsurpentur ad illam, sed ad aliam veram. At verò propositio, quæ solum offendit piarum aures, vsurpat voces in sola propria, & visitata earum significatione, & nihil falsum dicit, nec vocibus habentibus aliam significationem falsam, sed tamen dicit id, vel tali modo, ut fidelium pietatem, & reuerentiam, si non exstinguat, ad minus ex se tepidiorem reddat: & ideo aures piarum horrore huius imminentes tepiditatis, auditis iis vocibus offenduntur.

93

Propositio piarum aurium offensiva, an distinguatur à male sonante?

94

95

Dixi autem, hanc culpam consistere, vel in eo, quod dicitur, vel in modo, quo dicitur, utrumque enim offendere potest piæ aures. Aliquando quidem prouenit hæc offensio ex re ipsa, quæ dicitur, quæ licet sit in rigore vera, non debebat tamen dici, quia propter fragilitatem, & consuetudinem humanam, non audiuntur sine offensione omnia, quæ in rigore vera sunt. Exemplum esse potest, si aliquis excommunicatus, & nondum absolutus, sed tamen præuia contritione iustificatus occidatur interim propter fidem, & martyr fiat: verum quidem erit in rigore, quod mortuus fuerit perseverante adhuc excommunicatione, à qua non fuerat adhuc ritè in Ecclesia absolutus: si quis tamen postea dum eius festum celebraretur, diceret, colimus, & celebramus publicum excommunicatum & anathematizatum, offenderet aures piæ, quia diceret id, quod de tali sancto, vel tacendum fuisset, vel saltem non nisi ad eius gloriam, & commendationem proferendum, qui censuram ecclesiasticam apud Deum, sanguine gloriosè profuso compenlauit. Idem esset, si aliquis non sine graui fundamento putans debere ex Breuiario expungi narrationem aliquam, vel circumstantiam historię, tanquam minus veram, diceret. *Ecclesia nobis fabulas, & Apocrypha narrat*: vel si indulgentias aliquas sine sufficiēti causa concessas fuisse sciens, diceret, *earum indulgentiarum ridiculas esse, & fabulas aniles pueri solis proponendas*. Hæc & similia offendunt meritò piæ aures, & pietatem, ac reuerentiam minuunt. Aliquando verò peccatur in modo solùm, & vocibus indecentibus, quibus res alioquin verè enarrantur, vt in exemplo proposito de Christi membris sanctissimis, vel actibus necessariis, & naturalibus per obscenas voces significatis, vt si aliquis diceret, *Magdalena meretrix, Matthæ usurarius, & auare, Petre perire, & Apostata, orate pro nobis*: quæ quidem vix vnquam sine blasphemia non hæreticali profecti possunt, & meritò in malitia morali præcedunt alias propositiones solùm malè sonantes, quæ eiusmodi irreuerentiam in Deum, vel sanctos non inuoluunt.

*De Propositione temeraria, scandalosa
& seditiosa.*

96

Quid sit Propositione temeraria.

Propositio temeraria apud censores Theologos est, quæ communi Patrum sensui opponitur, aut quæ contra doctores Theologos sentit sine sufficiēti fundamento, quale esset, si magni ponderis ratio, vel graui doctoris auctoritas, qui rem bene discussisset pro ea etiam parte reperiretur. Ad hoc autem, vt propositio hanc censuram mereatur, debet esse in materia propriè Theologica; nam quæ solùm est talis in materia merè philosophica, vel Astrologiæ, v. g. erit quidem temeraria in philosophia, vel Astrologia non tamen dicitur temeraria simpliciter; & absolutè, quia hæc censura vsurpatur solùm in iis, quæ res Theologicas concernunt. Talis erit, si aliquis dicat, aliquem alium sanctum præter Beatissimam Virginem conceptum fuisse sine peccato originali, quamuis hæc grauiorem censuram fortasse mereretur; vel eandem Beatissimam Virginem non esse assumptam in corpore, & animam in Cælum, vel etiam qui negat historias piæ communiter ab Ecclesia receptas, & propo-

sitas, v. g. quod Christus B. Thomæ Aquinati dixerit: *bene scripsisti de me Thomas*, & his similia.

¶ Vt verò hæc censura ab aliis distinguatur, & inferior illis sit, aliquid addendum est: nam in Theologia rigore omnis etiam propositio hæretica, vel erronea est temeraria, cum sine sufficiēti fundamento opponatur communi doctorum sensui, sed temeritas apud Theologos aliquid minus significat, nempe imprudentiam in opponendo se communi aliorum sensui sine fundamento in materia Theologica; quæ imprudentia à Theologis appellatur meritò temeritas, sicut etiam non caret imprudentis culpa, qui in materia philosophica singulariter opinatur contra aliorum philosophorum sensum sine fundamento sufficiēti, licet culpa, & imprudentia non appellentur in materia in scholis temeritas simpliciter, vt diximus, sed cum addito, nempe sententia temeraria in Philosophia. Ultra hoc tamen addendum est quod propositio illa temeraria in materia Theologica peccet solùm in hoc, & non sit etiam contra fidem directè, vel indirectè: alioquin non diceretur temeraria, sed hæretica, vel erronea, aut hæresim vel errorem sapiens, vel proximo hæresi, vel errori, &c. Quando ergo dicitur temeraria eo ipso significatur, quod per illam non negatur obiectum fidei directè vel indirectè, nec in re ipsa, vel in vocibus sit suspicio contra fidem, sed solùm quòd in rebus non reuelatis, & tamen ad Theologiam, vel pietatem spectantibus opponatur sine fundamento communi doctorum, & fidelium sensui. Dicitur autem meritò hæc etiam censura Theologica, quia licet propositio merè temeraria non neget fidem, nec conclusionem Theologicam; negant tamen temerè, & imprudenter aliquid ad Theologiam spectans, & ad doctrinam communem circa res, quæ spectant ad pietatem, & salutem, quam doctrinam, & communem fidelium sensum, multum refert indemonstrare conseruare, & coercere effrenatam prohibito opinandi libidinem, & temere asserendi quicquid cuiuslibet ardet, ex quo paulatim gradus fit ad audendum etiam circa alia, quæ proprius ad fidem accedunt: sunt enim hæc omnia quasi autemuralia, quæ doctrinam fidei muniunt, quibus ablatis facilius patet aditus ad fidem ipsam, vel alia dogmata fidei proxima oppugnanda: quare propter connexionem aliquam, licet non necessariam, nec euidentem, quam cum fide habent, exigunt peculiarem reuerentiam, ne facile, & temerè contemnantur. Qui enim hodie communem Patrum, vel doctorum sensum, circa conclusionem aliquam non reuelatam spernit, eas spernet communem Patrum sensum in aliquo scripturæ loco interpretando, & dicet, eos omnes in eius intelligentia deceptos fuisse, quod proprium hæreticorum est dicentium, verba scripturæ non esse iuxta Patrum, & doctorum, sed iuxta cuiusque sibi melius sapientis sensum accipienda.

Dubium est, an propositio temeraria sit, quæ non habet pro se Patres vel doctores graues ita sentientes, quæ dici solet temeraria priuatiue, an verò illa solùm, quæ habet contra se Patrum vel Doctorum sensum communem, quæ dici solet temeraria positiuè. Nam Suarez *dist. 2. c. 2. num. 20.* utramque dicit esse dignam censuram, licet mitiori, quæ est solùm priuatiue, quam quæ est etiam positiuè; Hurtadus verò *sect. 7. c. 4.*

§. 41. negat, eam censuram competere temerariae solum priuatiue, eamque dicit, solum dici improbabilem. Sed fortasse de re non poterit esse controuersia: nam illa, quae appellantur temerariae, solum priuatiue, aliquid habent etiam de gradu positiuo, licet in hoc differant ab aliis, quod Patres, & doctores de his explicite, & in particulari non fuerint loquuti sicut de aliis, sed solum implicite, & in communi, v.g. quod aliquis sanctus fuerit conceptus sine peccato originali praeter Deiparam, quod exemplum affert ibi Suarez. Nam licet de illo sancto non fuerint Doctores loquuti, posuerunt tamen propositiones yniuersales illum sanctum comprehendentes, & omnes alios, in quibus non inueniantur rationes adeo efficaces ad hanc exceptionem, quales reperiuntur in Deipara: imò hac assertio grauiori, vt dixi, censura digna videtur. Huc etiam spectat illud aliud exemplum, quod affert, de affirmante sine reuelatione vt certum, quod dies iudicii erit intra centum annos. Nam hoc etiam affirmare ex propria ratione, & discursu vt certum videtur esse contra regulam generalem, & sensum communem, quod Deus voluerit arcanum illud esse occultum nec posse à nobis ex principiis aliis, sine reuelatione diuina certo cognosci. Itaque optima regula ad dignoscendum, an propositio aliqua sit temeraria, quamuis de ea explicite Patres, vel doctores non sint loquuti, hac esse potest. Nimirum attendere, quid dixissent Patres vel doctores interrogati de hac propositione in particulari, quantum ex reliqua eorum doctrina colligere possumus. Si enim certum est, eos licet de facto propositionem hanc non expresserint, negaturos tamen illam fore, si eis proponeretur, hoc sufficit, vt censetur temeraria, cum sit contra habitalem saltem Patrum, & Doctorum sensum, qui ita fuerunt, & sunt habitualiter dispositi, vt interrogati ita formaliter dicerent, & exprimerent: quando verò manemus verè dubij, & anticipes quid dixissent, vel dicturi sint, si hoc explicite proponatur, non debet censi temeraria, licet non habeat positiue pro se communem sensum, quia nec à formalis, nec ab habituali doctorum sensu recedit.

Optima regula ad dignoscendum, an propositio aliqua sit temeraria.

99. Propositio scandalosa, vt aliquid addat supra praedictas censuras, intelligi debet, quae praestat occasionem ruinae spiritualis, inclinando auditores ad peccata, vel auocando eos ab exercitio virtutum. Tales sunt propositiones detrahentium religioso statui, pericula item piorum exercitiorum exaggerantium, vnde tepescunt homines, & timent, ne in iis periculum sibi lateat. Item si quis populo ad venerationem Eucharistiae, vel ad sepulchrum alicuius sancti concurrere, dicat, quis scit an hac hostia sit consecrata? quis scit, an hoc sit corpus illius sancti, & non sit corpus alicuius malefactoris loco illius suppositum? Quae omnia in aliquo vero sensu possunt non esse contra fidem; generant tamen scandalum, & remouent homines ab exercitio pietatis. Aliud exemplum affert Suarez num. 19. nempe si quis absolute dicat imagines non esse adorandas. Hae tamen propositio plus est quam scandalosa, cum erret etiam circa ipsum dogma fidei, vt constat ex Concilio Tridentino sess. 25. Et ex formula professionis fidei per Pium IV. edita, & quam omnes Episcopi, & aliae personae emittere tenentur.

Seditiosa

Seditiosa propositio videtur, quae ad seditionem Card. de Lugo de Virtute Fidei diuina.

nem contra Principes, vel ad tumultum in Republica excitandos conducere potest. Haec tamen propositio nisi aliunde opponatur doctrinae fidei, vel communiter apud doctores receptae, non videtur esse censura Theologica. Potest tamen Ecclesia merito eiusmodi propositiones prohibere, sicut & alias, de quibus nunc dicemus, licet non videantur ad fidei doctrinam pertinere.

De quibusdam aliis propositionum censuris.

Sunt & aliae notae, quibus interdum propositiones aliqua affici solent. Primum solet dici aliqua propositio blasphemica, quae scilicet iniuriam & irreuerentiam contra Deum, vel sanctos continet, quae aliquando potest simul errare contra fidem, & erit blasphemia haeretica: aliquando solum peccat contra reuerentiam debitam Deo vel sanctis, aut rebus sacris, & tunc solum dicitur blasphemica, verbi gratia, si quis dicat: intolerabilis fuit pertinacia aliquorum sanctorum Patrum in defendendis suis priuatis erroribus, quos habuerunt. Quae & similia verba irreuerentiam grauissimam contra sanctos continent. Quod idem reperiri potest erga res sacras inanimatas: quale fuit quod per iocum non sine blasphemiam dixisse fertur Elizabetha impia Henrici Regis ex Anna Bolena filia; quae cum de more, adepto Regno, ingeretur oleo sacro, postea sub papilionem parumper ad regales vestes induendas diuertens, nobilioribus circumstantibus ancillis dixisse fertur; Abite, ne factor huius olei vos offendant. vt refert Sanderus lib. 3. de Schismate Anglicano paulò post initium. Verba sane tunc Auctore digna, quae non solum blasphemiam, sed saporem, & odorem, vel fetorem haereticis animo conceptae praeseferant, quae paulò post in lucem orbis apertam imprudentissimè erupit.

Secundò dici solet aliqua propositio impia, quam aliqui mitiori vocabulo, sed minus aptè dicunt, non piam. Solet autem haec censura tribui doctrinae, quae verus Dei cultus eueritur, vel minuitur, sed posset etiam extendi ad eam, quae cetera pietatis, & praesertim misericordiae erga proximos opera impediuntur; multoque magis, si debita erga parentes, vel rempublicam officia dissuaderet, qualis erat Phariseorum doctrina, quos Christus reprehendit Matth. 23. qui vt oblationes templi augerent, eas praeferebant pietati erga parentes, filiosque impie, licet pietatis praetextu, à debita pietate auocabant.

Tertiò dicitur propositio aliqua, iniuriosa. Et quidem, si iniuria sit in Deum, vel sanctos, aut res sacras, erit blasphemia. Potest tamen aliquando esse contra alios, quorum honori consulit merito Ecclesia prohibens, & seuerè puniens libellos famulos contra Principes etiam saeculares, aut contra personas publicas, contra ordinem aliquem religiosum, contra Praelatos, Cardinales, & alios. In quibus casibus, licet nihil contra fidem mediatè, vel immediatè dicatur: sed tamen dicitur contra charitatem, iustitiam, & alias virtutes, quarum indemnitas pertinet etiam ad Ecclesiae curam, quae sicut non solum prohibet libros contra fidem, sed etiam eos, qui sunt contra bonos mores, & potest linguam coercere ab eiusmodi propositionibus, quae grauissimè bonos mores perturbare possunt, licet nullo

Propositio qua dicitur?

100
Propositio blasphemica qua?

101
Qua propositio dicitur impia?

102
Qua dicitur iniuriosa?

103
Quæ Propositio
schismati-
cal

lam prorsus hæresis suspensionem secum afferant. Quartò dicitur propositio *schismatica*, quæ sine hæresi promouet schisma, vel illud generare potest, vel ad illud inducere. Quintò dicitur aliqua propositio *superstitiosa*, quæ nullum quidem errorem, sed tamen superstitionem docet: & eiusmodi propositiones prohiberi solent frequenter, & merito ab Inquisitoribus fidei. Sextò, solet propositio appellari *arrogans, vana, stulta, insana*, quæ vt notauit Lorca *disp. 40. num. 25.* non sunt censuræ Theologicæ: adde, nec significare qualitatem propositionis, nisi aliquid magis in particulari adiciatur.

104
Quæ propositio
iudicatur
improbabilis

Vltimò solet propositio aliqua iudicari *improbabilis*, quam non esse censuram Theologicam dicit Hurtado *dicta disp. 81. §. 46. & §. 51.* sed plerumque pertinet ad iudicium inquisitorum fidei, quatenus si est in materia morali, potest præiudicium asserere bonis moribus, cum homines indocti, qui non possunt discernere, nec iudicare de vera probabilitate, faciliè arripiunt laxiores opiniones, quas ab hominibus doctis propositas, & approbatas inueniunt. Si autem materia est merè spectulatiua, & ex qua nullum fidei præiudicium mediât, vel immediât imminet, non ita stricte cum illis agi solet, sed relinquuntur examini, & iudicatio Doctorum. Præsertim cum non raro videamus fieri, quod opinio aliqua, quæ hoc tempore non apparet probabilis, postea excusso timore, & accedentibus nouis Auctoribus, probabilis euadat. Sicut è contra quamplures opiniones quæ apud antiquos scriptores probabiles erant, nunc iam re melius examinata, & sine Auctore deserta, antiquata, & improbables reputantur. Pendet enim probabilitas magna ex parte ex iudicio prudentum, & auctoritate extrinseca, quæ successiue variari possunt, & consequenter sententiæ probabilitas: quod in aliis censuris Theologicis non ita fit, nisi denuo auctoritas Ecclesiæ accedat, quæ clariùs diuinam reuelationem proponat, atque ideo faciat, vt iam censetur hæretica propositio, quæ antea sub opinione inter Catholicos erat, vel fortè vocabula ipsa in sua significatione variantur, atque ideo possit propositio aliqua nunc admitti, quæ antea reiciebatur. Tunc tamen, licet videatur esse eadem propositio materialis quoad voces, non est tamen eadem propositio formalis, cum voces non retineant eandem significationem formalem, quam antea habebant. Vnde è contra reperiuntur apud Patres loquutiones aliquæ circa fidei mysteria, quæ nunc prolata male sonarent, eo quod vsus voces illas in alia significatione vsurpat. Imò eadem mutatio obseruari potest apud scholasticos, quorum aliquando sententiæ deseri videntur nonnullis, cum reuera non deservantur, sed tota variatio facta est in vocibus, quæ tempore sancti Thomæ, v.g. vel Bonauenturæ paulò diuersam significationem habebant ab ea, quam nunc habeant, & cogitur eandem rem contrariis vocibus significare, quorum exempla non raro prudens, & doctus Magister pleraque obseruare poterit.

Dubia aliqua, & notationes circa prædicta.

105
Propositionum, positionum censuram. Primum est, posse esse di-
quæ iniquam censuram propositionem, quæ iniquè aliam

propositionem censurat, vt notat Suarez *dicta alim. sect. 2. num. 21.* Castro Palao *tom. 1. tract. 4. disp. 2. punct. 1. numero 9.* & alij. Et quidem, si propositio de fide afficiatur censura, iam propositio illa reflexa esset hæretica, cum negaret, & damnatio Theologica afficeretur censura, si conclusio illa reflexa esset erronea, cum reproberet conclusionem illam Theologicam, & sic de aliis. Quando verò censura cadit supra propositionem veram, quidem, vel probabilem non tamen talem, vt qui eam simpliciter negat mereatur censuram, magis dubitari potest, an qui eam non solum negat sed damnat, & graui censura afficit, dignus sit censura aliqua; in quo casu loqui videtur prædicti auctores. Et loquendo de possibili certum videtur: nam sicut in aliis questionibus, quæ à Theologis agitantur, affectio aliqua contra communem Theologorum sensum, & sine sufficienti fundamento proposita censetur temeraria: sic quando Theologi tractant, an aliqua propositio sit digna censura, si aliquis id affirmat, aliis omnibus negantibus, & id quidem sine sufficienti fundamento asserat, tunc hæc affectio reflexa censetur temeraria, cum in re Theologica sine fundamento sese opponat communis doctorum sensui. Quando verò propositio illa ab aliquibus doctoribus censetur, licet id fortè improbabiler faciant, censura erit ad summum improbabilis, probabilis autem, si aliqui alij probabiliter ita sentiant, licet alij probabiliter etiam id negent. In quo excedunt procubatio aliqui, qui sine fundamento censuras proferunt, & nouissimè excessit Luitius Turrianus in suis centuriis censurarum, contra plures sententias probabiles grauissimorum Doctorum; quare continget, quòd hæc propositiones reflexæ damnantes alias, sint simul iniuriöse contra auctores graues, & doctos illarum sententiarum, quæ immerito damnantur, qui grauem patiuntur iniuriam ex censuris huiusmodi ab aliis prolatis. Ideoque merito Ecclesiæ, & Pontifices eiusmodi propositiones reflexas, & censuras temerè prolatas grauiori nota inurere, & prohibere solent, quia offendunt doctorum animos, & iurgia, ac scandala inter scholasticos, & magistros generare solent.

Secundò notandum est, solere aliquando Ecclesiam, non solum propositionem, vel assertionem, vel opinionem aliquam reprobare, aut prohibere, sed etiam censuræ gradum determinare, dicendo illam esse hæreticam, vel erroneam, vel parum aurium, vel offensiuam, &c. in quo casu quæritur aliqui, an sententia Ecclesiæ iudicium circa gradum censuræ certum sit, & infallibile. Et quidem non est dubium, quando Ecclesia determinat, & declarat aliquam propositionem esse hæreticam, tunc implicite declarat contradictoriam esse de fide: non potest autem Ecclesia aberrare proponendo nobis aliquid vt de fide, quod non sit reuera de fide: alioquin rota nostra fides mutaret, quæ fundatur supra fundamentum Apostolorum, & Ecclesiæ, quæ est columna, & firmamentum veritatis.

De aliis autem censuris potest esse maior difficultas. Ratio autem dubitandi esse potest primò, quia si certa est Ecclesiæ censura, sequitur quòd ipsa censura destruat se ipsam: nam si Ecclesia declarat aliquam propositionem esse erroneam, reuerariam, &c. eo ipso constat esse falsam: si

ergo infallibile est eiusmodi Ecclesie iudicium: infallibile erit propositionem illam esse falsam, repugnaret ergo declarare illam solam ut erroneam, vel temerariam, quia eo ipso in actu exercito redderetur haeretica. Secundò, quia Ecclesia aliquando declarat aliquam propositionem solam ut probabiliorem, prout facit in Clementina vnica de summa Trinitate, & fide Catholica circa sententiam ponentem in paruulis baptizatis virtutes infusas. Si autem iudicium illud Ecclesie esset infallibiliter verum, iam illa sententia non esset deinceps solam probabilior, sed omnino certa, quia si non esset infallibiliter vera, sed falsa, Ecclesia errasset declarando illam probabiliorem: probabilior enim esset sententia contraria, & meliora haberet fundamenta, cum fundata esset in veris, & solidis fundamentis, & eius contradictoria non haberet vera, & solida fundamenta, sed solum apparentia.

108 Communiter tamen doctores fatentur, Certum esse Ecclesie iudicium in his censuris statuendis. B.ñes in *presenti quaest. 11. art. 2. in fine* dicit esse errorem, vel errori proximum dicere, posse Ecclesiam in eo iudicio errare. Malderus *ibidem membr. 5* dicit haereticum esse, qui id pertinaciter affirmat. P. Coninch *disp. 18. dub. 8. n. 134* dicit esse valde probabilem hanc Malderi sententiam. P. Luisius Turrianus in *presenti disp. 55. dub. 5. §. Deinde in alia*, dicit esse errorem dicere, quod in his censuris decernendis possit Pontifex summus errare: quod dubium sub eisdem verbis transcribitur postea in disputationibus selectis *part. 1. disp. 30. dub. 3*.

109 Ego etiam id puto vel esse erroneum, vel errori proximum, quia infallibilis Spiritus sancti assentientia Ecclesie promissa non videtur limitanda ad ea solum dogmata, quae tanquam de fide proponuntur, & creduntur ab Ecclesia, sed debet extendi ad ea omnia, quae fideles ex praeccepto Ecclesiae credere tenentur. Hinc enim colligunt Theologi summum Pontificem non posse errare in decretis morum, quae pro vniuersali proponit: quia ut notat Cardinalis Bellarminus *lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 5*. si Pontifex loco virtutis praecipit vitium, fideles, qui obedire tenentur Pontifici, debent credere vitium esse bonum, ut illud honeste amplecterentur, in quo iudicio deciperentur, & errarent omnes, quem errorem, & deceptionem totius Ecclesiae in iudicando honestum, quod inhonestum, & turpe esset, debet Spiritus sanctus ex peculiari sua assistentia impedire. Hoc autem idem argumentum ad casum praesentem applicari potest: quia si summus Pontifex prohibet fidelibus assentionem aliquam, ut erroneam, temerariam, &c. debent fideles obedire, & cauere ab illa doctrina, tanquam ab erronea, temeraria, &c. debent ergo iudicare turpe esse amplecti doctrinam illam, & quidem tali gradu turpitudinis, qualis reperitur in amplectenda doctrina illa erronea, vel temeraria, &c. Sicut si Pontifex declarat contractum aliquem esse usurarium, v.g. debent fideles abstinere ab eo contractu ob turpitudinem usurae in eo apprehensam. Sicut ergo non potest Pontifex decipere Ecclesiam declarando contractum usurarium eum, qui iustus, & licitus est, quia faceret, quod fideles omnes deciperentur abstinere ab eo contractu ob turpitudinem usurae in eo falso apprehensam: sic non potest decipere Ecclesiam declarando aliquam doctrinam erroneam, ver.g.

Card. de Lugo de *Virtute Fidei divinae*.

quae talis non esset, quia eo ipso faceret, quod fideles fugerent eam doctrinam ob turpitudinem erroris in ea falso apprehensam, atque adeo deciperentur iudicantes eam turpitudinem peccatariam esse in assensu talis doctrinae, cum reuera non esset.

Dices Pontificem non habere hanc Spiritus sancti assistentiam, ut non erret, quando egredi vult extra suos limites, ut si vellet de quaestionibus Philosophicis, aut medicis decernere: quod quidem facere videtur, quando declarat assertionem aliquam esse erroneam: nam error, ut supra vidimus, est, qui opponitur conclusioni Theologicae: conclusio autem Theologica est, quae per euentem consequentiam infertur ex vna praemissa de fide, & altera naturali euenti. Decernere ergo, quod aliqua conclusio sit Theologica, est declarare, quod sequatur ex duabus praemissis, quarum altera sit de fide, & altera euidens lumine naturae, quae declaratio non videtur esse totaliter intra sphaeram potestatis Pontificiae. Nam licet possit Pontifex declarare, an sit, vel non sit de fide altera praemissa, non tamen videtur posse declarare, an sit, vel non sit altera euidens lumine naturae: hoc enim iam esset posse definire circa quaestiones etiam Philosophicas, vel medicas, cum non possit decernere erroneam hanc propositionem, *Christus non est risibilis*, quin decerneret esse euentem lumine naturae hanc aliam, *omnis homo est risibilis*: si enim haec non sit euidens in Philosophia, illa alia non erit erronea. Si ergo Pontifex non habet assistentiam Spiritus sancti ad iudicandum de illa propositione naturali euenti, non poterit certo statuere de conclusione an sit erronea.

Respondetur, idem argumentum fieri posse ad probandum non habere summum Pontificem assistentiam Spiritus sancti, ne erret in decretis vniuersalibus circa mores: nam saepe etiam honestas, vel inhonestas alicuius actus praeccepti, vel prohibiti, non pendet solum ex principio reuelato, sed etiam ex aliquo alio principio iurisperitiae, vel Philosophiae moralis, quod lumine naturae euidenter cognoscitur, ut quod contractus aliquis sit, vel non sit vsurarius, vel quod aliquod matrimonium sit, vel non sit validum. Et tamen in iis etiam decretis vniuersalibus agnoscunt Theologi communiter assistentiam infallibilem, ne Ecclesia decipi possit in ordine ad mores: quia Pontifex est in spiritualibus Pastor communis omnium fidelium, quem omnes tenentur audire, & cui debent obedire in iis, quae pertinent ad salutem: similiter ergo in censuris doctrinae necessariae, vel spectantis ad salutem, in quibus non minus tenentur fideles audire suum Pastorem, & Doctorem vniuersalem, nec minus ei obedire debent in amplectenda, vel cauenda doctrina, quam ipse ei praecipit, vel prohibet, credendum est habere illum eandem assistentiam Spiritus sancti, ne fideles decipiat, etiam si eiusmodi iudicium dependeat ex parte à principiis lumine naturali cognoscendis. Vnde sicut dicere solent Theologi, Pontificem habere potestatem directam in res spirituales, indirectam verò salutem in res omnes temporales quando oportet de iis etiam disponere in ordine ad finem salutis spiritualis, cui tempora omnia debent subordinari, & deferre: sic dicendum est, posse ipsum, quasi potestate, & assistentia directa decernere circa doctrinas reuelatas: quasi indirecte verò

A A a 3 Circa

circa doctrinas naturales, & naturali lumine cognoscibiles, quando harum etiam cognitio deferuit ad doctrinam salutis, & Teologicam stabilendam, & iudicandam.

112 Vnde facilius apparet, quomodo ex eadem Dei assistentia non possit Pontifex errare in aliis censuris, temeritatis, sapientis hæresim, malè sonantis, &c. nam licet iudicium etiam de his censuris videatur pendere ex notitia aliqua humana non reuelata, vt ex sensu Patrum, & Doctorum, à quo recedit temeritas: ex significatione vocum, & specie, quam auditoribus ingerunt, & aliis huiusmodi: in hoc tamen iudicio non permittit Deus errare Pontificem, ad quem spectat indicare fidelibus scopulos, quos vitare debent in doctrina pertinente ad viam salutis, atque etiam voces, quas debent vsurpare, vel fugere, vt castè, piè, & tutò, ac propriè loquantur de rebus salutis, prout synodus etiam Tridentina Spiritu sancto edocta decreuit, quomodo propriè in materia Eucharistiæ vsurpandum sit à fidelibus *Transsubstantiationis* vocabulum. Et idem est de iudicio circa alias Teologicas censuras.

113 Ex quibus constat iam solutio eorum, quæ pro ratione dubitandi in contrarium proposita sunt. Ad primum enim negamus sequelam. Nam quando Pontifex prohibet assertionem aliquam vt erroneam, non ideo reddit illam hæreticam, nec eius contradictoriam reddit certam de fide, sed sicut dicit hanc esse erroneam, ita dicit contradictoriam esse conclusionem Teologicam, & habere gradum certitudinis correspondentem conclusioni Theologicæ. Nec enim quædo Pontifex definit, vel declarat propositionem illam, esse erroneam, definit aut declarat formaliter illam esse falsam, vel contradictoriam illius esse veram: sed solum dicit illam esse erroneam, hoc est, opponi assertioni Theologicæ, quæ sequitur euidenter ex vno principio reuelato, & altero euidenti. Fateor, ex hoc ipso sequi propositionem illam esse falsam, & eius contradictoriam esse veram: hoc tamen non definitur à Pontifice, sed id sequitur ex assertionem & definitionem Pontificis atque ideo qui postea doceret propositionem illam, quam Pontifex damnat vt erroneam non esset hæreticus formaliter, sed præsumptiuè, quatenus assereret esse verum id, cuius falsitas sequitur ex definitione Pontificis declarantis illud tanquam erroneum. Vnde Bañes, Malderus, & Coninck locis citatis aduertunt, grauius errare qui dicit Ecclesiam errare posse, vel errare in iis censuris, quam qui solum assereret esse veras propositiones illas ab Ecclesia iudicatas temerarias, offensiuas &c. Quod quidem verum est, si Ecclesia non iudicauit propositionem illam ad minus erroneam: nam si solum iudicauit esse temerariam, v.g. ille, qui postea illam affirmat, erit solum temerarius; qui autem dicit Ecclesiam in ea censura errasse, incurrit hæresim in aliquorum sententia, vt vidimus, & in sententia aliorum incurrit vel errorem, vel aliquid errori proximum.

114 Dices, qui affirmant esse veram propositionem, quam Ecclesia vt temerariam damnauit, dicit aliquid, ex quo per euidentem consequentiã inferitur, quod Ecclesia, errare possit in iis censuris: si enim propositio illa est vera; ergo Ecclesia errauit iudicando illam temerariam, nam quod verum est, non est temerarium: ergo qui affirmat esse

verum, dicit aliquid erroneum, vel errori proximum, cum dicat id, ex quo euidenter sequitur Ecclesiam posse decipi in iis censuris. Respondetur, negando antecedens; neque enim in rigore verum est, cum, qui tenet propositionem, quam dentem consequentiã ad dicendum Ecclesiam deceptam fuisse in ea censura: nam sicut propositio contradictoria temeraria non est de hæ, nec omnino infallibiliter vera, nec eam Ecclesia definit esse veram, sed solum quod sit contra communem sensum Patrum, & Doctorum, à quo non nisi temerè receditur, ita propositio temeraria non est omnino infallibiliter falsa, nec eam Ecclesia falsam esse definit, sed solum quod sit contra communem sensum Doctorum, & Patrum, & ideo non sine temeritate asseritur. Quamuis ergo qui iam asserit, cogatur euidenter fateri, se temerè asserere, vel Ecclesiam errasse in ea censura, non cogitur euidenter fateri, quod Ecclesia in censura errauerit, non enim cogitur euidenter fateri, quod non possit aliquando contingere, quod aliquid temerè asseratur, quod tamen reipsa falsum non sit. Quod idem cum proportionem dici potest de aliis censuris similibus: nam qui affirmat propositionem malè sonantem, vel piarum aurium offensiuam, vel scandalosam, quas Ecclesia his censuris notauit, non dicit Ecclesiam in censura errasse, nec aliquid, ex quo cogi possit per euidentem consequentiã ad faciendum Ecclesiam errasse in censura, sed cogitur per euidentem consequentiã fateri, quod vel ipse dicat propositionem malè sonantem offensiuam, aut scandalosam, vel quod Ecclesia in censura errauerit. Denique qui asserit id quod Ecclesia proximum errori declarauit, non dicitur per euidentem consequentiã fateri, quod Ecclesia errauerit in censura, quia proximum errori, vt supra diximus, est, quod contradicit conclusioni deductæ ex præmissis, quarum plerique licet non omnes, iudicant esse alteram de fide, & alteram euidentem, & illationem etiam esse euidentem: non est autem evidens, quod illorum plerumque iudicium sit verum, atque ideo non est evidens, quod qui asserit propositionem illam, vt veram, negare debeat, quod sit proxima errori, non ergo admittit errorem, illam affirmando, sed solum in ea assertionem censendus erit proximus errori, quamuis grauiorem fortasse censuram mereretur, si adderet Ecclesiam in ea censura deceptam fuisse.

In secundo argumento pro ratione dubitandi adducto, tangitur dubium illud, An Pontifex, vel Ecclesia decernens sententiam aliquam esse probabiliorē, decipi possit in hoc iudicio declarans probabiliorē sententiam, quæ reuera minus, vel non magis probabilis est, vel etiam quæ à parte rei falsa sit. De quo egit P. Turrianus dicta disp. 5. dub. 5. & in dissertationibus selectis loco supra citato, & P. Ferdinandus de Salazar in defensione pro immaculata Deiparæ Conceptione cap. 43. §. 1. & 4. vbi dicunt, nec posse Ecclesiam declarare probabiliorē sententiam minus probabilem, nec etiam posse contingere, vt falsum reperiat id, quod Ecclesia aliquando, vel Pontifex probabilis declarauit, prout de facto in Clementina de summa Trinitate vnā ex duabus sententiis probabiliorē esse iudicatum fuit. Pro quo P. Salazar dicto §. 1. adducit Sorotum, Vasquez, & alios, qui tamen id non dicunt, sed solum

solum affirmant, in Concilio Viennensi relato in directa Clementina, electam fuisse tanquam probabilior sententiam illam de infusione virtutum in baptismo paruulorum; imò Vasquez in loco ibi allegato, nempe 1. som. in 1. 2. disp. 86. satis indicat cap. 2. ex illo decreto Concil. Viennensis nullam certitudinem pro sententia illa de infusione habituum colligi posse, quia nimirum infra terminos opinionis relicta fuit.

116 Ego in primis cum prædictis Auctoribus certum puto, non posse Pontificem, vel Ecclesiam errare, quando fidelibus declarat aliquam doctrinam probabiliorē esse, ita ut proponat, & doceat probabiliorē esse, quæ minus probabilis est. Ad hoc enim applicari possunt rationes pro iudicio Ecclesiæ in aliis censuris, & fundari potest in assentientia Spiritus sancti Pontifici, & Ecclesiæ promissa, quæ impeditur, ne doceat fideles falsa pro veris, in iis quæ ad salutem, & pietatem spectant. Sicut ergo Ecclesia proponens alias veritates fidelibus, errare non potest, sic nec poterit errare proponens hanc veritatem, nimirum, quod talis opinio probabilior sit, quàm opposita: hæc enim est etiam veritas aliqua, quam Pontifex, & Ecclesia absolute proponit, & docet. Nam licet non proponat opinionem ipsam, ut veram, sed intra terminos opinionis eam relinquit; propositionem tamen reflexam, seu modalem, nimirum quod sententia illa sit probabilior, proponit, & docet absolute, nec hoc relinquit intra terminos opinionis, sed ut certum, & ex proprio sensu absolute pronunciat hanc sententiam esse probabiliorē. Quare sicut in aliis, quæ absolute proponit omnibus fidelibus, decipi non potest, sic nec in hoc iudicio reflexo de maiori probabilitate huius partis, quod æquè absolute, & determinatè proponit.

117 Ad quod confirmandum applicari potest argumentum supra adductum, quia sicut Ecclesia definiens aliquam assertionem esse temerariam, facit, quod fideles apprehendant in eius assensu temeritatis turpitudinem, cuius timore ab ea caueant, & ideo non potest Ecclesia errare proponendo ut temerarium quod tale non est, quia hoc esset decipere fideles proponendo illis honestum, & bonum, pro inhonesto, & turpi; ita commendans maiorem probabilitatem alicuius sententiæ, eo ipso videtur fidelibus proponere honestatem in ea amplectenda, cum honestum, & laudabile sit probabiliorē partem amplecti relicta minus probabili: quare fideles auctoritate Ecclesiæ ducti, eam sententiam amplectentur, quia eius assensus ab Ecclesia ut honestus proponitur, & commendatur: deciperentur ergo ab Ecclesia, si reuera sententia illa minus probabilis esset, dum honestum iudicant id, quod reuera magis esset contra, quàm secundum regulam vere prudentiæ, ad quam spectat probabiliora eligere relicto minus probabili. Quare, si quis post eiusmodi Ecclesiæ declarationem de maiori probabilitate alicuius sententiæ, diceret eam esse minus probabilem, & Ecclesiam deceptam fuisse in eo gradu probabilitatis, decernendo, ego hanc assertionem ut erroneam, vel errori proximam facile damnam.

118 Maior difficultas est in secundo puncto, an scilicet contingere possit, ut Ecclesia probabilius iudicet, & ut tale fidelibus omnibus proponat id, quod re vera falsum est. P. Turrianus dicto dubio 5. sic ait: *existimo non posse Pontificem*

errare circa veritatem propositionis, quam declarat esse probabilem (loquimur autem de materia, quæ possit ad mores, vel ad fidem pertinere, licet res non sit de fide). (Nam si in hoc posset Pontifex errare, magnum detrimentum posset sequi in Ecclesia: omnes enim amplecterentur, & defenderent eam opinionem, & putarent veram, & eius probabilitas in dies cresceret, ac proinde tota Ecclesia falleretur, quod nulla ratione admittendum est. Huic sententiæ subscribit P. Salazar dicto capite 43. §. 1. versum primis autem, ubi non satis clarè loqui videtur his verbis. Postquam verò ad eum modum Pontifex declarauit, ac sanxit sententiam aliquam esse magis probabilem, qui oppositum asserit, temeritatis saltem nota dignus est. Vbi videtur significare, non posse sine nota temeritatis negari assertionem, quam Pontifex probabiliorē esse definit, sed fortasse noluit id dicere, sed solum, quod non possit sine temeritate negari, quod eiusmodi assertio probabilior sit, postquam Pontifex eam probabiliorē declarauit. Alioquin contradiceret sibi, qui cum ibidem multis probet sententiam de immacolata Conceptione Deiparæ propositam esse ab Ecclesia, ut probabiliorē, adhuc tamen §. 2. vers. ego verò, faceret sententiam contrariam sine nota temeritatis posse defendi. Ceterum postea §. 4. vers. ergo ex præmissis, ita concludit: Pontifex declarans opinionem aliquam esse magis probabilem, circa veritatem illius errare nequit, nec fieri potest, ut quod ipse probabilis esse decreuit, falsum sit a parte rei.

Ego quidem in primis puto, quandiu Ecclesia, vel Pontifex solum declarat, alteram ex duabus opinionibus esse probabiliorē, non extrahi contrariam à statu opinionis, nec tale, ac tantum præiudicium pati ut qui eam teneat, vel asserat, censura aliqua Theologica, vel temeritatis nota dignus sit. Imò aliquando solet Pontifex iustis de causis prohibere ne interim alterutra ex duabus sententiis censura aliqua Theologica ab aduersariis notetur. Per quod tamen præcisè non declarat positivè utramque esse probabilem, sed permittit utramque impunè defendi, & ad vitanda scandala prohibet utrimque censuras. Sed licet positivè dicat alteram esse probabiliorē, non ideo directè vel indirectè prohibitum intelligitur, ne aliquis contrariam sententiam teneat, vel profiteatur nisi id etiam Pontifex exprimat, prout exprimere etiam, & præcipere aliquando posset; quo præcepto prohiberetur solum actus externus, non verò merus internus, quia dum doctrina ipsa non censuratur, sed manet intra terminos opinionis, licet minus probabilis non esset peccatum saltem graue internum merè assensum contrariæ sententiæ præbere.

Ratio autem ex dictis videtur clara quia si Pontifex non posset declarare aliquam doctrinam ut probabiliorē, quin eo ipso contraria assertio maneret digna censura aliqua Theologica, contradiceret sibi eiusmodi declaratio: siquidem ex vno capite protestatur Pontifex, se nihil certum definire, sed solum maiorem vnius partis probabilitatem declarare relinquendo utramque partem in statu opinionis: ex altero autem capite sententiam contrariam in actu exercito extraheret à statu opinionis, ad statum doctrinæ temerariæ atque adeo illam etiam aliam, quam dicit esse probabiliorē redderet in actu exercito certam, & à qua sine graui peccato non posset quispiam

quispiam etiam per assensum merè internum recedere. Si ergo supponit, posse Pontificem iudicare de mera probabilitate maiore alterius partis citra omnem certam definitionem, aut declarationem, fatendum est, posse id facere, ita ut contraria sententia non maneat adhuc illi Theologica censura obnoxia.

121

Dices, si post illam Pontificis declarationem aliquis doceat contrariam sententiam, quam Pontifex iudicauit minùs probabilem, eo ipso dicit, eam esse magis probabilem, quod est directè contra declarationem Pontificiam, nec potest ad minus sine temeritate affirmari. Sequela verò probatur, quia qui post decretum Concilij Viennensis, v. g. quo sententia ponens virtutes infusas in paruulis baptizatis, ut probabilior approbata fuit, dixissent, non poni eiusmodi virtutes infusas in paruulis, eo ipso eam sententiam negantem approbaret ut veram, atque adeo ut vetiorem, & probabiliorem, quàm, contrariam. Quotiescunque enim magister statuit assertionem aliquam absolutè, videtur etiam absolutè asserere, id sibi verum, & probabilius saltem videri, quàm oppositum: ergo contradiceret Concilio dicenti probabiliorem esse sententiam contrariam assernatuam, atque adeo non posset ea assertio temeritatis ad minus notam non incurrere. Respondetur, negando sequelam: nam in rigore loquendo non est idem aliquam conclusionem absolutè, & ut veram statuere, ac dicere eam esse probabiliorem, quàm oppositam. Quod in primis à posteriori constat in hæretico, cui sufficienter in actu priori proximo proponitur fides Catholica, ita ut posset illam amplecti, & per consequens habet indicium evidens de eius credibilitate, quo euidenter iudicat illam esse prudenter credibilem, imò esse obligationem grauem illam credendi doctrinam contrariam, utpote quæ prudenter credi non possit: quare iudicat euidenter credibiliorem esse doctrinam Catholicam, quàm suam, alioquin non haberet omnia requisita in actu primo ad credendum fide diuinæ. Cum quo iudicio euidenti non potest stare simul iudicium, quo dicat credibiliorem esse doctrinam contrariam; non potest enim simul iudicare euidenter maiorem credibilitatem nostræ fidei, & iudicare etiam, suam sectam esse magis credibilem, quia hoc esset affirmare simul duo contradictoria: & tamen cum illo iudicio euidenti de maiori credibilitate nostræ fidei, & quod doctrina contraria non potest prudenter credi, habet assensum actualem, quo imprudenter credit doctrinam suæ sectæ. Non est ergo idem credere illam doctrinam, ac iudicare, illam esse magis credibilem, sed potest assentiri illi passim, quàm simul iudicare esse minus credibilem. Similiter ergo poterit quis assentiri alicui opinioni, quàmuis simul cum Ecclesia sentiat, contrariam esse probabiliorem, & per consequens non sequitur, quòd contradicat Ecclesiæ dicenti, illam esse probabiliorem, ex eo quòd præstet assensum contrariæ, quàm Ecclesia dicit esse minùs probabilem.

122

Ratio autem à priori est, quia quoties obiectum non proponitur euidenter, sed obscurè, intellectus non conuincitur, nec cogitur ad assensum vnius partis, etiam si pro illa sint meliora argumenta, quàm pro parte contraria, sed subordinatur voluntati, quæ pro maiori affectu ad vnam partem potest imperare intellectui assen-

sam ad illam partem, in qua apparet etiam aliqua ratio veri, etiam si prudentia dicat, non illi, sed alteri assentiendum esse. Nam sicut in aliis materiis potest voluntas contra regulas prudentie eligere minus bonum, in quo tamen aliqua ratio boni appareat; ita potest eligere contra easdem regulas prudentiæ assensum veri minùs probabilem, dum tamen in eo aliqua species veri appareat. Cum ergo Pontifex declarat aliquam sententiam probabiliorem non intendat negare probabilitatem alterius, multò facilius poterit voluntas ex aliquo peculiari affectu eligere assensum partis minùs probabilem, cum in ea non solum speciem aliquam veri, sed etiam probabilitatem inueniat. Vnde sicut voluntate eligente minus bonum, relicto meliori, non est necesse, quòd intellectus erret circa excessum bonitatis, vel decipiatur dicendo, illud, quod eligitur esse maius bonum, quàm illud, quod relinquitur, imò iudicat actu, esse maius bonum illud, quod relinquitur, alioquin peccator eligens bonum delectabile turpe, relicto bono honesto, & æterno, erraret semper in fide iudicans, melius esse bonum turpe, quàm bonum honestum: ita intellectus eligens ex imperio voluntatis assensum opinionis minùs probabilem, non est necesse quòd erret circa excessum probabilitatis, sed potest simul, & actu concedere maiorem probabilitatem alterius partis, & tamen assentiri huic alteri minùs probabili: nimirum namque potest affectus noster, facere ut intellectus assentiat vni potius parti, quàm alteri & communiter is assensus ad minùs probabile procedit ex affectu aliquo ad aliud aliud bonum, quod voluntas per talem assensum intellectualem intendit.

Vnde vterius addo, licet pie credi possit nunquam Deum permissurum, quod summus Pontifex, vel Ecclesia approbet, & proponat omnibus fidelibus, tanquam probabiliorem doctrinam aliquam, quæ à parte rei sit falsa, id tamen non repugnare ex principiis intrinsecis, nec ex aliqua Dei promissione hucusque facta id posse satis colligi. Ratio autem eadem esse videtur, quia si id fieri non posset, idem esset decernere eam doctrinam esse probabiliorem, ac decernere absolutè eius veritatem: quare postquam declarata esset doctrina illa probabilior, non posset vltus fidelis licitè ei dissentire: vel contrariam sententiam tenere, nam eo ipso diceret Ecclesiam proponere ut probabiliorem doctrinam aliquam falsam: quare non minùs tenerentur omnes eam sententiam in posterum amplecti, quàm si contraria sententia damnata fuisset absolutè, & declarata ad minùs erronea, vel temeraria. Consequens autem est aperte falsum, & contra mentem Pontificum, qui declarantes solum aliquam sententiam esse probabiliorem, non intendunt obligare fideles ad eam tenendam, sed potius eo ipso tacitè permittunt contrariam sententiam, & eam intra terminos opinionis relinquunt: non ergo sentiunt, quòd repugnet iam falsitas in ea sententia, quàm dicunt esse probabiliorem, sed solum de gradu probabilitatis, loquuntur, scientes iuxta commune Philosophi axioma, posse aliquando falsa esse probabiliora veris: possunt enim habere maiora auctoritatis, vel apparentis rationis fundamenta, quæ ea reddant probabiliora, hoc est, magis persuasibilia, & facilia, ut defendantur ab argumentis contrariis: sicut antequam uelatur Trinitatis mysterium probabilis fuisse

set stando in mera ratione humana, & naturali repugnare Trinitatem personarum cum unitate essentiae, quam id non repugnare, & multò fortius iuxta humanum caput id defendi potuisset, quamvis reuera esset falsum, quod idem nunc in materiis non reuelatis contingere potest.

124 Dicit aliquis, non sequi hanc obligationem, ex eo quod repugnet falsitas sententiae declaratae ab Ecclesia probabilioris, quia cum non sit certa haec ipsa repugnantia falsitatis, sed solum sit sub opinione, posset aliquis sequi opinionem contrariam negantem illam repugnantiam, & hoc pacto excusari sequenda sententia, quam Ecclesia declarat probabilioris, quia probabiliter putat adhuc illam posse esse falsam. Sed contra, quia haec excusatio esset solum per accidens: nam si reuera adest talis repugnantia intrinseca, vel ex promissione Dei, idem erit re ipsa declarare aliquam sententiam esse probabilioris, ac illam esse veram, & solum per accidens excusantur fideles dubitantes de eius veritate, eo quod aliqui dubitent de infallibili promissione Dei, quae reuera est circa repugnantiam maioris probabilitatis declaratae cum falsitate. Per se tamen, & seculosa ignorantia declaratio illa obligaret omnes fideles ad amplectendam sine ulla controversia in posterum sententiam illam declaratam probabilioris; atque adeo, per se loquendo, non habet Ecclesia potestatem declarandi opinionem probabilioris, relinquendo eam in statu opinionis probabilioris, & relicta facultate amplectendi contrariam, sed usus ille, quem Ecclesia habet declarandi opiniones probabiliores, totus est per accidens, & procedit ex ignorantia diuinae promissionis factae de assentientia Spiritus sancti, ne declaratur opinio probabilior ab Ecclesia, quae non sit vera, quam promissionem diuinam, si Ecclesia non ignoraret non posset declarare opiniones probabiliores, sed deberet eo ipso declarare esse veras, ablata omni facultate sequendi opiniones contrarias, quae omnia, ut constat, non possunt sine absurdis concedi. Et quidem magis derogari videtur auctoritati Pontificum, & Ecclesiae, dicendo, quod propter ignorantiam promissionis sibi à Deo factae exercent potestatem, quam non habent declarandi maiorem probabilitatem alicuius opinionis, sine obligatione illam amplectendi, quam dicendo non habere hanc assentientiam Dei promissam, ut non declaret magis probabilem opinionem, quae re ipsa falsa sit. Nam primum illud non potest esse sine deceptione Ecclesiae putantis, se non habere talem promissionem, quam reuera habet: hoc autem secundum potest fieri sine ulla deceptione Ecclesiae, quae quidem non errat circa maiorem probabilitatem, cum illa reperiri possit de facto etiam in ea doctrina, quae à parte rei falsa sit.

125 Quod denique confirmari potest quia eo ipso quod Ecclesia solum proponit doctrinam aliquam ut probabilioris, significat non posse prudenter praestari à fidelibus, nisi assensum probabilem, & per consequens assensum cum formidine formali, & actuali, quae formido solum excluditur per assensum certum, & firmum. Formido autem formalis aequivaleret huic iudicio, *fortasse non ita est*, per quod satis significatur non repugnare, quod contrarium sit verum; ergo eo ipso quod Ecclesia proponat aliquid solum, ut probabilius, debent fideles, si prudenter operantur, formida-

re, & putare, quod non repugnet id falsum esse. Quomodo ergo declaratio illa maioris probabilitatis potest asserere infallibilitatem, & repugnantiam cum falso, quae eadem declaratio dicitur modum assentiendi cum formidine, & timore ne forte falsum sit id, quod creditur? Timor certe, & maximè timor, & formido prudens, non est de periculo impossibili, sed solum de possibili.

126 Contra hoc tamen P. Salazar loco citato §. 4. ex Turriano arguit ex illo alio principio communiter recepto, quod scilicet impossibile sit Ecclesiam totam decipi in doctrina aliqua, quae concernat doctrinam fidei, vel pertineat ad mores. Quod quidem ipse ita intelligendum putat ut non solum repugnet omnes fideles vel doctores scholasticos, assensu firmo, & certo aliquid falsum amplecti, sed etiam assensu probabilis; nec id solum dum in Concilio aliquo Episcopi, & Pastores totam Ecclesiam repraesentant, sed etiam extra Concilium, ita ut falsum esse non possit id, quod omnes Episcopi, vel maior eorum pars etiam extra Concilium assensu saltem probabiliter credit, in rebus ad fidem, vel mores spectantibus. Si autem Pontifex aliquid ut probabilius proponit, eo ipso Ecclesia tota, vel certe maior eius pars eam opinionem amplectitur, ergo ea sententia falsa esse non potest, alioquin iam tota, vel maior pars Ecclesiae deciperetur, quod repugnat.

127 Hoc tamen argumentum, ni fallor, retorqueri potest contra ipsos, quia si Pontifex solum declarat aliquam opinionem esse probabilioris, tota vel maior pars Ecclesiae eam solum probabiliter, & opinatiue sequetur, tanquam opinionem magis probabilem, ut aduersarij fatentur; ergo assentientur cum formidine, & per consequens saltem implicitè sentient, posse fortasse non esse veram, hoc enim est formidare: ergo iam tota Ecclesia sentit aliquid falsum: nam sentit, posse sententiam illam esse falsam, cum in sententio horum auctorum non possit ea sententia esse falsa, quam Pontifex declarauit esse probabilioris. Si ergo est absurdum, quod fideles omnes sentiant aliquid falsum, multò magis hoc absurdum sequitur, in eorum sententia, quam in nostra, cum iam tunc omnes formident, & dicant saltem implicitè posse illam opinionem esse falsam, quae tamen in eorum sententia falsa esse non potest.

128 Facilius ergo in nostra sententia responderetur, non esse repugnantiam intrinsecam, nec promissionem diuinam Ecclesiae factam de veritate opinionis, quam Ecclesia declarat solum, ut opinionem magis probabilem, & ideo fideles non errare, nec decipi, dum formidant, & dicunt, fortasse esse falsam, quia per principia intrinseca, aut promissionem Dei id non repugnat. Quamuis autem non solum maior pars, sed omnes prorsus fideles, eam opinionem amplectantur, dum tamen solum eam ut opinionem tenent, consensus ille fidelium non est regula infallibilis veritatis, sed solum quando aliquid firmiter tenent, & ut dogmas ut docent Doctores, quos idem Salazar ibidem citauit, vocans eos seueriores Theologos, & satis significauit Cardinalis Bellarmine, lib. 3. de Eccles. c. 14. Et quidem cum ex consensu Ecclesiae fundamentum accipiant Pontifices, & Concilia ad definitiones fidei faciendas non possent id prudenter colligere ex solo consensu

sentis formidoloso, quo doctores facerentur se de veritate talis doctrinæ dubitare. Quis enim negat, seculo proximo ante seculum maiorem partem Theologorum, imò fere omnes docuisse in scholis B. Virginem conceptam fuisse in peccato originali? Peto ergo ab Auerfatis, an consensus ille Theologorum scholasticorum sufficeret tunc ad infallibilitatem illius doctrinæ astringendam? id quod in plerisque aliis materiis observari facile potest: nam quæ opinio hoc seculo in scholis frequentissima est, & fere ab omnibus defenditur, seculo proximo, remelius examinata, & nouis fundamentis apparentibus, à paucis retinebitur. Non ergo repugnat aliquandiu maiorem scholasticorum partem opinionem aliquam, vt probabiliorē amplecti, quæ re ipsa falsa sit, atque adeo, quamvis posita declaratione Pontificia, de maiori probabilitate vnus opinionis omnes fere, vel maior pars eam sequeretur, non inde infallibilitatem ex diuina promissione sibi compararet; quamdiu eam solum vt opinionem, & cum formidine sequerentur.

129

Addidi tamen, posse pie credi, quod licet circa hoc nulla extet diuina promissio, Deus tamen non permittet ab Ecclesia doctrinam aliquam circa huiusmodi materiam fidelibus omnibus, vt probabiliorē proponi, quæ re ipsa falsa sit. Ratio autem ad hoc ita pie existimandum non est, quod ex illa declaratione iam fidelium sensus communis in eam opinionem propenderet, qui communis sensus haberi non potest, circa opinionem falsam: sed ratio esse potest, quia Deus dedit summum Pontificem præceptorem, & magistrū communem, quem omnes fideles audire debent, & eius doctrinam amplecti, atque adgo promissit etiam ita ei assistere, vt iis, quæ circa pietatem, religionem, & mores omnibus fidelibus proponit, errare non possit. Et quamvis tota hæc promissio, & assistentia Dei integra esse posset, etiam si doctrinam aliquam probabiliorē esset doceat, quæ falsa sit; si tamen reuera sit probabilior, vt dictum est, nec enim tunc falsum doceret, cum non dicat doctrinam illam esse veram: adhuc tamen ad diuinam providentiā videtur aliquo modo spectare, & pie credi potest, Deum semper providere, ne opinionem falsam, vt probabiliorē Ecclesiæ proponat. Qualicet nec tunc Ecclesiam deciperet, ex superabundanti tamen Dei erga Ecclesiam providentia, pie credi potest, quod id etiam impediatur, ne fidelibus detur occasio etiam indirecte ex Pontificis doctrina adherendi tenacius opinioni falsæ. Negari enim non potest, quod posita illa Pontificia declaratione de maiori probabilitate sententiæ falsæ, reuerentia, & affectus, quem fideles erga Pontificem, & præceptorem suum habent, efficeret, vt maiori propensione deinceps erga opinionem illam ferrentur, & difficilius multo ab ea possent remoueri. Quare etsi declaratio Pontificis non contineret falsum, daret tamen occasionem magnam fidelibus adherendi magis, & magis doctrinæ falsæ; & hoc propter reuerentiam erga communem præceptorem ab ipso Deo fidelibus propositum, quæ redderet difficiliorem inuentu falsitatem, si quæ in ea opinione esset: nam declaratio illa Pontificia tantum pondus opinioni illi addidisset, vt paucissimi deinceps inuenirentur, qui contrariis rationibus aures præberent, imò omnes incumberent ad eas dissoluendas. Possumus ergo

pie existimare non permissurum Deum, quod opinio inquam falsa, vt probabilior fidelibus omnibus à summo Pontifice proponatur, quamvis de hoc nulla specialis promissio Christi domini nobis, vt dictum, facta sit.

Tertio notandum puto in hac censuræ materia id, quod propria experientia didici, necesse omnino esse, vt censura fideliter, & iustem verbis referatur, quibus Censores vti sunt, nam vnus; vel alterius verbi omisso multum censuræ laze. Vnde prudenter faciet Censor, si nunquam nisi in scriptis censuram propositionis ibidem scriptæ proferat, imò & apud se exemplum propositionis, & censuræ retineat, quo continere possit, si vel propositio, vel censura postea alterata referatur. Inueni non semel responsa, vel censuras à me petitas non eisdem verbis relatas, & editas, ita vt necesse fuerit mihi pro meis non agnoscere. In quo aliquis quæret, scrupulus mihi remansit erga P. Thomam Campanellam, qui in suo opusculo de Prædestinatione, & reprobatione statim initio, aliquos suos articulos refert, meo nomine subscripto, & à me simpliciter approbatos sine ulla restrictione, vel explicatione, quos tamen ego, quantum meminisse potui, non ita absolute probavi, sed cum explicationibus, & limitationibus addendis, quæ ibi desideratur. Eodemque iure possum aduersus alios conqueri, quorum tamen nominibus pascendum dixi: lectorem tamen monitum volo, ne facile approbatores, vel Censores damnet, nisi approbationem, vel censuram originalem videat. Ego certè hanc fidem censoribus meorum librorum ita religiose seruo, vt si quid postea addendum, vel explicandum mihi occurrat, iisdem denud notum esse velim, nec vltimum mihi licentiam sub eorum censuræ prætextu quidquam addere, quod non probauerunt. Nec mirum, cum expertus fuerim, eandem cautelam ab Illustrissimis Sacre Rotæ auditoribus prudentissimè obseruari, à quibus, cum ipsis exemplar responsi alicuius moralis meo nomine subscriptum ab vno, vel altero litigante offerri contingit, mandatur exemplar ipsum à me coram notario relegendum, & recognoscendum. Quod quidem prudentissimè fit, quia siue bona, siue mala multorum fides licentiam hanc induxit, vel addendi, vel tollendi, vel sub breuioris compendij prætextu omittendi, quæ ipsis fortasse parum videntur ad substantiam rei spectare, sine quibus tamen prudens Doctor, nunquam censuram, vel responsum illud sui nominis subscriptione consignasset. Sufficiat id breuiter monuisse, vt ex his quæ ego non sine dolore didici, prudentiores alij in hoc periculo fieri possunt.

Quarto, & vltimò dubitari potest de malitia, & culpa eorum, qui infra hæresim errant in propositionibus, vel erroneis, vel temerariis, vel alia Theologica censura dignis. De quo puncto agit Suarez *diff. 19. sect. 6.* & notat merito, sicut non dicitur hæreticus simpliciter, & absolute, qui ex ignorantia errat in fide, sic nec dici simpliciter temerarium, vel erroneum, &c. qui ex ignorantia assentitur propositioni temerariæ, vel erroneæ, sed ad hos gradus requiri cū proportionē aduerentiam ad oppositionem, quam habet cum doctrina Patrum, vel cum conclusione Theologica, &c. Supponit deinde, hos assensus, & assentiones non carere peccato, cum ab Ecclesia, & Conci-

liis damnentur, & puniantur graviter, nec possint sine imprudentia admitti, imprudentissimum enim est temere, vel erroneè opinari in doctrina facta: præsertim cum hinc sit facilius occasio negandi etiam res ipsas fidei, & scandalum, ac præiudicium magnum proximis inferatur, in quorum mentibus errores in materia tanti ponderis gignantur.

Addideinde peccatum hoc non esse propriè,
 & directè contra fidem, nec etiam reductivè, quia
 non opponitur diuinæ reuelationi, & quia debet
 habere speciem propriam, ad quam directè per-
 tincat; omne enim peccatum debet directè op-
 poni alicui virtuti debetæ. Quare dicit, hoc pec-
 catum ex sua specie intrinseca directè opponi
 studiositati, & pertinere ad curiositatem vicio-
 sam, seu intemperantiam sciendi, contra illud
 Pauli ad Rom. 12. *Non plus sapere quàm oportet*
sapere, sed sapere ad sobrietatem; & illud Ecclesi-
 astici 3. *Alitura te ne quesieris; & fortiora te ne*
seruicatus fueris; & in pluribus operibus Dei nol-
is curiosus, quod Augustinus peccatum intem-
 perantiæ vocauit lib. 10. de moribus Ecclesiæ c.
 21. *Relle, inquit, curiosi esse prohibemur, quod ma-*
gnum tēperantiæ genus est: quod de temperan-
 tiæ, & intemperantiæ spirituali intelligi debet. Po-
 test tamen ex circumstantiis hoc peccatum ad
 aliquas alias species quasi extrinsecas pertinere;
 nimirum contra fidem ob periculum, vel detri-
 mentum fidei illatum, quatenus eius fundamen-
 ta debilitantur, vel heresis periculum procuratur;
 vel contra caritatem, quatenus proximis scan-
 dalum præbetur, vel contra iustitiam, quando ali-
 quis ex iustitia, & officio tenetur ad docendam
 veritatem.

Hæc latius Suarez ibi, à quibus tamen paulò aliter, in aliquibus dicendum puto; & in primis videtur peccatum hoc, quando assertio versatur in materia morali, pertinere etiam ad genus vitij, cuius materiam concernit illa assertio falsa, vt si fit in materia iustitiæ; pertinebit ad iniustitiam; si in materia religionis, ad irreligiositatem, &c. Secundo plerumque eiusmodi propositiones censurabiles esse etiam contra Religionem, quatenus vel continent blasphemiam, vel irreuerentiam contra res sacras, vel ritus, aut vsus Ecclesiasticos. Vnde aliquando etiam erunt contra Dolum, vel Hyperdolum, quando sunt contra reuerentiam debitam sanctis, vel Deiparæ Virgini, &c. sic de aliis.

Tertio non videtur in vniuersum verum, quod omnes affectiones censurabiles fient contra virtutem studiositatis. Vidimus enim aliquas propositiones notari censura, propter inordinatum vsum vocum, quibus proferantur, quales sunt, *sapiens hæresim*, *sapiens errorem*, *male sonans*, *suspecta*, *pium aurium offensiuum*, *scandalosa*, & similes, de quibus vidimus supra, posse nullam falsitatem continere, sed sensum verum, qui tamen vel non debet proferri, vel certe non iis verbis, quæ dubium possunt ingerere, vel suspicionem de alio sensu falso in corde proferentis latente. Vnde non erit contra studiositatem verum illum sensum in corde sentire, sed malitiose tenet ex parte prolatis, vel verborum quibus proferitur. Nam si proferam propositionem sapientem hæresim, vel suspectam de hæresi, vel errore, hæresim, vel errorem illum in corde tenere, iam peccat contra fidem: si vero nihil tale habeat in corde, non peccat contra studiositatem.

tem, nec contra temperantiam debitam in sciendum, sed potius contra temperantiam, & modestiam debitam in loquendo, quam vniuscuique debet obseruare, vt non solum a falsis abstinere, sed etiam a veri prolatione, quæ vel propter rem ipsam, vel modum, & verba quibus vitur, offendere possit vel dare ansam suspicandi sensum aliquem falsum, & pernicioum in hisce materiis, Malitia ergo harum assertionum, quando proferens falsum sensum non significat, non est contra studiositatem, sed contra alias virtutes. Et quidem quando verba propter malum sonum, vel abusum offendunt, vel dubium, aut suspensionem ingerunt de falso sensu, aut falsitate saltem latente in profertente circa fidem, & circa aliquid, quod connexionem habet cum fide; quasi est conclusio Theologica, vel aliquid aliud, quod oportet firmum esse, ne fides ipsa vacillet. Hæc peccata sunt contra ipsam virtutem fidei. Nam sicut *diff. 14. sect. 1.* diximus, confessionem externam fidei esse actum proprium ipsius virtutis fidei, quatenus imperatur ab eodem habitu piæ affectionis, quo volumus cultum diuinæ veritatis, arque adeo negatio externa fidei opponitur etiam virtuti fidei, quæ eam prohibet, vt repugnantem cultui extery veritatis diuinæ; sic dicendum est ab eadem fidei virtute, & ab eodem habitu piæ affectionis prohiberi omnes assertiones externas, quæ licet non ita immediate, vel clarè, mediâtè saltem, vel dubiè præferunt speciem aliquam, vel suspicionem contra fidem: hæc enim omnia derogant cultui debito diuinæ veritatis, quam ob eius infinitam excellentiam ita debemus colere, vt nec mediâtè, nec per consequentiam, nec alio modo apparere possit, quod eam negamus; sed ita potius obseruare debemus verba nostra, vt sinceram omnino fidem ostendant. Vnde mentio hæc etiam peccata ab iisdem fidei Inquisitionibus puniuntur, vt potè quæ eadem fidei virtuti aduersantur.

Quando verò assertiones non censurantur propter oppositionem, vel suspicionem oppositionis cum fide, sed propter alias rationes, tunc malitia non erit contra virtutem fidei, sed contra alias virtutes, v.g. propositio *scandalosa* potest esse extra doctrinam fidei, vt supra vidimus, quatenus præbet occasionem peccandi in aliis materiis, atque adeo malitia erit diuersa in specie, pro diuersitate virtutis, contra quam peccandum occasione, & scandalum præbet doctrina illa. Propositio etiam *piarum aurium offensiu*a illa non offendat aures circa doctrinam fidei, sed circa alias materias, perennitè eius malitia, ad diuersas species iuxta diuersitatem materiae virtutis, contra quam offensionem præbet. Blasphemia verò propositio, quæ errorem, vel falsitatem non continet continet solam malitiam contra religionem, vel contra dultiam, cum eius malitia desumatur ex irreuerentia contra Deum vel res sacras, aut sanctos, &c.

Queri potest, quid dicendum sit de illo, qui non profert exterius, sed solum in mente sua habet assensum erroneum oppositum conclusioni Theologicæ: ita tamen, vi non neget villo modo præmissam de fide, sed solum præmissam illam aliam naturalem, & ideo neget conclusionem Theologicam: hic peccet contra fidem, vel contra alias virtutes? Respondeo, vel ille aduertit, præmissam illam naturalem esse eundem, & tunc non potest illam negare, &

falsam asserere; vel non aduertit esse euentem, & tunc iterum distinguo. Vel enim scit ab aliis, vel saltem à plerisque iudicari euentem, licet sibi quidens non appareat, vel id ignorat. Si ignorat, non admittit errorem, cum ignoret suam opinionem aduersari conclusioni Theologica. Si verò sciat ab aliis reputari euentem illam præmissam, & tamen pertinaciter dissentiat, non carebit culpa graui, cum eo ipso sciat propositionem illam esse ad minus proximam errori iuxta definitionem supra à nobis traditam, de propositione errori proxima, & quidem culpa illa erit contra fidem quia propter connexionem, quam conclusio Theologica habet cum fide, eadem fides videtur obligare ad eam non negandam, si cur multò minus excusaretur, qui propositionem erroneam crederet, licet id posset facere, negando solum præmissam naturalem, ex qua infertur si tamen hic dissensus stare posset cum notitia de euentia talis propositionis.

SECTIO IV.

De iis, quæ requiruntur ex parte subiecti ad hæresin contrahendam.

137

Diximus de iis, quæ requiruntur ex parte obiecti, ut propositio sit hæretica: nunc dicendum est de iis, quæ requiruntur ex parte subiecti ut homo censendus sit hæreticus: certum enim est, posse aliquem hæresim credere, & profiteri, quin ipse hæreticus sit ob defectum alicuius conditionis requisitæ ex parte subiecti, quæ conditiones nunc in particulari examinandæ sunt. Aliquæ tamen breuiter indicandæ sunt, quia de iis dixi *Diff. 18. sect. 3. & 4.* vbi diximus, hæreticum non esse in rigore proprio, qui etiam post baptismum deserit omnino totam fidem Christianam, & transiit ad iudaismum, vel paganismum: ille enim vocatur Apostata, & licet omnes hæreticorum penas incurrat, non tamen est hæreticus, quia hæreticus non est, qui Christum non conficitur, sed qui partem Christianæ religionis propriam retinet, & sub nomine Christiano alios errores contra Catholicam fidem admiscet.

§. I.

De Baptismo, an sine illo possit aliquis esse hæreticus.

138

An malitia hæresis reperiri possit in homine non baptizato remissus.

An strictè loquendo, & in foro Ecclesiæ requiratur Baptismus susceptus, ut aliquis dicatur propriè hæreticus.

Secunda ergo, & potissima conditio ad hæreticum requisita assignari solet baptismus, pro quo distinguenda est duplex quæstio. Prima esse potest, an malitia hæresis reperiri possit in homine non baptizato, & ille in foro Dei censendus sit hæreticus, in quo sensu loquuti sumus *dicta diff. 18. sect. 3.* vbi dixi differentiam hæresis ab aliis infidelitatibus, non desumi ex parte subiecti errantis, sed ex parte obiecti negati: sed tamen ibidem monui, me non agere de hæretico strictè, sed latè sumpto, & in eodem sensu *ibi sect. 4.* dixi, Cathecumenum recedentem à fide posse appellari Apostatam. Secunda quæstio diuersa esse potest, & hæc pertinet ad hunc locum an strictè loquendo, & in foro Ecclesiæ, requira-

tur baptismus susceptus, ut aliquis dicatur propriè hæreticus. Negat Castro *lib. 1. de iust. heret. punitione cap. 8.* quia Cathecumenus est intra Ecclesiam saluari enim potest, & extra Ecclesiam salus esse non potest, ergo est membrum Ecclesiæ, cum sit membrum Christi, cuius fidem profitetur, & ideo possit à Christo saluati participare: ergo est membrum corporis Christi, quod est Ecclesia, & per consequens potest Ecclesia eum iudicare, & punire, sicut quævis Respublica potest suum ciuem tanquam proprium membrum iudicare, & corrigere.

Hanc Caltri sententiam merito alij omnes recipiunt, quos afferunt, & sequuntur Suarez *diff. 19. sect. 5. num. 3. & 6.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 7. num. 34.* Hurtado *diff. 8. 2. sect. 2. §. 11.* Castro Palao *tom. 1. tract. 4. diff. 3. punct. 2. num. 20.* & alij communiter. Ratio autem est clara, quia Cathecumenus quantumlibet desiderium baptismi ostenderit, & fidem mente conceperit, tamen vera nondum Ecclesia ita ingressus est, ut Ecclesiæ iudicio subesse possit, ut definitur in Trident. *sess. 14. c. 2. his verbis: cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus.* Quid enim mihi, inquit Apostolus de his, qui foris sunt iudicare? non potest ergo Ecclesia eos, qui nondum per baptismi ianuam in eam sunt ingressi, penas suis propter eorum crimina punire, atque adeo licet in foro Dei hæretici fiant, recedendo ab aliquo dogmate Christianæ fidei, non sunt tamen hæretici in foro Ecclesiæ, nec eos sub hæreticorum nomine Ecclesia intelligit, quoties penas aliquas aduersus hæreticos statuit. Sunt enim de corpore Christi, atque adeo ad Ecclesiam pertinent, solum interius, & quoad fructus internos, & inuisibiles participandos, non verò exterius, & quoad effectus visibiles, quia nondum signo visibili baptismi insigniti sunt, nec per visibilem ianuam sunt ingressi in corpus Ecclesiæ visibile, quare ab Ecclesia, quæ est visibilis Respublica, iudicari non possunt: & hic est sensus, & praxis ipsius Ecclesiæ, quæ nunquam se se ingerit in hæc iudicia, sed ea relinquunt inuisibili iudici, qui Deus est, ut innumeris adductis testatur Farinacius de hæresi *quest. 178. à num. 128.* per plures sequentes.

Circa hoc dubitatur primò. An qui baptizatus fuit, sed tamen baptismi inualido ob defectum substantialem in materia, vel forma, vel intentione, sit postea hæreticus punibilis ab Ecclesia. Affirmant Alfonso de Castro, Simancas, Gabriel. Azor, & Farinacius apud Castrum Palao *dicto puncto 2. num. 20.* quibus adde Sayrum, & Henriquez apud Dianam *part. 4. tract. 8. section. 3. de officio & potestate Inquisitorum resol. 78.* & alij. Quod probat Simancas, quia iste baptizatus est cum baptismo flaminis, & quia in hac re plus operatur opinio, quam veritas. Alij tamen communiter, & merito id negant, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *dicto cap. 7. num. 34.* Castro Palao *loco proxime citato*, Suarez *dicta sect. 5. num. 8.* Hurtado *dicta diff. 8. 2. §. 17.* & alij. Quia adhuc in eo casu verificatur ratio à Tridentino adducta, quod ille verè non est ingressus in Ecclesiam per baptismi ianuam, atque ideo foris adhuc sit, quare ad Ecclesiæ iudicium adhuc non spectat. Nec obstat, quod dicebatur de baptismi flaminis: nam illud retorquet bene Suarez aduersus ipsum Simancam, qui negauerat Cathecumenum

enmenum posse ab Ecclesia ut hæreticum puniri, cum tamen Catechumenus etiam baptismum flammis acceperit, nempe desiderium baptismi. Nec denique potest magis opinio, quam veritas operari in hoc casu, cum supponamus constare iam Ecclesie sufficienter de invaliditate baptismi suscepti, atque ideo iam non manet opinio de baptismo, sed notitia manifestata de carentia baptismi.

141 Solūm posset ob stare id, quod refert Castro Palao dicto tom. 1. tract. 4. disp. 8. puncti. 16. §. 6. num. 3. nempe Cæsar Augustus anno 1619. quemdam Maurum, qui adversus fidem nostram deliquit, reconciliatum fuisse, etiam si allegasset se baptizatum non fuisse, & verè in libro Parochi eius baptismus scriptus non inueniretur. Vnde ipse infert, ad hoc sufficere, quod in communi hominum existimatione reputetur baptizatus, quia inter Christianos natus, & nutritus est. Cui ex parte fauere videtur Sanchez dicto capite 7. num. 36. ubi cum Sayro, & Henriquez docet, posse eiusmodi hominem cogi saltem ab Ecclesia ad verum baptismum suscipiendum, quando invalidum suscepit, quia iam ex parte sua illum suscepit. Hoc tamen mihi non satis videtur consequenter dici, quia voluntas suscipiendi baptismum, non dat ius Ecclesie, vt cogat ad illum suscipiendum: nam Catechumenus eo ipso, quod in albo Catechumenorum vult adscribi, ostendit voluntatem suscipiendi baptismum, & quidem voluntas illa sufficit, vt si morbo præuenitus sensum amittat, vel rationis usum, possit validè baptizari. Et tamen semper antequam baptizetur, potest ab ea voluntate ita recedere, vt non possit ab Ecclesia cogi ad baptismum, vt faretur expressè Suarez dicta sect. 5. num. 6. quia eiusmodi voluntas, & petitio baptismi nullum ius Ecclesie dat non subsequuto ipso baptismo: si ergo constat de baptismo vero non subsequuto, non potest ab Ecclesia cogi ad permanendum in ea voluntate.

142 Ad exemplum ergo, & casum Mauri illius supra adductum dicendum est, vel rem mansisse dubiam, & in dubio præsumptum fuisse baptizatum propter possessionem, & communem existimationem, vt mox videbimus; vel certè illum non fuisse puniendum ut hæreticum propter hæresim, sed propter delictum commissum contra nostram religionem. Sciendum enim est, licet Ecclesia non procedat contra non baptizatos præcisè propter hæresim, vel propter negationem fidei, in aliquibus tamen casibus procedere contra infideles subditos Principibus Christianis, vt constat ex Bulla Gregorij XI. incipiente, *Admodum dolenter audimus*, & Bulla Gregorij XIII. incipiente, *Antiqua Iudeorum improbitas*, quas refert Peña inter litteras Apostolicas, in fine directorij, & de quibus tractat Diana dicta parte 4. tract. 7. de penis delictorum, &c. resolutione 2. Castro Palao dicto §. 6. ubi Inquisitoribus committitur, vt puniant Iudeos, & alios Paganos negantes, quæ in sua secta communia habent cum nostra religione, vt Deum vnum, æternum, omnipotentem, creatorem &c. Item si Dæmones inuocant, colunt, consulant, vel iis sacrificia, vel thura offerunt. Si Christianos velint seducere, vel ad suos ritus, vel ad alia falsa dogmata sollicitant, vel si eos, qui fidei amplectendæ voluntatem ostendunt, ab eo proposito retrahant, eosque impediunt. Si blas-

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

phemias proferant hæreticales in Christum, vel Deiparam, vt illum esse peccatorem, hanc non esse virginem, vel alia eiusmodi dicant. Si hæreticos, vel Apostatas adiuuent, vel defendant. Si libros prohibitos deferant, retineant, diuulgent, vel ad id operam suam conferant. Si detractioni habeant Christianos, sacram hostiam, Crucem, Christum Dominum conspuentes, vel quid simile facientes. Si Christianas nutrices habeant, vel cogant eas, quando communicant, vno, aut pluribus diebus effundere lac in cloacas, aut latrinas. Quali autem pœna Inquisitores punire debeant infideles ob hæc delicta, tradunt Doctores, quos congruit Diana dicta resolutione 2. Vnde alij, quos ibi refert, satis probabiliter inferunt contra alios id negantes, posse ab Inquisitoribus puniri Iudeum, qui ex Iudaismo, ad Mahometismum transiit, quia eo ipso negare incipit aliqua nostræ religionis dogmata, quæ Iudei nobiscum communiter credunt, & profitentur. Vnde constat quomodo Maurus ille non baptizatus puniri poterit ab Inquisitoribus, non propter hæresim, sed propter alia delicta hic enumerata, quæ etiam in non baptizatis puniuntur.

Hinc secundo dubitari solet, quid dicendum sit de eo, cuius baptismus dubius est, an hic si in hæresim incidat, puniri possit ab Ecclesia, tanquam hæreticus. De hoc agit breuiter Diana dicto tract. 8. resolutione 113. & refert sententiam Didaci Canteræ in questionibus criminalibus, capite primo de hæreticis, numero quinto, dicentis, si ille natus est, & conuersatus inter Christianos, præsumi in dubio baptizatum, & puniri tanquam hæreticum: è contra verò si sit natus, & conuersatus inter infideles: de quo non videtur esse controversia. Difficultas esse potest, quando facta diligentia res maneat dubia, an fuerit baptizatus; vel quando constat de baptismo collato cum materia, vel forma, quæ reuera est dubia, & ita manet dubius baptismi valor. Quo casu iuxta principia generalia ego distinguem: nam vel dubium est positium, vel negatiuum: si dubium sit positium, hoc est, habens rationes probabiles pro vtraque parte, tunc videri posset, quod Iudex Ecclesiasticus debet iudicare secundum probabilitatem opinionem, vt cum alijs dixi tom. 2. de Iustitia, disp. 37. sect. 10. num. 116. quare si probabilius sit, non esse validè baptizatum, non debet eum punire ut hæreticum; poterit tamen si probabilius sit, esse baptizatum; & in vtroque casu debet iterum sub conditione baptizari. Si autem æquè probabilis sit vtraque pars poterit Iudex quam voluerit sententiam amplecti, vt dixi ibid. num. 115. Sed tamen puto in neutro casu puniri posse pœna saltem ordinaria; nec doctrinam illam posse bene ad hos casus applicari, quia procedit solū de dubio positio, & probabilitate, quæ versatur circa ius; quando verò dubium etiam positium versatur circa factum, dixi ibid. num. 113. fauendum esse Reo. Tale autem est dubium hoc, quod totum versatur circa factum, an hic fuerit, vel non fuerit reipsa baptizatus: quare dum factum manet dubium, non debet reus absolute condemnari in foro externo; nisi sint aliæ Iuris præsumptiones contra ipsum: an verò possit ad pœnam extraordinariam leuiorem damnari, vide quæ dixi ibid. sect. 12. num. 141. & sequentibus.

143

An is cuius Baptismus dubius est, si in hæresim incidat, puniri possit ab Ecclesia, tanquam hæreticus.

BBb in

in foro autem conscientie ipse poterit indicare se non incurrisse censuras, & alias penas hæreticorum, cum probabiliter iudicet se non fuisse baptizatum, atque ideo non fuisse capacem incurrendi.

144

Quando verò dubium est negatiuum, in quo pro neutra parte fundamenta sunt probabilia, ego putarem eum non posse condemnari, vt hæreticum, nisi contra ipsum staret aliunde præsumptio ex possessione, vel quasi possessione, vel ex aliis capitibus. Ratio est, quia vt condemnatur reus debet probari delictum: si autem delictum nec certò, nec probabiliter probetur, non apparet, quomodo possit condemnari. Delictum verò in casu nostro est hæresis, quæ vt hæresis punibilis sit, debet esse hominis baptizati: si ergo non probetur baptismus, non probatur hæresis punibilis, onus autem probandi incumbit auctori, nisi sit aliunde præsumptio contrarium, quæ in ipsum probandi onus reiciat.

145

An is, qui fidei voluit baptizari, cum voluntate non recipiendi Sacramenti puniri possit tanquam hæreticus.

Tertiò dubitatur circa hoc ipsum, an si baptismus validus fuit ex parte materie, formæ, & ministri, sed invalidus ex parte baptizati, qui fidei, & sine intentione voluit exterius baptizari, cum voluntate non recipiendi sacramentum, puniri hic possit propter hæresim tanquam hæreticus. Respondetur breuiter cum Suarez *dist. 5. num. 9.* & Sanchez *lib. 2. in Decalogum capite 7. num. 35.* in foro externo præsumi ab Ecclesia validè baptizatum, atque adeo puniendum vt hæreticum, nisi fictio illa interna aliunde probari possit. Addit bene Hurtado *dist. 82. §. 8.* si ferid absque coactione, sed solo ardore baptismi, dicat se non validè baptizatum, debere Episcopum, aut Parochum illum baptizare absolute, vel sub conditione pro qualitate argumentorum: credendum enim est, in ea materia præsertim, quando confessio baptismi inualidi non ei deseruit ad fugiendum aliquod periculum, vel incommodum, quod timet si se baptizatum fateatur.

146

An puniri possit tanquam hæreticus qui se Christianum, & baptizatum proficitur, licet postea repertum sit non fuisse baptizatum.

Quartò dubitatur de eo, qui se vt Christianum & baptizatum proficitur, an ea publica professio sufficiat, vt puniatur tanquam hæreticus, licet postea repertum non validè baptizatus. Castro Palao *dicto tract. 4. disp. 8. puncto 16. §. 6. num. 3.* videtur affirmare cum aliis quos affert: quia ille offendit religionem nostram, quam exterius saltem proficitur. Hoc tamen non probat, quòd debeat tanquam hæreticus puniri, sed sicut puniuntur Iudæi, & alij infideles in iis casibus, in quibus puniri possunt ob religionem Christianam læsam: non tamen puniuntur ob infidelitatem, vel hæresim contra illam. Quare si ille sciret, se non fuisse baptizatum, & tamen se ingereret actibus Christianorum propriis, verb.g. suscipiendo Eucharistiam, & se se Christianum simulando, ne à Christianorum commercio, & cohabitatione excluderetur, posset ob hæc puniri, quia offendit, & lædit Ecclesiam eiusque sacramenta, decipiendo in re graui, & se se sub baptismi ficti prætextu Christianis ritibus ingerendo. Noui ego Iudæum Romanum ita se gerentem, qui etiam cum Christianis ad sacram hostiam accedebat, vt pro Christiano à sociis haberetur, qui tamen, antequam omnino detegeretur Christianus, ni fallor, factus fuit, vt iam licitè prosequeretur in iis, quæ contra illicitè & sacrilegè faciebat.

147

Quintò dubitatur de eo, qui coactus metu

baptismum suscepit, an si postea contra fidem delinquat, possit vt hæreticus puniri. Distinguenda est duplex coactio, prima omnino extrinseca, & ipso apertè renitente, & protestante se dissentire, & tunc baptismus est irritus, vt po-
te collatus adulto sine voluntate eum recipien-
di, quæ coactio cum constet Ecclesie, non potest pro hæretico haberi, aut puniri. Secunda coactio est, quæ ex metu cogitur consentire, consentitamen, & ostendit se consentire, & hic consensus validus est: nam voluntas coacta voluntas est, & reddit baptismum validum, & fit subditus Ecclesie, à qua postmodum puniri potest tanquam hæreticus vt habetur in Concil. Tolentan. 4. c. 56. quod postea probauit Innocentius III. in cap. *Maiores*, de Baptismo, & docent Doctores, quos congerunt Castro Palao *dicto tract. 4. disp. 3. punct. 2. in fine*, & Fatinaeus *de hæresi quest. 178. §. 6. n. 141. & 142.*

§. II.

An in hæretico necesse sit, quòd antea crediderit.

Loquimur semper de hæretico punibili ab Ecclesia: nam in ordine ad contrahendam malitiam hæresis iam diximus *supra disp. 18. sect. 3.* esse verum, & substantialiter hæreticum, quicumque proficitur Christum, & aliquos nostræ fidei articulos negat, licet ille non proficitur Christum per veram & supernaturalem fidem diuinam, quæ in infideli esse non potest: sicut est Iudæus, qui consistit vetus testamentum seu Christum in figura, & negat Christum venisse; qui certè non credit vetus testamentum per fidem diuinam, & supernaturalem, vt constat. Sufficit ergo quòd fides Christi obiectiua materialiter suscipiatur, siue per actum naturalem, siue per supernaturalem: omnis enim qui cum professione Christi coniungit alios errores, hæreticus dicitur, sicut dicitur Iudæus, qui proficitur Christum, sed negat venisse. Dubium ergo solum nunc restat, an puniendus sit, vt hæreticus, & penas Ecclesiasticas hæreticorum incurrat, qui nunquam habuit fidem supernaturalem, an verò hoc requiratur, quòd aliquando fidem infusam habuerit.

Hurtado *dist. 82. sect. 2. §. 8.* dicit, vt aliquis sit hæreticus, exigi, quòd aliquando fidem habuerit, & clarius §. 14. necessarium esse ad hæresim eam Christi professionem, per quam homo sit moraliter certus de omni doctrina fidei, & paratus actu, vel habitu ad eam sequendam ex auctoritate Ecclesie: alioquin nunquam ille homo fuit in professione Christiana. Hac autem fides in adulto nunquam separatur ab infusa. Vnde infert ex hypothesi, quòd aliquis erret quin habuerit fidem supernaturalem, eum minime esse hæreticum. Hac Hurtado, qui tamen oppositum significasse videbatur *disp. 71. sect. 3. §. 11.* Et quidem negari non potest, id esse contra communem fidelium sensum, & praxim Ecclesie, quæ hæreticos simpliciter, & absolute reputat eos omnes, qui baptismum suscepto, & Christi nomen profitentes errores alios contra fidem tenent, quantumuis Catholici nunquam fuerint, vt latius probat Suarez *disp. 16. sect. 4. num. 5.* & *disp. 19. sect. 5. num. 1. & 2.* & consentiunt alij, quos attuli *dist. 18. sect. 3.* Quamuis enim qui

qui in infantia baptizatur apud hæreticos, & apud eos in falsa doctrina nutritur, postea factus adultus possit aliquandiu non peccare contra fidem Catholicam, quandiu non ei proponitur sufficienter ut obligetur ad eam amplectendam: postquam tamen fides Catholica ei sufficienter proponitur, ut obligatio eam amplectendi, & relinquendi errores contrarios, si adhuc in iis perseveret, erit hæreticus, & ut talis ab omnibus reputatur, & ab ipsa Ecclesia, quæ nunquam inquit, an antea Catholicus fuerit, sed solum an sit baptizatus, & contra fidem Catholicam peccet, quibus instantibus eum excommunicatum iudicat, aliisque Ecclesiasticis penis irretitum: non est ergo necesse, quod antea fidem habuerit, ut hæreticus sit, sed sufficit esse baptizatum, & retenta adhuc Christianitatis professione Catholicæ fidei dissentire, quando ei sufficienter proponitur, ut cum aliis etiam notavit Thomas Sanchez lib. 2. in decalog. c. 1. n. ultimo.

150

Dices, eos omnes in baptismo fidem suscepisse saltem quoad habitum infusum, quare merito reputantur hæretici, qui postea reiciunt fidem infusam, quam acceperunt. Respondeo, in primis in mea sententia non infundi habitum fidei sine habitu charitatis, ut dixi supra disp. 16. sect. 2. quare licet infans baptizatus apud hæreticos utrumque habitum accipiat, adultus tamen, qui ab hæreticis in hæresi culpabiliter existens baptizatur, neutrum habitum accipit, & tamen perseverans in eodem errore post baptismum est videri hæreticus ab Ecclesia punibilis. Deinde dato quod adulto possit habitus fidei in baptismo, vel etiam extra baptismum infundi sine gratia, & charitate; id tamen non fit sine aliquo actu fidei infuse precedente, tanquam dispositione requisita ex lege Dei, neque id concedunt illi auctores, sed omnes exigunt eam dispositionem in adulto ad primam infusionem habitus fidei. Alioquin posset infundi habitus fidei in baptismo homini perseveranti actu in sua infidelitate, quod est impossibile, cum peccatum infidelitatis expellat habitum fidei antea infusum. Si ergo adultus perseverans in sua infidelitate culpabili baptizetur apud hæreticos, non recipit habitum fidei infusum, & tamen postea reputatur hæreticus ab Ecclesia punibilis, licet nunquam habuerit fidem infusam actualem, nec habitalem. Denique licet id totum tibi concedamus, nempe in baptismo etiam apud hæreticos infundi semper habitum fidei omnibus, siue parvulis, siue adultis (quod falsum omnino est) nihil contra nos haberetur: nam adhuc verum esset id, quod nunc contendimus, nempe sufficere baptismum susceptum, ut error contra fidem postea reddat hominem hæreticum punibilem ab Ecclesia: si enim baptismus semper affert habitum fidei infuse, iam error consequens erit contra fidem infusam antea susceptam, & per consequens verum erit, nihil aliud requiri quam baptismum præteritum, licet homo ille nunquam crediderit actu fidei infuse, vilius articulum religionis Christianæ.

151

Dices, hæreticus non est, qui non profitemur Christum, sed erit Iudæus, vel Paganus: non videtur autem profiteri Christum, nisi, qui credit in Christum, atque adeo actu fidei infuse, qui solus certitudinem habet: non enim dicitur Christianus, qui solum opinionem probabilem haberet de Christiana religione, vel de

Card. de Lugo de virtute Fidei divinæ.

Christi adventu iam posito, ergo non est hæreticus, qui non credidit aliquando fide infusa doctrinam nostræ fidei. Respondeo, hoc argumentum, si quid probat, probare etiam quod cum ipsa hæresi manere debeat fides supernaturalis de veritate Christianæ religionis: in hæretico enim non tam requiritur, quod antea professus fuerit, quam quod actu profiteatur Christianam religionem: nam si illam iam nunc non profitemur, non erit hæreticus, sed infidelis, Iudæus, vel Paganus, licet antea Christianus fuerit. Sicut ergo sufficit in hæretico quod actu profiteatur Christianam religionem, licet non illam credat fide infusa; ita multo magis sufficit illam credidisse etiam sine fide infusa, dum tamen eam non omnino abiecerit, sed ex parte adhuc retineat.

Potest tamen questio leuioris momenti esse, an dicendus sit hæreticus, qui de Christiana religione retinet opinionem probabilem, non tamen firmum assensum. Hoc, inquam, dubium, quoad rem ipsam parvi ponderis est, quia siue ille dicendus sit hæreticus, siue infidelis alio genere infidelitatis; si tamen baptizatus est, certum est mihi, quod possit incurrere penas omnes Ecclesiasticas internas, vel externas contra hæreticos statutas; sicut & illas incurreret Apostata, qui post baptismum susceptum transiit ad Iudaismum, vel Paganismum, licet hic non sit propriè hæreticus, sed Iudæus, vel Paganus. Restat ergo solum questio ferè de nomine, an ille, qui solum retinet opinionem formidolosam de veritate nostræ religionis, dicendus sit hæreticus: in quo placet magis, quod non sit appellandus propriè hæreticus: quia non profitemur propriè Christianam religionem; nam profiteri sonat plus quam assensum formidolosum, nempe firmam adhesionem cum mentis stabilitate, sicut ergo dubius in aliquo fidei articulo est hæreticus, ita dubitans, vel formidans de. Adventu Christi posito est infidelis, infidelitate quæ reduci potest ad Iudaismum; non tamen erit propriè Iudæus: nam Iudæus profitemur firmiter scētā suam, quod ille non facit, sed fluctuat: quod idem dicendum videtur de habente assensum probabilem, cum hic etiam formidet. Si tamen aliquis retineat assensum firmum circa alios articulos, & opinionem solam de veritate Eucharistiæ, v. g. hic non solum reductivè, sed propriè, & directè esset hæreticus, quia negare aliquid pertinens ad fidem, nempe infallibilitatem, & certitudinem nostræ fidei circa Eucharistiam. Vnde infero contra Hurtadum dicto §. 14. disp. 82. posse aliquem esse propriè hæreticum, & punibilem ut talem ab Ecclesia, qui nec nunc, nec antea professus, vel confessus fuerit auctoritatem Ecclesiæ. Potest enim quoad reliqua religionem Christianam, & Christum confiteri, & credere negando articulum illum de auctoritate Ecclesiæ; quare si baptizatus sit, erit hæreticus negans vnum articulum fidei nostræ, & quoad alios Christianam religionem profitendo, & actu naturali fidei amplectendo.

Advertunt denique, & fatentur omnes, non requiri in hæretico, quod veritatem, vel articulum illum fidei, quem hæreticè negat, antea crediderit: satis est, quod Christianam religionem quoad substantialia professus fuerit, vel profiteatur: multi enim hæretici fiunt circa dogmata denuo ab Ecclesia definita, de quibus

BBb 2 antea

152
An dicendus sit hæreticus qui de Christiana religione retinet opinionem probabilem, non tamen firmum assensum?

An qui solum retinet opinionem formidolosam de veritate nostræ religionis, dicendus sit hæreticus?

Potest aliquis esse propriè hæreticus, & punibilis ab Ecclesia qui nec nunc, nec antea confessus fuerit auctoritatem Ecclesiæ.

antea non cogitauerant, vt notat Suarez d. di-
sp. 19. sect. 5. num. 2.

§. III.

De deliberatione in heretico requisita.

153

Deliberatio etiam requiritur ex parte subie-
cti, vt aliquis sit hereticus Ecclesiasticis
pœnis punibilis, & quidem deliberatio plena, si-
ne qua non datur culpa mortalis; & quamuis pos-
sit in hac materia contingere peccatum veniale
ex defectu plenæ deliberationis; illa tamen non
appellatur *heresis*, nec punitur ab Ecclesia, quæ
nomen hoc applicuit ad illam solam heresim,
quæ cum peccato mortali, & cum plena delibe-
ratione admittitur. Aduertunt autem Doctores,
frequenter contingere præsertim scrupulosis mē-
tibus, vt hi dissensus interni sine deliberatione
fiant, vel verius non fiant, sed fieri appareant ob
vehementiam imaginationis, aut tentationis à
Dæmone immixtæ, remediumque optimum esse
eas cogitationes irritare, & de iis non curare: de
quo videri possunt Gerson, & alij, quos affert
Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 7. num. 13. & 14. Ad-
uerte item, in foro externo non præsumi defe-
ctum plenæ, & sufficientis deliberationis ad pec-
carum graue in blasphemis hereticalibus, quæ
impetu vehementis iracundiæ proferuntur, imo
grauiter puniuntur, vt contra aliquos notat cum
aliis Diana 4. par. tract. 7. de pœnis delictorum, &c.
resoluit. 8. & tract. 8. de officio & potestate in-
quisitorum resol. 87. vbi etiam an de vehementi,
an solùm de leui, an nullo modo abiurare cogen-
dum sit.

Ad hoc caput deliberationis requisitæ ex parte
subiecti spectat potissimum duplex questio.
Prima est de pertinaciā requisita ad heresim puni-
bilem. Secunda de ignorantia inuincibili, aut
etiam vincibili, an & quomodo excuset ab heresi,
& eius pœnis contrahendis, de quibus suo
ordine agendum erit duabus sectionibus se-
quentibus.

SECTIO V.

De pertinaciā, an, & qualis in heretico
requiratur.

154

Atentur omnes, requiri pertinaciā, vt ali-
quis hereticus sit, & dicatur, atque adeo,
vt hereticorum pœnas incurat Ecclesiasticas.
Quod supponitur in Conciliorum decretis dam-
nantibus eos, qui pertinaciter contradixerint;
in cap. *Dathanamus*, de summa Trinitate. Clement.
1. §. porro eodem titulo cap. vnico, eodem titu-
lo lib. 6. Clement. vnica §. vltimo de vsuris, &
aliis, quæ congerit Suarez disp. 19. sect. 3. num. 9.
vbi etiam apud Coninch. disp. 18. dub. 7. num. 76.
videri possunt loca Augustini eam pertinaciā
exigentis, & de communi doctorum consensu
videri etiam potest vltra alios Farinacius de he-
resi, quest. 196. & plures etiam congerit Diana 4.
parte tract. 7. de pœnis delictorum &c. resolutione
36. Questio tota est, quanta, & qualis hæc
pertinaciā esse debeat.

155
Pertinaciā
etymologia.

Pertinaciā aliqui cum Isidoro lib. 10. sub
litera P. volunt dictum esse, quasi imprudenter

tenentem, quam etymologiam approbare vide-
tur Suarez dista. sect. 3. num. 12. sed alij cum
Verone deriuant à *peruolando*. Alij fortasse me-
lius deducunt à *per*, & *tenco*, quasi pertinax, sit
nimis tenax, vt videri potest apud Calepinum in
verbo, *peruolans*, vbi etiam afferuntur loca non-
nulla, in quibus in bonam etiam partem vsurpa-
tur: frequentius tamen in malam, & in præfenti
materia significat procul dubio vitiolam & ob-
stinatam tenacitatem propriæ sententiæ contra
sensum Ecclesiæ. Quo supposito primum du-
bium esse potest, an requiratur pertinaciā contra
Ecclesiā, an verò sufficiat quod reiciatur fides
sufficienter propolita, licet nihil proponatur de
sensu Ecclesiæ. Diximus enim *supra* Dist. 1.
sect. 12. non repugnare quod aliquid proponatur,
vt euidenter credibile, & cum obligatione id
credendi, quamuis non proponatur auctoritas
Ecclesiæ: si quis ergo dissentiat, peccat quid-
dem contra fidem peccato infidelitatis, & perde-
ret habitum fidei infusam, verò esset hereticus,
diximus hæc eadem disputatione sect. 1. agentes
de iis, quæ ad heresim requiruntur ex parte ob-
iecti, ad quem locum pertinet hoc dubium. Nam
hæc circumstantia non se tenet ex parte subiecti,
sed ex parte obiecti, cui per dissensum contradi-
citur. Vnde ibi diximus casum esse metaphysi-
cum, si res ipsa sit de iis, quæ non ad reuelatio-
nem priuatam, sed communem spectant. Semper
enim obicitur auctoritas contraria Ecclesiæ. Da-
ta tamen illa hypothesi, cum non fore hereticum
propriè loquendo, quia hoc nomen ex vlu
Ecclesiæ vsurpatur solùm ad significandum eum,
qui Ecclesiæ Catholicæ sese opponit, quare conse-
quenter ille non incurret censuras, & pœnas
hereticorum. Semper tamen in foro externo præ-
sumetur hereticus, quia non præsumetur perti-
naciā contra reuelationem publicam, sine perti-
naciā contra auctoritatem Ecclesiæ.

Secundum dubium, & magis ad rem præsen-
tem est, an hæc pertinaciā dari possit, antequam
errans admoneatur de suo errore, & ipse moni-
tionem contemnat. Est enim aliquorum senten-
tia id exigens, atque adeo temporis durationem
non modicam, in quo incorrigibilis appareat,
& obstinatio contra monitiones, & correptiones
adhibitas. Pro qua citari solent Syluester verbo
heresis 1. quest. 2. num. 5. & Archidiaconus apud
ipsum dicentes hereticum esse, qui publicè, vel
latenter diu in errore persistit. Alij tamen eos
explicant, quod loquantur non de culpa ipsa, sed
de præsumptione criminis, & pertinaciā in foro
Ecclesiastico. Eam tamen videtur docuisse Alci-
rus in l. 2. Cod. de summa Trinitate, num. 3. vbi
sic ait: *Pertinaciā est, quæ hominem hereticum
facit, quæ propter si quisquam in Trinitate non
rectè sentiat, nisi admonitus persistat, hereticum
non est. Quod idem docuisse videtur Menochius
volum. 2. Concil. 149. num. 49. dicens: vt quod
dicatur hereticus pertinax, debet consistere quod
fuit monitus, & instructus de veritate, & quod
ea instructione sprete persistat in eadem opinio-
ne. Pro quo citat Lupum, & Turcrematum,
quibus alij addunt Palatium, Rubicum in allega-
tione in materia heresi. §. 3. & fundari possunt in
verbis Pauli ad Titum 3. hereticum hominem post
primam & secundam admonitionem denitā. &
Augustini contra Manichæos relati in cap. qui
in Ecclesia, 2. q. 3. dicentis, Qui in Ecclesia Dei
morbidum aliquid prauumque sapient si correctis*

ut sanum rectumque sapiant, resistent contumaciter, suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, heretici sunt. Sed reuera Alciatus, & Menochius explicati adhuc possent, sicut & alij cum enim iuritate sint, qui de foro externo solum agunt, in eo solum foro dicunt excusari posse reum, si monitus non fuit nec correctus, paratus enim erat corrigi, & errorem deponere si monitus fuisset. Ceterum in foro Dei qui corda scrutatur, si verè ille in corde paratus non erat ad errorem corrigendum, quippe sciebat iam bene eum esse contra Ecclesiam sensum, non excusabitur ab heresi labe contrahenda ob defectum monitionis externæ.

157 Communis ergo, & verissima Theologorum sententia docet, eam monitionem, vel temporis diuturnitatem, aut moram non exigere, ut aliquis hæreticus fiat, & penas hæreticorum incurrat; sed sufficere, quod cum deliberatione plena errorem amplectatur, & exprimat, quem videt ab Ecclesie sensu; & definitione alienum esse. Ita Suarez dicta disp. 19. sect. 3. n. 23. Caiet. Vasquez, Valentia, & alij innumeri quos afferunt, & sequuntur Sanchez dict. cap. 7. num. 7. & Diana de hæres. resolutione 36. qui bene ex aliis à se relatis observant contra Alciatum, & alios, nec etiam in foro externo requiri semper monitionem, & correctionem præcedentem, ut aliquis tanquam hæreticus, & pertinax puniatur, nec id quidem in praxi sancti officij observari. Si enim aliunde constare posset ex ipsa doctrina notoriore, & qualitate personæ, aliisque circumstantiis, non potuisset Reum ignorare oppositionem illius doctrinæ cum Ecclesia, eo ipso iudicabitur hæreticus & ad hunc finem interrogatur in iudicio an sciret, quod id esset contra Ecclesie doctrinam, quod si sciret, iam censerebatur sufficienter hæresim, & pertinaciam confessus.

158 Ratio autem est clara, quia monitio externa solum deservire potest, ut errans aduertat ad oppositionem sui erroris cum doctrina Ecclesie. Si ergo id totum ipse multo melius scit ex libris, & definitionibus Conciliorum, quam ex monitoris verbis scire posset, non est cur necessaria sit alia monitio, ut pertinax sit contra Ecclesiam. Neque etiam ad hoc alia temporis mora requiritur, cum brevissime possit auctoritas, & sensus Ecclesie cognosci, & deliberatè contemni, sicut in aliis peccatis contingit; & à contrario optimè arguitur ex actu fidei, quem brevissime potest homo elicere, & Ecclesie se reverenter submittere, eiusque doctrinam amplecti; contrarium autem eadem est ratio, nec plus temporis requiritur, ut ab Ecclesia pertinaciter recedas, quam ut ad eam constanter, & firmissime accedas. Nec obstant verba Pauli in contrarium adducta, in d. ut notavit Suarez, supponunt etiam ante monitionem esse iam hæreticum, dum dicit hæreticum post primam, & secundam monitionem denitæ. Monitio ergo requiritur ad iustificandam separationem, probata iam eius incorrigibilitate, ne operam perdamus cum nostro periculo, & sine spe illum lucrandi. Addere possumus illud documentum d. Tito, qui cum esset Episcopus debebat ut pastor quærere oves errantes, ut ad Ecclesie ovile reduceret. Aliis verò privatis salubrius aliquando erit statim hæreticum vitare, quem sciunt non ex ignorantia, sed malitia peccare; debent enim sibi consulere, & cavere, ne dum sanare eum volunt, periculose inficiantur.

Card. de Lugo de virtute Fidei divina.

Denique in eodem sensu Augustinus supra adductus docet constare satis de heresi illius, qui correctionem respuit, quia antea potuisset ignorantia prætextu se se aliquando subdole, aliquando veraciter excusare.

Hinc tamen dubitari solet tertio, an satis sit ad pertinaciam requisitam, si quis ab Episcopo, vel inquisitoribus monitus, & correctus, eorum iudicio non acquiescat, sed in suo errore permaneat. Prima sententia affirmat, quam tenent Cardinalis, Bartolus, Penna, Farinacius, & alij apud Suarez dicta sect. 3. num. 20. quibus adde Caltrum Palao dicto tract. 4. disp. 3. puncto 2. num. 6. Secunda sententia negat id sufficere, quia Episcopus, & Inquisitores non habent infallibilem veritatem in proponendo, nec sunt regula certa ex assentientia Spiritus sancti; sed possunt decipi, & decipere in rebus fidei: quare potest aliquis paratus esse ad credendum Ecclesie, licet nolit credere Episcopo, & inquisitoribus, qui Ecclesia non sunt, ita cum Cano, Valquez, & aliis Sanchez dicto cap. 7. num. 25. Valentia, Torres, Salas, & alij apud Dianam ubi supra §. Prima opinio negat. Tertia denique sententia distinguit, & dicit, primam sententiam veram esse in foro externo, secundam verò in foro interno; ita ferè Suarez ubi supra num. 21. Lorca, & alij, quos affert, & sequitur Diana loco citato.

Ego tamen difficilè inuenio quoad hoc differentiam inter forum internum, & externum. Quia vel propositio facta ab Episcopo, & Inquisitoribus talis est, ut reuera afferat obligationem credendi; & tunc in foro etiam interno erit pertinax, qui non credit, cum resistat fidei doctrinæ propositæ sibi sufficienter ad obligandum. Vel propositio non est talis, ut obliget in conscientia ad credendum, & tunc sicut in foro interno non erit pertinax si non credat, ita neque in externo debet talis iudicari. Forus enim externus non iudicat contra internum, nisi propter præsumptionem fundatam in aliqua circumstantia externa sufficienti ad præsumendum: si ergo propositio facta ab Episcopo, vel Inquisitoribus in illis circumstantiis non est de se sufficiens, ut obliget ad credendum, non debet etiam in foro externo iudicari pertinax, qui stante illa propositione non credit.

Notat tamen meritò Suarez ubi supra, communiter instructionem illam, & propositionem, quæ ab Episcopo & Inquisitoribus fit, sufficere esse ad obligationem credendi, & ut resistens pertinax sit, quia communiter non fit sine magno consilio, & doctrina, nec nisi de rebus iam antea definitis, & in Ecclesia communiter receptis. Ratio autem à priori est, quia sicut tenemur credere revelationem divinam, quæ nobis evidenter non constat, quando circumstantiæ, quibus nobis proponitur, sunt tales, ut reddant eam evidenter credibilem, & in quibus non possit prudenter negari, vel de ea dubitari, aut formidari; ita non est necesse quod propositio Ecclesie, per quam Deus nobis mediatè loquitur, nobis evidenter constet, si circumstantiæ, quibus hæc eadem Ecclesie doctrina nobis proponitur, sunt tales, ut reddant eam nobis evidenter credibilem, & de qua non possimus prudenter dubitare, aut formidare, quod sit doctrina Ecclesie, quæ nobis proponitur. Tales autem sunt communiter illæ circumstantiæ, nec enim communiter Pontifex

BB b 3 aut

159
An satis sit
ad pertinaciam
requisitam
si quis ab
Episcopo, vel
Inquisitori-
bus monitus
non acquies-
cat?
Prima sen-
tentia.
Secunda sen-
tentia.

Tertia sen-
tentia.

160
Quid sentiat
Auctor.

161

161

aut Ecclesia in Concilio congregata fidelibus immediatè hæc dogmata proponit, sed mediatè per suos ministros. Cum quo tamen stat, quod aliquando proponentes, vel circumstantiæ, quibus doctrina proponitur, non sint tales, ut obligent omnes ad firmiter credendum fide diuina. In quo tamen cautè intelligendam existimo differentiam, quam inter doctos & indoctos adhibet Castro Palao *vbi supra num. 6. ex Sanchez, & aliis*, dicens hominem doctum facilius præsumi pertinacem, quàm indoctum, & rusticum, si dissentiat mysteriis propositis, quia rusticus facilius ignorare poterit regulas fidei, & obligationem credendi. Hæc tamen regula cum distinctione accipi debet: nam si agitur de iudicando reo accusato, quod propositiones aliquas protulerit, & docuerit, facilius præsumitur hominem doctum animo hæretico illas dixisse, quia præsumitur quoddam sciebat oppositas esse doctrinæ Ecclesiæ, & Conciliorum, quod homo rusticus poterat ignorare, ut cum Albertino, & aliis multis notat Diana *vbi supra §. Notandum est tamen*: si verò agatur de pertinacia orta ex eo, quod reus non se summittat iudicio Episcopi, & Inquisitorum proponentium ei doctrinam aliquam, ut necessariò tenendam, & profitendam, existimo tunc facilius iudicari pertinacem in ordine ad hæresim hominem rusticum, si resistat, quàm Theologum doctum. Nam, ut vidimus *supra disput. 5. sect. 2.* minora motiua credibilitatis sufficiunt homini rustico, ut obligetur ad credendum quàm homini docto, qui melius penetrat fundamenta formidandi: quare aliquando excusari non poterit à pertinacia hæresis rusticus non acquiescens iudicio Episcopi, & Inquisitorum, licet Theologus doctus excusari possit ab eo gradu pertinaciæ ad hæresim requisitæ, eo quod afferat rationem aliquam verisimilem, cur non obligetur, quam rationem rusticus afferre nescit, & nequit, ut fateatur etiam Lorca *in præfati disput. 41. num. 21.* Per hoc tamen non intendo, quod Iudices fidei, & Inquisitores non possint eo casu peruenire ad condemnandum etiam Theologum illum tantquam pertinacem; sed dico non ita breuiter, & facile id faciendum, ac fieri cum rustico, cui sufficit doctrinam Ecclesiæ proponere: Theologo autem docto, qui negat illam esse doctrinam Ecclesiæ, & assert fundamenta apparentia ad probandū ignorantiam Censorum, qui immeritò eius assertiones damnarunt, oportet rursus satisfacere, & disputare, ac explicare illi fundamenta censuræ, ut conuincatur, vel conuinci debeat sapientum iudicio, quod censura meritò prolata sit, postea verò si non acquieuerit, poterit rationabiliter declarari pertinax: nec enim in singulis casibus ad nouam Pontificis declarationem recurrendum est, ut errantes in fide corrigi & puniri possint.

163

An requiratur ad hanc pertinaciam, quod homo velit directè resistere auctoritati Ecclesiæ, an solum indirectè.

Quartò dubitatur, utrum ad hanc pertinaciam requiratur, quod homo velit directè resistere auctoritati Ecclesiæ, an verò sufficiat id velle solum indirectè. P. Suarez *dist. 3. num. 22.* dicit requiri, quod directè velit. P. Vasquez *1. tom. in 1. 2. disput. 126. cap. 3. in initio*, & P. Sanchez *dicto c. 7. num. 4.* dicunt sufficere, quod indirectè velit. Sed re ipsa utrique conueniunt, licet diuersis vocibus loquantur; volunt enim quod non requiratur, quod contradictio ipsa, & resistentia contra auctoritatem Ecclesiæ, sit finis formaliter intentus, ita ut quis neget aliquas veritates ut contradicat Ecclesiæ, quod aliqui vocant velle directè resi-

stentiam ipsam, sed sufficit scire, id esse contra sensum Ecclesiæ, & tamen id tenere, ex quo cumque sine id fiat, siue ob lucrum, siue ob honorem, siue ob alium affectum, quod vocant velle indirectè. Quod in re ipsa verissimum est; sicut in aliis etiam peccatis id sufficit ad peccandum contra obedientiam, iustitiam, religionem, & alias virtutes, licet non habeatur pro fine formaliter volitò iniustitia, inobedientia, irreligiositas, &c. sic etiam peccatur pertinaciter contra auctoritatem Ecclesiæ, negando id, quod scimus Ecclesiæ docere, licet non intendamus formaliter contradicere Ecclesiæ. Quoad modum verò loquendi placet magis, quod quoties cognoscitur oppositio cum doctrina Ecclesiæ, dicatur ipsa resistentia directè volita, licet non sit formaliter intentata. Nam qui vult aliquid necessariò connexum cum alio effectu, licet ipsum effectum non intendat, dicitur illum directè velle, quia volendo causam, vult implicite effectum in ea causa virtualiter inclusum. Sic qui dat feminæ grauidæ potionem ad abortum factus animati, dicitur homicida voluntarius, quia licet non intendat occisionem factus, sed potius vellet quod post abortum viueret, vult tamen causam necessariò connexam per se loquendo cum morte filij, atque ideo dicitur directè velle eandem mortem, nam sine voluntate directæ occisionis non contrahitur irregularitas homicidij voluntarij, ut cum omnibus Doctoribus obseruat Suarez *de censuris disp. 44. sect. 1. num. 1.* Voluntas ergo credendi id, quod scio esse contra Ecclesiæ doctrinam, qui assensus esse non potest sine resistentia contra Ecclesiæ, est verè voluntas directè resistendi Ecclesiæ. Quod adhuc dupliciter fieri potest, primò ita ut ipsa resistentia, & oppositio contra Ecclesiæ, sub conceptu proprio sit obiectum intrinsecum voluntatis hæreticæ, quia quis præuisa contradictione cum sensu Ecclesiæ, velit contradicere, & opponi Ecclesiæ, licet hanc ipsam oppositionem non intendat formaliter, & propter ipsam, sed solum materialiter, & propter aliud, nempe ut retineat suam opinionem, vel propter honorem, lucrum, &c. ita tamen ut volitò ipsa habeat ordinem intrinsecum ad resistentiam, & contradictionem illam, ut ad obiectum volitum, non formale, sed materiale. Secundo fieri potest, ut solum sit obiectum extrinsecum, quatenus præcognita contradictione, & oppositione, quam assensus ille habebit contra doctrinam Ecclesiæ, voluntas adhuc velit illum assensum, nec dicat, *volo dissentire Ecclesiæ*: sed solum dicat, *volo negare præsentiam realem Christi in Eucharistia*: quæ voluntas, posita præuisione repugnantia cum doctrina Ecclesiæ, vult oppositionem cum Ecclesiæ, & quidem directè, quia vult directè eum dissentire, qui est oppositus Ecclesiæ, atque adeo vult id, quod est formalis oppositio cum sensu Ecclesiæ, licet non terminetur intrinsecè ad illud sub hac formalitate, & propter est oppositio cum Ecclesiæ. Vterque autem modus sufficit ad pertinaciam, quæ constituit hæreticum: nam utroque modo vult voluntas dissentire, quæ præuidetur intellectus dissentire doctrinæ Ecclesiæ. Sicut qui vult esum carniū in die ieiunij præuisa prohibitione Ecclesiæ, vult violare Ecclesiæ præceptum, etiam si ipsa volitò non semper feratur intrinsecè in prohibitionem, ut in obiectum formale, vel materiale, sed solum specifica

cificatiōe in obiectum, quod est prohibitum, id est, in eam carnium delectabilem, qui tamen cognoscitur, & proponitur ab intellectu prohibitus, quod sufficit, ut dicatur velle directē obiectum prohibitum, & violationem præcepti Ecclesiastici.

165 *An ad pertinaciam heretici requiratur, quod aduersarij opinionem eū doctrina Ecclesiæ, quæ habet infallibilem auctoritatem, & quæ re ipsa proponit contrarium. Certum est in primis non requiri, quod credat contrarium esse verum, & de fide, & tamen dissentiat. Nam ut bene aduertit Sanchez dicto cap. 7. num. 3. id impossibile est, quod simul dissentiat obiecto, quod actu iudicatur esse verum, vel quod iudicatur esse de fide, quæ habet infallibilem veritatem. Vnde nec etiam requiritur, quod cognoscat, & credat contrarium proponi ab Ecclesiâ habente auctoritatem infallibilem in proponendo. Nam cum hoc iudicio etiam esset impossibilis dissensus, alioquin crederet esse falsum id, quod simul credit proponi ab Ecclesiâ non potente proponere falsum, quod esset apertè sibi contradicere, ut ex ipsis terminis constat. Ut ergo aliquis sit hæreticus, & pertinaciter se opponat auctoritati Ecclesiæ, sufficit quod ei taliter proponatur infallibilis auctoritas Ecclesiæ, & eiusdem Ecclesiæ definitio de contrario dogmate, ut licet nolit vtramque credere, possit tamen, & videat obligationem vtramque credendi, & quod non possit prudenter negari, nec de illis dubitari, aut formidari. Nam hoc ipso si dissentiat, & neget Ecclesiâ habere auctoritatem infallibilem in proponendo, vel etiam si id concedat, neget tamen contrarium dogma esse ab Ecclesiâ propositum; iam pertinaciter respuit Ecclesiæ doctrinam sibi sufficienter propositam. Nec aliter peccant de facto hæretici, qui certè de facto non credunt nostram Ecclesiâ habere auctoritatem infallibilem in proponendo, vel contraria dogmata esse à vera Ecclesiâ proposita, ut notauit Suarez dicta sect. 3. num. 14. Quia tamen vtrumque iis taliter proponitur, ut possint, & debeant id credere, dicuntur, & sunt hæretici, & pertinaces contra Ecclesiæ auctoritatem & doctrinam. Sicut etiam ut aliquis peccato infidelitatis peccet grauiter contra diuinam veritatem, & auctoritatem, & pertinaciter ei resistat, non requiritur quod credat obiectum illud esse à Deo reuelatum: alioquin ferè nunquam dissentiret: sed sufficit quod taliter ei proponatur reuelatio diuina, ut possit & debeat eam firmiter acceptare, & credere. Similiter ergo, ut pertinaciter repugnet Ecclesiæ (quod ad hæresim requiritur) sufficit, quod infallibilis & propositio Ecclesiæ taliter ei proponatur, ut possit, & debeat eam credere: nam eo ipso si dissentiat pertinaciter reiecit auctoritatem, & definitionem Ecclesiæ sibi sufficienter propositam, cum obligatione eam acceptandi, & credendi.*

166 *Ex dictis autem inferitur primò non excusari à pertinaciâ sufficienti, ad constituendum hæreticum illum, qui paratus est corrigi, & aquiescere Ecclesiæ, si ab ea argumentis conuincatur, ut cum Vasquez, Lede sma, & alijs notat Sanchez ubi supra num. 6. addens contrarium non esse probabile. Suarez etiam ubi supra num. 13. & alij. Ratio autem est clara, quia ille non est paratus consentire auctoritati Ecclesiæ, sed rationibus, & argumentis ab ea adducendis in confirmationem*

sue definitionis, quare pertinaciter resistit auctoritati Ecclesiæ.

197 *Inferitur secundò, posse etiam esse pertinacem, & hæreticum, qui nihil ab Ecclesiâ definitum & propositum scienter negat, sed nesciens quid Ecclesiâ in tali definiat, adhæret suo errori, cum affectu non deferendi illam opinionem, etiam si sciat Ecclesiâ contrarium definiuisse. Ita Suarez dicto num. 13. & cum alijs, quos affert Sanchez dicto cap. 7. num. 31. Quod quidem verum est, etiam si Ecclesiâ de facto in puncto illo nihil definiuisset, ut cum Caietano, Nauarro, & Vasquez docet idem Sanchez ibid. num. 29. Idem denique est de eo, qui falsò putat aliquid esse ab Ecclesiâ definitum, cum reuerà non sit, & tamen ipse contrarium sentit, quem quidem grauiter peccare, sed non esse iudicandum hæreticum in foro externo dixit Simancas de Carbol. in sit. tit. 31. num. 9. Contrarium tamen, & meritò etiam in ordine ad pœnas hæreticorum, docent alij communiter, quos affert, & sequitur idem Sanchez ibi num. 30. Quod intelligitur si ipse vtrumque exterius manifestauit, nempe se sentire contra id, quod putabat esse ab Ecclesiâ definitum. Ratio autem est clara, quia in his omnibus casibus negatur aliquid, quod est verè contra fidem, & Ecclesiæ doctrinam, nimirum infallibilitas Ecclesiæ in proponendo; ergo non solum in existimatione, vel sub conditione, sed absolute, & in re ipsa pertinaciter resistit auctoritati, & doctrinæ Ecclesiæ in aliquo dogmate Ecclesiæ sufficienter proposito.*

168 *Inferitur tertio, non sufficere ad pertinaciam dispositionem merè habitualement ad non credendum aliquid etiam si cognosceres illud ab Ecclesiâ definitum: ita Vasquez 1. 2. disp. 126. m. 8. Turrian. in presenti disp. 55. dub. 2. §. item ex doctrina. Coninck in presenti disp. 18. dub. 7. num. 94. Nominè autem dispositionis merè habitualis intelligunt, quod quis adeo sit affectus ad suum errorem, quem inuincibiliter putat esse verum, ut si ei constaret de contrario Ecclesiæ sensu, adhuc in sua opinione permaneret: nunquam tamen actum aliquem habuit, quo vellet vlla ratione, vel sub vlla conditione ab Ecclesiæ sensu discedere, sed potius actu vult Ecclesiæ in omnibus consentire. Quo casu ita explicato non videtur dubium, quòd homo ille nondum sit hæreticus, cum dispositio illa remaneat semper in actu primo, & nunquam prodeat in vllum actum secundum contemnendi Ecclesiæ auctoritatem: sed ut verum fatear, casus difficilè continget, quòd actu præferat auctoritatem Ecclesiæ omnibus alijs argumentis, & tamen ita tenaciter adhæreat suo errori, ut si sciret esse contra sensum Ecclesiæ: adhuc ab ea opinione non discederet, quin assensu ipso erroris implicite præferat sua argumenta auctoritati Ecclesiæ, saltem sub conditione. Non tamen nego, posse id aliquando euenire: nam voluntas sæpe ita afficitur ad aliquod obiectum sensibile, ut si in notitiam veniret esse prohibitum, adhuc non desisteret: dum autem prohibitio ignoratur, non peccat, & potest cum illo affectu stare actus attritionis vel contritionis de peccatis, & dilectio Dei appetitiuè super omnia & ideo occultamus penitentibus debilibus aliquas prohibitiones, ne rei difficultate deterri, cadant ab actu penitentiae vel à proposito necessario implendi omnia præcepta. Hoc itaque, quod in voluntate frequentius inuenitur, posset aliquando*

BBb 4 quando

contradictionem in eo animaduertit Hurtado *disp. 82. §. 49.* sed male eum citauit pro hac sententia, *disp. 14. num. 41.* ubi de hoc puncto nihil dicit.

173 *Secunda sententia.* Secunda sententia hoc admittit, quando ignorantia est crassa nimis, & facile vincibilis: ita Sayrus quod probabile putat Valentia, quos affert Suarez ubi supra.

Tertia sententia. Tertia sententia hoc admittit, quando ignorantia est affectata, ita Cano, Nauarra, Corduba, & Torrensis, quos affert Suarez, ibi, & Valentia etiam in *praesenti disp. 1. §. 11. puncto 1. Difficultate 4. in solutione ad primum.*

Quarta sententia. Quarta sententia distinguit de ignorantia affectata; nam si affectetur ex falsa opinione contra Ecclesiam, quasi parui momenti sit Ecclesiae propositio, vel ad finem liberius errandi in fide, non excusat ab haeresi: si verò affectetur tantum ex negligentia, & tædio addiscendi, vel ex quauis alia causa, non constituit haeticum, ita Thomas Sanchez *dicto lib. 2. in Decal. cap. 7. num. 23.* quem alij sequuntur.

174 *Quinta, & superior, ac communior sententia.* Quinta, & superior, ac communior sententia dicit, quamlibet ignorantiam, etiam crassam, & affectatam, excusare ab haeresi, & haeticorum poenis. Hanc tenent Bañes, Azor, Aragonius, Coninch, & alij, quos affert, & sequitur Cast. Palao *dicto tract. 4. disp. 3. puncto 2. n. 3.* Suarez *dicta sect. 3. n. 9. & sequentibus.* Hurtado *dicta disp. 82. §. 50.* ubi alios plures affert. Quam sententiam ego etiam amplexus sum *disp. 16. de poenit. sect. 4. §. 6. & supra disp. 17. sect. 4.* & nunc etiam probanda nobis est. Eam autem aliqui probant ex eo, quod peccatum illius qui scienter recedit ab Ecclesia, differt specie morali & habet malitiam specie diuersam à peccato illius, qui non scienter, sed cum ignorantia culpabili recedit, licet in aliis materiis peccata scienter vel ignoranter commissa ad eandem speciem pertineant. Hoc tamen negauimus, & impugnauimus, latè in *dicto loco de Poenitentia*, ubi probauimus, non posse affectu rationem sufficientem huius discriminis, & ideo etiam in peccatis contra fidem procedere eandem regulam, & non esse ex hoc capite præcisè ponendam differentiam specificam.

175 *Ratio potissima ad probandam veram sententiam.* Variæ ergo rationes ad hanc sententiam probandam afferuntur ab eius auctoribus. Ratio potissima est illa, qua locis citatis diximus, non ex pelli habitum fidei infusum, propter peccatum contra fidem ex ignorantia commissum: quia nimirum habitus fidei non perditur, quamdiu homo in ea dispositione manet, in qua potest diuinæ fidei actus elicere circa articulos sibi sufficienter propostos: ideo enim peccato proprio, & perfecto infidelitatis deperditur, quia homo quantum est ex se, fidem abiicit, nec potest, quamdiu in ea dispositione manet, credere actu fidei diuinæ, & ex voluntate debita pia affectionis articulum aliquem sibi propositum, quam indispositionem non incurrit per diffusum malum ex ignorantia provenientem: potest enim adhuc habere voluntatem vniuersalem, & piam credendi firmissimè omnia, quæ sufficienter proponuntur, vt reuelata à Deo, quamuis non habeat voluntatem adhibendi diligentiam, vt sciat quæ sint à Deo reuelata. Peccat ergo ille contra fidem, sed non est simpliciter, & absolute infidelis, sed fidelis credens omnia, quæ à Deo reuelata sunt, & sibi sufficienter proponuntur. Hoc itaque idem cum proportionem in casu nostro dicendum est, haeticum simpliciter & absolute non esse, nisi eum,

qui scienter recedit ab Ecclesia: nam qui ex ignorantia recedit, adhuc manet in ea dispositione, vt possit acceptare, & firmissimè credere, quicquid ei sufficienter proponitur vt dogma Ecclesiae, quare sicut non perdit fidem nec recedit à fide, qui per ignorantiam etiam culpabilem negat fidem; ita non perdit Catholicismum, nec recedit ab Ecclesia Catholica, atque adeo non est haeticus, qui per ignorantiam etiam culpabilem recedit à doctrina Ecclesiae Catholicae, quia adhuc cum illo peccato potest dicere ex corde, se credere firmissimè omnia, quæ Ecclesia proposuerit, & docuerit. Quod melius constabit ex solutionibus argumentorum: multa enim à diuersis oppositi solent.

Primò ergo arguunt ex Augustino *epist. 162.* relata in cap. *Dixit Apostolus*, 24. quæst. 3. his verbis: *Qui sententiam suam, quantumvis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt; quarum autem tota sollicitudine, veritatem, corrigi parati, ubi inuenerint, non sunt inter haeticos deputandi.* In quibus verbis Augustinus eos solos à pertinacia, & haeresi excusat, qui sollicitè veritatem quærunt, non qui negligunt inuenire, & multò minùs eos, qui ex industria fugiunt, ne inueniant. Respondetur Augustinum ibi eos quidem excusare, qui veritatem quærunt, alios autem nec excusat, nec haeticos declarat, sed quod certum erat, statuit, quod minùs certum non disputat. Nec enim condemnat vt haeticos eos qui quærunt quidem veritatem, sed non tota sollicitudine. Retorquerique potest argumentum: nam idem Augustinus in aliis locis, nimirum libro contra Manichæos relatus in cap. *qui in Ecclesia* 24. quæstione 3. eos solos declarat haeticos, qui animaduertentes, & admoniti, quod Ecclesia contrarium doceat, adhuc pertinaciter resistunt. *Qui in Ecclesia*, inquit, *morbidum aliquid prauumque quid sapiunt, si correpti, vt sanum rectumque sapiant resistant contumaciter, suæque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, haetici sunt.* Quod idem docet lib. 4. de Baptismo contra Donatistas c. 16. dicens, ex errore credentem idem cum Photino, tum primum esse haeticum, cum manifestata sibi doctrina Catholicae fidei, maluerit resistere, & illud quod tenebat elegerit. Ex quibus locis posset apparentius argui, non esse aliquem haeticum, non solum quandiu ex ignorantia errat, sed etiam quandiu non admonetur, quod tamen nimium esset, vt supra vidimus.

177 *Obiectio 2.* Secundò obiciunt, quia in aliis materiis peccatum ex ignorantia, & ex scientia eandem malitiam participant, & ad eandem speciem spectant: qui enim ex ignorantia culpabili occidit, est homicida, & qui ex ignorantia culpabili mæchatur, mæchus est, & sic de alijs; ergo & qui ex ignorantia culpabili haesim admittit, haeticus erit. Nam voluntarium directum, & indirectum pertinent ad eandem peccati speciem, vt inductione ex alijs peccatis constare potest. Ad hoc argumentum variæ solutiones ab Auctoribus solent afferri, quas refert, & impugnat Hurtado *dicta Disp. 82. §. 56. & sequentibus*, & ego etiam latè impugnauimus loco citato de Poenitentia. & ideo nunc eas non repeto. Ubi etiam negauimus esse differentiam quoad hoc inter haesim, & alia peccata: nam sicut inobedientia ex ignorantia vel scientia pertinet ad eandem speciem, ita scientia

tia, vel ignorantia non distinguunt specie peccata contra fidem: quare peccatum hæretici non differt specie morali à peccato errantis ex ignorantia, differt tamen numero propter circumstantiam scientiæ, quæ auger gravitatem intra eandem speciem, & ratione illius circumstantiæ, & maioris gravitatis affert denominationem hæretici, & inducit pœnas hæreticorum, quas sine illa circumstantia non induceret. Quam doctrinam Suarez *dist. 3. num. 24.* facit probabilem, & sufficienter argumento proposito satisfacere. Eam tamen impugnat Hurtado *dist. disput. 82. §. 60.* quia in primis licet voluntarium cum ignorantia, vel cum scientia non differant specie obiectiva, differunt specie intrinseca physica, & morali, quia cognitio expressa reddit actum magis voluntarium, ut dixerat §. 53. Deinde quia in peccato hæresis est magis manifesta hæc differentia: nam peccatum ex ignorantia habet pro obiecto negationem studij, & diligentiam; peccatum verò scienter commissum habet pro obiecto negationem auctoritatis Ecclesiæ, quæ duo manifestè differunt specie morali: sicut specie differt peccatum illius, qui negat revelationem solum, à peccato illius, qui negat infallibilem Dei veritatem, & per consequens negat auctoritatem in quo differt exemplum homicidij, in quo, siue scienter, siue cum ignorantia culpabili fiat, semper læditur, & cognoscitur idem obiectum, nempe vita hominis: in casu autem nostro læditur, & cognoscitur diversum obiectum: nam peccans ex ignorantia negat solum obiectum revelationis, & non vult scire propositionem Ecclesiæ; hæreticus autem negat obiectum revelationis, & auctoritatem Ecclesiæ, quam iam cognoscit sibi adversari. Vnde ipse §. 61. ad argumentum propositum respondet, quidquid sit de aliis peccatis, & dato, quod illa non differant specie propter scientiam, vel ignorantiam; in hac tamen materia differre omnino, quia per hæresim læditur auctoritas Ecclesiæ, quæ nullo modo læditur, aut negatur ab errante per ignorantiam, cum ipse potius credat, & fateatur auctoritatem Ecclesiæ infallibilem in proponendo.

178

Hæc Hurtadi doctrina, quoad utramque partem displicet. Nam in primis supponit falsum, quod in aliis peccatis scientia, & ignorantia afferant differentiam specificam moralem intrinsecam, quod falsum esse probavi cum communi sententia latius in dicto loco de Pœnit. Deinde non potest explicari discrimen illud quoad hoc inter alia peccata & peccata contra fidem. Nam sicut per homicidium cum ignorantia culpabili læditur vita hominis, ita per hæresim materiale cum ignorantia culpabili læditur & offenditur auctoritas Ecclesiæ, ad hoc enim sufficit cognoscere saltem periculum repugnandi Ecclesiæ; quod quidem periculum cognoscere potest ille, qui per ignorantiam culpabilem errat, sicut qui per ignorantiam culpabilem occidit hominem, licet ignoret esse hominem quem putat esse feram, advertit tamen periculum occidendi hominem, & obligationem adhibendi diligentiam & inquirendi; alioquin non contraheret culpam homicidij. Similiter ergo cum peccato ex ignorantia culpabili circa res fidei stat advertentia ad periculum recedendi à doctrina Ecclesiæ; in quo casu procedit nostra quaestio, an ille sit hæreticus. Et in eo casu non habet locum differentia Hurtadi: nam sicut homicidium ex scientia, vel ignorantia lædit idem

obiectum, quia ignorantia culpabilis non tollit cognitionem periculi occidendi hominem, & hoc sufficit, ut sit eadem malitia obiectiva utriusque actus: ita error in fide ex scientia, vel ignorantia culpabili lædit idem obiectum, nempe auctoritatem Ecclesiæ, quia ignorantia culpabilis non tollit advertentiam ad obligationem inquirendi propter periculum, quod subest recedendi à doctrina Ecclesiæ; nec apparet quæ differentia possit inter illa duo peccatorum genera assignari.

Exemplum etiam, quod affert de differentia specifica obiectiva inter negantem revelationem Dei, vel eius veritatem, solidum non est, neque etiam ad rem nostram. Nam in primis supponit falsum, quod illa duo peccata differant specie sub genere infidelitatis; ut enim dixi *supra dist. 18. sect. 3.* differre quidem possunt illa duo peccata specie aliunde, quatenus negans Deo veritatem offendit reverentiam debitam Deo per blasphemiam mentalem, vel extrenam, atque adeo peccat non solum contra fidem, sed etiam contra religionem; contra quam non semper peccat, qui solum negat revelationem actualem, sed solum contra fidem: quatenus, ut opponuntur fidei, non differunt specie, sed penes maiorem, & minorem gravitatem intra eandem speciem. Quare cum proportionem idem dicendum de errante contra Ecclesiæ auctoritatem, nam licet qui eam negat magis Ecclesiæ offendat, quam qui eam concedens negat culpabiliter aliquid esse ab Ecclesiæ propositum, hæc tamen duo peccata non differunt specie in ratione infidelitatis, sed si differunt, id erit sub aliaratione peculiaris contemptus, & irreverentiae in Ecclesiæ.

Vnde addidi, exemplum illud non esse ad rem nostram, imò retorqueri potest, quia si negatio veritatis Dei differt specie in genere infidelitatis à negatione solius revelationis, ita dici deberet peccatum negantis auctoritatem Ecclesiæ differe specie à peccato negantis solam definitionem, seu propositionem factam ab Ecclesiæ, quia hic secundus non negat auctoritatem infallibilem Ecclesiæ in proponendo. Tunc autem possumus reducere nostram quaestionem ad peccata duorum, quorum uterque credat, & confiteatur auctoritatem Ecclesiæ in proponendo; unus tamen scienter negat talem articulum propositum esse ab Ecclesiæ; scienter, inquam, hoc est non credendo simul esse propositum (id enim esset impossibile simul cum dissenso) sed habendo motiva talia ad credendum esse propositum, ut non nisi imprudenter id possit negare: alter verò idem negat, sed ex ignorantia culpabili, non attendendo ad motiva, quæ invenire facile posset, ut fieret ei proximè credibilis propositio facta ab Ecclesiæ. Comparemus ergo sententiam est hæreticus, quia pertinaciter negat articulum propositum ab Ecclesiæ, & cuius Ecclesiæ propositio est ei evidenter credibilis, quod sufficit ad pertinaciam, & hæresim, ut supra vidimus, cum nihil ignoret ex iis, quæ requiruntur, ut acceptet Ecclesiæ propositionem: Secundus autem non est hæreticus in sententia Hurtadi, & nostra, quia propositionem Ecclesiæ ob ignorantiam, quia propositionem Ecclesiæ ob ignorantiam Ecclesiæ, & tamen neuter negat auctoritatem Ecclesiæ, sed uterque negat Ecclesiæ propositionem: ergo peccatum hæretici non differt semper à peccato errantis ex ignorantia, ob negatam, vel non negatam auctoritatem Ecclesiæ. Quod idem argumentum

gumentum fieri potest in exemplo adducto ab Hurtado, & ideo dixi posse retorqueri: nam licet peccatum negantis veracitatem Dei differet specie in ratione infidelitatis à peccato negantis solam reuelationem; comparatio tamen fieri posset inter peccata duorum, quorum neuter neget veracitatem Dei, sed solam reuelationem, alter tamen cum ignorantia culpabili, alter sine illa, quorum primus non perderet habitum fidei infusæ, quem tamen perderet secundus, & per consequens solum secundum peccatum esset infidelitas propriè dicta, quæ differentia non posset tunc provenire ex diverso obiecto negato, cum neuter negaret veracitatem Dei, sed uterque negaret reuelationem solam. Sicut ergo differentia tunc infidelitatis à non infidelitate non esset ex obiecto negato, sed ex eodem obiecto magis, vel minus cognito; ita differentia hæretici à non hæretico non debet desumi semper ex obiecto negato, sed ex diverso modo, quo obiectum cognoscitur, qui modus sufficit ad gravitatem maiorem, & talem, quæ tribuat denominationem hæretici.

181 Confirmari potest solutio nostra exemplo vulgari, & morali homicidij voluntarij, quod non differt specie ab homicidio casuali, quando saltem homicidium casuale non fit ex ignorantia culpabili, sed sine ignorantia: & tamen in iure habent diversos effectus penes maiorem reservationem, & indispensabilitatem vnius, quam alterius irregularitatis, quia licet homicidium voluntarium solam differat numero, & addat maiorem gravitatem intra eandem speciem: voluerunt tamen Ecclesiastica leges eiusmodi gravitatem penam imponere soli homicidio habenti talem circumstantiam individualement aggrauantem. Sic ergo Ecclesia noluit suis penis punire omnem recessum à fide, nec aliquam speciem determinatam peccati contra fidem, sed tunc solum quando ob carentiam ignorantie haberet talem circumstantiam aggrauantem intra eandem speciem. Hoc autem peccatum recessus scienter à fide, & ab Ecclesia appellatum fuit nomine *hæresis formalis*, quod non est nomen speciei, sed individuorum habentium talem circumstantiam aggrauantem: sicut nomen *homicidij voluntarij*, non est nomen totius speciei peccati, sed individuorum habentium talem circumstantiam aggrauantem intra eandem speciem. Fatemur ergo voluntarium directum, & indirectum, non refundere differentiam specificam moralem in peccata, sicut nec scientiam, & ignorantiam culpabilem; ex hoc tamen non sequitur, quod peccata contra fidem ex ignorantia debeant habere eisdem effectus, nec idem nomen commune cum peccatis aliis eiusdem speciei habentibus aliam circumstantiam peculiarem aggrauantem.

182 Tertiò principaliter obiiciunt, quia errans ex ignorantia vincibili peccat graviter contra fidem, ergo peccato infidelitatis; non pertinet autem peccatum illud ad Paganismum, vel Iudaismum, cum adhuc retineatur confessio Christi, & religionis Christianæ; ergo pertinet ad hæresim; non enim sunt aliæ infidelitatis species. Respondeo concessio antecedenti, negando primam consequentiam. Est quidem peccatum illud contra fidem, non est tamen propria infidelitas, & ideo non excludit habitum fidei, ut diximus loco citato. Non ergo mirum, quod error

ex ignorantia culpabili non sit Paganismus, Iudaismus, vel hæresis, cum non sit propria infidelitas, quæ sola dividitur in illas tres infidelitatis species. Aliqui dicunt, illud peccatum pertinere reductivè, & incompletè ad hæresim, contra quos invehitur Lorca *ubi supra* num. 16. quia peccatum illud est completum in se, cum sit mortale, & gravissimum; debet ergo esse completè, & directè in aliqua specie, & sub aliquo genere. Hæc tamen erit questio de vocibus: nam reipsa fatemur peccatum illud esse individuum completum alicuius speciei, quæ species appellari posset peccatum contra fidem Catholicam vel, (si velis) contra fidem, & auctoritatem Ecclesiæ, retenta professione Christianæ religionis: sub qua specie sunt peccata scienter commissa, quæ appellantur hæreses, & ignorantè commissa, quæ non appellantur hæreses, licet non differant specie ab hæresi, ut dictum est. Quando autem dicitur pertinere reductivè ad hæresim, non est sensus quod non sint directè, & propriè sub aliqua specie nec etiam quod spectent ad illam seriem peculiarem individuorum, quæ appellantur hæreses, sed solum significatur, quod pertineant ad illam speciem, sub qua continentur hæreses, licet non habeant idem nomen, nec eandem gravitatem aut eosdem effectus morales. Quia tamen non habemus nomen incomplexum ad nominandum speciem illam communem hæresi, & peccato ex ignorantia, sicut habemus nomina incomplexa ad significandum infidelitatem, & tres species infidelitatis, ideo ut dignoscantur peccata ex ignorantia inter se, reducimus illa tria nomina vulgaria, cum quibus habent maiorem affinitatem; ita ut negans per ignorantiam unum Deum dicatur pertinere reductivè ad Paganismum; negans ex ignorantia Christum, reduci ad Iudaismum, & negans aliquid aliud retento Christo reduci ad hæresim, hoc est, peccare peccato simili, quoad speciem cum hæresi, licet non peccato hæresis: sicut illi alij habent peccatum simile, quoad speciem cum Paganismo, vel Iudaismo, licet non sit Iudaismus, vel Paganismus.

183 Dices, peccatum mortale, etiam si non semper sit directè contra charitatem, semper tamen expellit habitum charitatis, & opponitur charitati, atque adeo peccata etiam mortalia ex ignorantia culpabili id habent; ergo peccata etiam contra fidem commissa ex ignorantia culpabili habebunt oppositionem cum fide, atque adeo erunt propria peccata infidelitatis, & per consequens poterunt aliquando esse hæreses propriæ. P. Suarez *dist. 3. sect. 3. num. 25.* responderet esse discrimen, quia peccata mortalia expellunt charitatem demeritoriè, quare licet non omnia sint illi formaliter contraria; omnia illam expellunt: fides autem non expellitur per omnia peccata mortalia contra fidem, sed per illud, quod illi formaliter opponitur, & quod eius formale obiectum evertit, qualis non est error per ignorantiam culpabilem admissus.

184 Hæc tamen responsio difficilis est, omne enim peccatum mortale actuale videtur habere ex obiecto suo repugnantiam formalem cum obiecto formali charitatis, nec posse simul stare, cum actu dilectionis Dei super omnia, ut cum S. Thoma, & alijs Theologis latè probati *disput. 5. de Incarnat. sect. 5. numero 84.* & sequentibus, quod de omni profus peccato mortali intelligunt, adeo ut Luisius Turrianus *opuscul. 6. de gra-*

ria disp. 7. num. 5. dicat, neminem vnquam concessisse, posse etiam de potentia Dei absoluta, esse simul actum dilectionis Dei super omnia cum quolibet peccato mortali actuali. Imò idem P. Suarez alibi sæpe supponit, repugnantiam peccati mortalis cum charitate oriri ex oppositione penes obiectum formale, vt constat ex locis eiusdem, quæ attuli in dicto loco num. 74. Debemus ergo in peccato mortali, etiam ex ignorantia culpabili commisso, agnoscere repugnantiam ex obiecto cum obiecto formali charitatis ratione cuius vnus actus non potest esse cum alio, quæ repugnantia non inueniatur inter errorem contra fidem ex ignorantia culpabili, cum actu fidei diuinæ.

185

Potest autem hæc differentia explicari ex ipsa natura peccati mortalis, quo, vt Theologi farentur, creatura constituitur vltimus finis, quatenus Deus creaturæ postponitur, ad quod necesse est, quod appareat oppositio peccati cum Deo, vel eius lege, & ideo non potest esse peccatum illud cum dilectione Dei, qua Deus amatur super omnia, & præfertur aliis omnibus: esset enim contradictio præferre, & postponere simul Deum obiecto creato, quod per peccatum Deo præfertur, quæ repugnantia inuenitur etiam in peccato mortali per ignorantiam commisso, cum ipsa saltem ignorantia, & omisso diligentia debita cognoscatur prohibita, & opposita Deo, & eius legi. Hæc autem repugnantia non inuenitur inter errorem ex ignorantia culpabili & actum fidei diuinæ: qui actus solum dicit, *credo firmissimè quicquid Deus reuelat, & Ecclesia proponit*: cui non contradicit errans ex ignorantia culpabili, nam solum dicit, *nolo scire quid Deus, reuelauerit, vel quid Ecclesia proponat*; promptus tamen ad firmissimè vtrumque credendum, licet non ad inuestigandum: in qua omissione licet peccet contra fidei obligationem, quæ obligat etiam ad inuestigandum, & audiendum Deum & Ecclesiam, ne illis dissentiat etiam materialiter; non tamen contradicit obiecto per fidem credito, nec voluntati credendi firmissimè Deo, nec illi vnquam dissentienti. Sicut pater amans filium plus quam voluptatem capiendi feram, non contradicit sibi nec huic voluntati, quando occidit filium, quem per ignorantiam culpabilem putauit esse feram. Nam licet in hoc ipso peccauerit contra obligationem, qua ex pietate erga filium debebat inuestigare, an esset filius; adhuc perseuerat amor ille, quo vitam filij præferbat voluptati capiendi feram, & ideo occisio filij est illi inuoluntaria, quia est contra voluntatem illam adhuc moraliter perseuerantem, & non reuocatam per voluntatem non adhibendi debitam diligentiam. Sic etiam in eo, qui per ignorantiam culpabilem errat contra fidem, & Ecclesiam, dissensus est illi inuoluntarius, quia est contra voluntatem absolutam non dissentienti Ecclesiæ, voluntas adhuc moraliter perseuerat, nec reuocatur per voluntatem illius dissensus, vel non adhibendi debitam diligentiam, alioquin si reuocaretur, non fuisset dissensus ille inuoluntarius, cum tamen omnes cum S. Thoma in 1.2. concedant, omnem ignorantiam etiam culpabilem causare inuoluntarium.

186

Urgebis, quia non potest esse actus fidei diuinæ, nisi ex voluntate vniuersali subiiciendi intellectum fidei, vt diximus disp. 17. sect. 5. ob

cuius voluntatis defectum diximus ibi non posse esse in hæretico actum fidei diuinæ, etiam circa alios fidei articulos, quos credit: voluntas autem vniuersalis videtur extendi ad vitanda omnia peccata grauius contra fidem: ergo cum peccato graui contra fidem etiam ex ignorantia culpabili non potest manere voluntas requisita ad fidem diuinam. Ad hoc tamen argumentum respondit dicta sect. 5. errorem ex ignorantia culpabili, non repugnare cum voluntate illa vniuersali, subiiciendi intellectum auctoritati Dei, & Ecclesiæ. Quia potest aliquis velle seruare castitatem, & tamen non velle vitare omnia pericula amittendæ castitatis; sic enim chirurgus aliquando licet se exponit tali periculo, licet habeat voluntatem castitatis: non ergo opponitur ex obiecto illæ duæ voluntates, alioquin in nullo casu possent licite, vel illicitè coexistere. Sic ergo potest stare voluntas subiiciendi intellectum fidei, & Ecclesiæ, cum negligentia etiam culpabili in inuestiganda reuelatione Dei, vel doctrinæ Ecclesiæ, quæ solum vult periculum infidelitatis, vel hæresis materialis, atque ideo solum opponitur voluntati fugiendi periculum etiam infidelitatis materialis, non vero voluntati subiiciendi intellectum Dei reuelationi, & Ecclesiæ doctrinæ.

Quare obijciunt, quia ad alias duas species infidelitatis, nempe Iudaismum, & Paganismum, sufficit errare ex ignorantia culpabili, ergo id etiam sufficit, ut aliquis fiat hæreticus. Respondet Suarez dicta sect. 3. num. 5. infidelitatem priuatam etiam per ignorantiam culpabilem, esse posse sine pertinacia, per carentiam totius fidei, quia id totum pertinet ad peccatum omissionis: at verò infidelitatem contrariam, qualis est hæresis, non posse esse sine aliqua fidei notitia, saltem per sufficientem eius propositionem: quæ doctrina, cum eam ad argumenti formam non applicuerit, videtur adhuc rem hanc obscuram relinquere. Clarius ergo dicere possumus, in omnibus illis tribus speciebus, quoad rem ipsam eandem esse rationem: nulla enim ex illis est species propria infidelitatis cum solo peccato ex ignorantia, quia per nullam ex illis expelleretur habitus fidei antea infusus, si error esset solum ex ignorantia culpabili, & fides non esset sufficienter propolita. Vnde si infans baptizatus nutriatur postea apud Paganos, vel Iudæos, & eorum doctrinam sectetur, non erit propriè infidelis, nec amitter habitum fidei infusum, donec fidem sibi sufficienter propositam respiciat quod idem est de infante baptizato, & apud hæreticos nutritio. Est tamen duplex differentia de nomine inter hæreticum, & Iudæum, vel Paganum. Prima est quod ille, qui non est baptizatus, si fidem sibi sufficienter propositam respiciat, non solum dicitur, & est infidelis, sed etiam dicitur, & est Iudæus, vel Paganus, cum habeat propriam infidelitatem pertinentem ad illas species. At verò, qui cum hæreticis sentit, & fidem Ecclesiæ sibi sufficienter propositam respiciat, si nondum est baptizatus, licet late loquendo vocetur hæreticus, non tamen stricte, & in sensu ecclesiastico, quo hæretici dicuntur puniendi ab Ecclesiâ, & qui ob baptismum susceptum legibus Ecclesiæ, & correctioni subiacent: quare dicitur ille hæreticus coram Deo, & habebit maliciam illius infidelitatis, non tamen coram Ecclesiâ, & in ordine ad eius leges, vt diximus

supra

supra sect. 4. Altera differentia etiam de nomine est, quod nomina *Iudæi*, & *Pagani* facilius extenduntur ad eos etiam, qui non sunt propriè & in rigore infideles, quàm nomen *heretici*: nam *Iudæi* etiam dicebantur fideles ante legem Christi promulgatam, & nunc etiam infans baptizatus, & apud *Iudæos* nutritus, eorundemque religionem sectans, dicitur esse in *Iudaismo*, etiam si nondum Christianæ fidei notitiam habuerit, nec contra eam peccauerit, etiam ex ignorantia culpabili. Eodemque modo si apud *Gentiles* enutritus esset, eorundemque ritus teneret, diceretur esse *Paganus*, licet nondum fidem infusam per propriam infidelitatem perdidisset: non tamen ita diceretur *hereticus*, si contra fidem Catholicam nondum peccasset. Quæ modi loquendi diversitas fundari potuit in eo, quod nomina *Iudæi*, vel, *Gentilis*, ex modo significanti non videntur dicere ordinem ad Ecclesiam à qua discedunt, sed solum ad obiectum, quod profitentur, vel negant, nempe *Iudam*, ad Christum negatum, & legem veterem creditam: *Gentilis* verò, ad falsum Deum receptum, & verum Deum negatum, & ideo in latiori significatione præscindere possunt à propria infidelitate, siue intercedat culpa ignorantie vincibilis contra fidem, siue nulla gravis culpa intercedat. At verò nomen *heretici*, ex proprio suo modo significanti videtur dicere ordinem ad Ecclesiam, eiusque fidem relictam, aut reiectam, & contra distinguit à *Catholico*, ita ut nec *hereticus* sit *Catholicus*, nec *Catholicus* sit *hereticus*. Ille ergo, qui siue sit, siue non sit baptizatus, quoad omnia sentit cum Ecclesia Catholica Christi, & per ignorantiam culpabilem, vel inculpabilem dissentit in aliquo, non est *hereticus*, quia verè adhuc est *Catholicus*, cum habeat voluntatem sentiendi in omnibus cum Ecclesia Catholica, & amplectatur in communi totam eius doctrinam. Tunc autem incipit esse *hereticus*, quando Ecclesiæ resistit, & ab eius doctrina se separat, *hereticus*, inquam, in foro externo, si sit baptizatus, & in foro interno, si baptizatus non sit, quia iam tunc incipit non esse *Catholicus*, nec sentire in omnibus cum Ecclesia Catholica. *Iudæi* autem, & *Pagani* errantes per ignorantiam culpabilem appellantur *Iudæi*, vel *Pagani*, quantumlibet non sint adhuc propriè infideles: sed tamen tunc non sunt *Catholici*, cum nec explicite, nec implicite sentiant cum vera Ecclesia Catholica, quæ hodie est sola Ecclesia Christiana. Ad objectionem ergo dicimus, *Iudæos*, & *Paganos* errantes ex sola ignorantia culpabili non esse propriè infideles, atque adeo non esse *Iudæos*, & *Paganos*, prout *Iudaismus*, & *Paganismus* sunt species infidelitatis: esse tamen *Iudæos*, & *Paganos* in alia significatione latiori: quatenus dicuntur tales, qui extra Catholicam Ecclesiam, & fidem positi, negant Christum, & verum Deum: negamus verò esse *hereticos*, qui fidem Catholicæ Ecclesiæ profitentur, dum infideles non sunt, quia nomen *heretici*, non solum dicit ordinem ad obiectum negatum, sed etiam ad separationem ab Ecclesia talem, ut aliquis definat esse propriè *Catholicus*.

189
Obiectio 5.
Quintò obicitur pro secunda sententia, quia ignorantia saltem ita crassa, ut facillimè superari poterit, æquiparatur scientiæ; sicut ergo scienter errans est *hereticus*, ita erit errans ex ignorantia adeo crassa. Respondeo, quando pena aliqua imponitur facienti scienter, vel ex dolo, aut

Card. de Lugo de virtute Fidei divina.

præsumenti, &c. ignorantiam crassam excusare, nec reputari pro scientia, ut cum aliis docet Thomas Sanchez lib. 9. de matrimonio disp. 32. num. 36. & sequentibus, quando saltem non esset affectata, vel cum ingenti temeritate, quæ dolo æquiparetur. Merito itaque Suarez, dicta sect. 3. num. 17. dicit, distinctionem illam ignorantie magis, vel minus crassæ, non esse vtilem in hoc puncto: tum quia utraque admittit secum voluntatem sentiendi in omnibus cum Ecclesia, & ei non dissentendi, quæ voluntas non stat cum hæresi: tum etiam quia in praxi non posset moraliter assignari gradus ille negligentie sufficiens, vel non sufficiens ad hæresim incurrendam.

Hinc tamen obicitur sextò pro tertia sententia, quia ignorantia saltem affectata, sufficit ad hæresim: nam hæc non minuit, sed aggravat culpam: si ergo error scienter admittitur reddit *hereticum*, magis id faciet cum ignorantia affectata, quæ culpam graviores reddit. Respondetur, quando errans eo est animo affectus, ut si sciret Ecclesiæ mentem, eam amplecteretur, ignorantiam etiam affectatam non aggravare, sed minuire culpam, cum retineatur adhuc affectus reverentie erga Ecclesiam, & animus eius doctrinam non deferendi, & quod plus est, adhuc possit stare actus, quo credantur firmissimè omnia, quæ Ecclesiæ proposuerit. Quamvis ergo ignorantia sit voluntaria, & voluta, dissensus tamen ab Ecclesiæ doctrina est minus voluntarius, quàm si scienter fieret, & ideo non attingit pertinaciam ad hæresim requisitam.

Septimò obicit Sanchez pro quarta sententia, quia ea excusatio locum non habet, quando ignorantia affectatur ad finem liberi errandi, quia tunc recessus ab Ecclesia est magis voluntarius, & reperitur pertinacia, & nolle illi subiici. Item quando affectatur ex falsa opinione contra Ecclesiam, quia parvi momenti putatur, quod Ecclesiæ aliquid proponat. In hoc tamen potest esse aliqua æquivocatio, & fieri quæstio de vocibus. Nam in primis, si omisso diligentia debita ad explorandam Ecclesiæ mentem procedit ex contemptu Ecclesiæ, & ex falsa opinione de defectu infallibilitatis, quam Ecclesiæ habet in iis, quæ proponit, fatemur omnino illum esse *hereticum*, quia non solum errat circa articulum, quem ignorat ab Ecclesia proponi, sed etiam circa auctoritatem Ecclesiæ, quam pertinaciter negat. Quando verò ignorantia affectatur ad finem liberi errandi, distinguendum est. Potest enim id dupliciter intendi. Primò, quia eo animo est, ut etiam si constaret de mente Ecclesiæ, nollet à sua opinione dimoveri: ut tamen vitet remorsum, & maiorem difficultatem, quam tunc sentiret, vult ignorare Ecclesiæ sensum, ut facilius, & liberiùs erret. Et eo casu concedimus, eam ignorantiam non excusare ab hæresi, cum in ea dispositione animi non possit haberi voluntas debita subiiciendi omnino intellectum Ecclesiæ proponenti. Atque idem dicendum videtur, si ignorantia affectetur, ut peccatum levius fiat, & aliquam habeat excusationem ignorantie: nam tunc etiam supponi videtur animus non acquiescendi Ecclesiæ etiam si de eius sensu constaret. Secundò tamen potest id fieri ad liberiùs peccandum, quia si de Ecclesiæ sensu constaret, non auderes illi te opponere, & ideo ignorare vis, ut sine obstaculo audeas propriæ opinioni adherere.

C C c Et

190
Obiectio 6.

191
Obiectio 7.

Et in hoc casu dicimus non excusare eam ignorantiam affectatam à peccato grauissimo, excusare tamen à pertinacia, & heresiam enim te ostendis paratum ad credendum, si de Ecclesiæ sensu sufficienter constiterit, licet cupias, & procures, ne constet.

192

Quod confirmari potest, quia potest contingere, quod articulus, quem ignoras ignorantiam affectatam an sit ab Ecclesiâ propositus, non sit reuera propositus, nec verus, & tamen tu ex affectu ad obiectum contrarium, cui adhæres, nolis scire, an sit ab Ecclesiâ propositus, vt liberius possis ei assentiri, & ne auctoritate Ecclesiæ cogaris ad recedendum à tua opinione. Tunc certe non apparet quomodo, aut cur sis hæreticus, cum nihil prorsus contra Ecclesiam sentias, & suppono te non esse in ea dispositione, vt velis ab Ecclesiâ dissentire. Si autem tunc non es hæreticus, nec etiam esses, licet articulus negatus fuisset verè ab Ecclesiâ propositus: nam voluntas tua æqualiter se habet in vtroque casu, & pertinacia non potest esse sine noua culpa ex parte voluntatis, quæ non sit in eo, qui non est pertinax. In neutro ergo casu dici debes hæreticus, quando ex parte voluntatis manet propositum acquiescendi Ecclesiæ, si de eius sensu sufficienter constiterit.

193

Petes, quid si nec habebas animum positum acquiescendi, nec etiam dissentendi, si constaret de consensu Ecclesiæ, & tamen ne in eas angustias incideres, voluisti ignorare sensum Ecclesiæ, debetne tunc censeri hæreticus, propter errorem cum tali ignorantia affectatam habitum? Respondeo, si antea iam auctoritatem Ecclesiæ agnoueras, & recognoueras, censeris habitualiter in eadem voluntate perseverare, quando eam non reuocas. Non est autem reuocare, velle fugere occasiones, & pericula reuocandi: sicut non reuocas fidem datam amico faciendi quiddam tibi iniungerit, quando postea ex industria cum fugis, ne petat aliquid tibi ingratum, & molestum. Sic in nostro casu non reuocat voluntatem assentiendi Ecclesiæ, qui fugit ne Ecclesiâ proponat aliquid, cui fortasse periculum sit ne dissentiat, quia adhuc non est posita voluntas contraria, imò cum illa ignorantia affectione stare potest actualis renouatio prioris voluntatis vt dictum est.

194

Obiectio vltima.

Obiiciunt vltimò, quia ex nostra sententia sequeretur, vix vlls esse propriè hæreticos: nam ferè omnes, qui hæretici nunc dicuntur, & apud hæreticos degunt, non aliter errant, quàm per ignorantiam vel crassam, vel etiam affectatam, qua nolunt notas fidei Catholicæ inuestigare. Respondeo, hoc argumentum non solum probare de ignorantia affectata, quod non excuset ab heresi, sed magis probare de ignorantia vincibili, quæcumque illa sit: pauci enim sunt apud hæreticos, qui errent ex ignorantia affectata; sed si errant ex ignorantia culpabili, illa quidem non est affectata, sed vincibilis, vel crassissima, vel crassa. Fateor itaque plures reperi apud hæreticos, qui verè, & propriè hæretici non sunt, quales sunt multi rustici, & pueri apud hæreticos enutriti, quibus auctoritas Catholicæ Ecclesiæ nunquam fuit sufficienter proposita, & ex illis non pauci excusantur, non solum ab heresi, sed etiam à peccato graui contra fidem, propter ignorantiam inuincibilem. Alij sunt, qui non excusantur à peccato graui contra fidem, quia igno-

rantia in ipsis est culpabilis, excusantur tamen ab heresi propriè propter ignorantiam. Sunt etiam aliqui pauci, in quibus ignorantia est affectata, & horum quidem aliqui excusantur ab heresi propria, in hac sententia excusante etiam errantes ex ignorantia affectata. Plurimi tamen sunt, qui nullo modo ab heresi excusantur, quibus nimirum Ecclesiæ Catholicæ auctoritas sufficienter proposita est, vt eam sequantur: habet enim pro se tot, & talia motiva Catholica Ecclesiæ, vt eius notitia sese ingerat etiam nolentibus. Quod experientia ipsa, & ipsimet hæretici volentes, nolentes testantur, dum fatentur in hac vita meliorem esse religionem suam, in morte nostram: quare in eo articulo facile eam amplectuntur, re ipsa comprobantes id quod verissimum est, se non veritatis studio, sed terrore affectu ducti ad heresim amplectendam, nimirum vel carnis illecebris, & vitæ licentia, vel diuitiarum, dignitatisque mundanæ affectu, vel etiam aliquando ne propriæ existimationi, quam apud homines comparasse sibi videntur, præiudicent profitentes palam se turpiter errasse, & turpius alios in errorem traxisse. Difficile enim superbi errores proprios fatentur, & manus dant in bello intellectuali, quando prætextu aliquo sustinere possunt propriam opinionem etiam contra veritatem sibi notam. Denique ij etiam, qui ignorantiam habent culpabilem, vel affectatam, vel non affectatam, sæpe non excusantur ab heresi, quia ea sunt dispositione, & affectu, vt Ecclesiæ Catholicæ auctoritati sibi sufficienter propositæ resisterent, cum quo affectu esse non potest affectus Catholicus, non dissentienti Ecclesiæ sufficienter propositæ, & proponenti.

Vnde aduertendum est primò in foro externo ignorantiam culpabilem, non semper excusare à præsumptione heresis, etiam si dicat se ex ignorantia errasse, vt obseruat Castro Palao dicto *for. extr. tract. 4. disp. 3. puncto 2. num. 5.* Menochius, Facinacius, Penna, Simancas, Albertinus, & alij, quos afferunt, & sequuntur Castro Palao, ibi, & Diana 4. part. tract. 7. de penis delictorum, & c. resolut. 36. §. Notandum est tamen. Dixi, non semper excusare; quia aliquando etiam in foro externo proderit excusatio illa ad minuendam, & impediendam penam, vt aduertunt prædicti Doctores, quod totum pender ex circumstantiis personarum, loci, dogmatis negati, & alijs, quæ prudenter considerandæ sunt.

Aduerte secundò hanc doctrinam, quod ignorantia impediatur pertinaciam ad heresim requiritam, locum habere saltem in foro interno in omni materia fidei, etiam si sit ex præcipuis articulis, vt notauit Suarez dicta *sect. 3. n. 19.* contra aliquos, qui articulos fidei excipiunt, circa quos ignorantia non excusat heresim: qui tamen intelligendi sunt loqui quoad forum externum, in quo vix vnquam admittetur illa excusatio vt diximus, in foro autem interno rariùs continget, non tamen negandum est, posse aliquando contingere.

Superfunt aliquæ difficultates. Prima esse potest circa proximè dicta, an si ignorantia sit circa ipsam Ecclesiæ auctoritatem, quam aliquis ex industria vult ignorare, vt suos errores retineat, excuset etiam, nec ille sit propriè hæreticus. Ratio dubitandi est, quia si ita errat circa ipsam auctoritatem Ecclesiæ Catholicæ, non videtur posse esse Catholicus, nec habere actum, quo vniuer-

saliter velit omnia credere, quæ Ecclesia Catholica proponit, & credit, cum ipsius Ecclesiæ Catholicæ auctoritatem infallibilem in proponendo neget: ergo ille error non est talis, cum quo possit adhuc stare voluntas credendi in vniuersum cum Ecclesia, ratione cuius impossibilitatis, dicebamus ignorantiam etiam affectatam non constituere hæreticum propriè, & in rigore. Quam rationem approbare videntur auctores citati pro nostra sententia: nam Suarez *dicta sect. 3. num. 10.* ideo probat errantem ex ignorantia culpabili non esse hæreticum, quia, *quandiu perseuerat voluntas in proposito subiiciendi iudicium suum, iudicio Ecclesiæ, non potest homo errare pertinaciter, nec esse hæreticus:* & num. 18. idem eodem argumento probat de ignorantia affectata. Clarius Hurtado *dicta disput. 82. §. 50.* cum ea limitatione videtur conclusionem statuere his verbis: *nulla ignorantia antecedenti quantumvis crassa, & affectata constitui hæreticum eum, qui errat in materia fidei, dum paratus sit ad consentiendum Ecclesiæ, cum cognouerit, quid ipsa sentiat.*

197

Existimo tamen, magis consequenter ad doctrinam traditam, & magis etiam iuxta mentem auctorum huius sententiæ, dicendum esse, intelligi etiam de ignorantia circa ipsam auctoritatem Ecclesiæ, siue ea sit crassa, siue etiam affectata; ita vt quandiu non proponitur sufficienter auctoritas Ecclesiæ, & quod habeat infallibilitatem in proponendo, qui negat hanc Ecclesiæ auctoritatem, vel idcirco negat aliquid aliud, quod videt ab Ecclesia proponi, nondum sit hæreticus durante ea ignorantia. Quod videtur Suarez *dicta sectio. 3.* omnino supponere: nam num. 19. excusationem illam ab hæresi ex qualibet ignorantia dicit habere locum vniuersaliter in qualibet fidei materia, & in quolibet articulo, in qua vniuersitate includi debet articulus etiam de infallibili Ecclesiæ auctoritate, alioquin debuisset hic excipi ab illa regula vniuersali. Clarius id docuit num. 14. vbi dixit, non requiri quidem ad pertinaciam, quod aliquis credat hanc esse veram Ecclesiam proponentem, & habere auctoritatem ad proponendum, quia hæretici de facto id non credunt; requiri tamen, quod hæc auctoritas Ecclesiæ, licet non credatur proponatur tamen sufficienter, vt possit, & debeat credi. Et in hoc sensu explicat quod dixerat num. 12. ad pertinaciam hæreticam requiri ex parte intellectus, cognitionem, vel notitiam sufficientem auctoritatis Ecclesiæ, & quod, doceat, seu proponat veritatem illam, contra quam aliquis errat. Quam notitiam requisitam de auctoritate Ecclesiæ explicat postea dicto num. 14. esse illam, per quam ita proponitur Ecclesiæ auctoritas, vt obliget hominem ad credendum, & ipsam esse veram Ecclesiam, & veram etiam doctrinam, quæ ex cathedra docetur. In quo æquiparat etiam notitiam ipsius definitionis actualis, quam dicit pariter requiri talem, vt possit, & debeat credi, & acceptari definitio facta ab Ecclesia; vnde æquè negat pertinaciam, quando est ignorantia de auctoritate Ecclesiæ, ac quando est ignorantia de Ecclesiæ definitione.

198

Ratio etiam ex dictis, & ex mente eorum Auctorum videtur clara; quia ille, qui habet ignorantiam circa definitionem, & propositionem Ecclesiæ, ideo non est adhuc pertinax, nec hæreticus, quia potest adhuc habere voluntatem

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

firmiter credendi quidquid Ecclesia proposuerit: similiter autem, qui ignorat Ecclesiæ auctoritatem, potest adhuc habere voluntatem captiuandi intellectum in obsequium fidei diuinæ, & firmiter credendi quidquid sufficienter propositum fuerit, vt reuelatum à Deo: ergo nec iste erit infidelis: nam sicut non est hæreticus, qui acceptat omnia, quæ Ecclesia sufficienter proposuerit, ita non erit infidelis, qui habet propositum firmiter credendi, quidquid fides proposuerit, seu quidquid sufficienter proponetur vt reuelatum à Deo: neque enim fides perditur, per recessum ab obiecto formali fidei, quod est veritas, & testificatio Dei vt arguit idem Suarez *vbi supra n. 10.* Si autem ille non est infidelis, neque etiam esse potest hæreticus: cui enim non conuenit genus, non potest conuenire ratio aliqua specifica sub eodem genere contenta. Siue ergo Ecclesiæ propositionem ignoret, siue eius auctoritatem, potest non esse infidelis, atque adeo nec hæreticus, si habere possit simul voluntatem credendi omnia, quæ sub motiuo diuinæ reuelationis sufficienter proposita fuerint.

199

Ad rationem ergo dubitandi responderi potest, hunc eo casu posse adhuc esse Catholicum quia cum ignorantia de auctoritate, & veritate Ecclesiæ, potest habere propositum, & voluntatem credendi omnia, quæ proponit aliqua vera Ecclesia, quoties sufficienter proposita fuerit infallibilis auctoritas illius Ecclesiæ, in qua voluntate includitur implicite voluntas credendi omnia, quæ hæc nostra Ecclesia proposuerit, posita notitia sufficienti de auctoritate huius Ecclesiæ, quod sufficiens videtur formaliter loquendo ad sentiendum saltem in communi cum Ecclesia Catholica, quamuis materialiter propter ignorantiam ab ea in rebus creditis dissentiat.

200

Dices, ponamus, quod homo ille errat putans non esse credendum vlli Ecclesiæ proponenti, sed soli spiritui interno, propterea de facto aliqui hæretici docent, & simul habeat ignorantiam culpabilem de auctoritate Ecclesiæ Catholicæ, imò & vllius Ecclesiæ possibilis: hic non videtur esse vilo modo Catholicus, cum neque actu vniuersali paratus sit ad acceptandam vllam propositionem alicuius Ecclesiæ; ergo ignorantia illa culpabilis circa auctoritatem omnis Ecclesiæ possibilis sufficeret ad constituendum hæreticum. Respondetur in casu proposito inuolui non modicam repugnantiam, quomodo enim potest homo penitus non infans credere, loquendo saltem de possibili quod Deus possit immediate per seipsum hominibus loqui, & non possit etiam loqui per alios ministros, qui eius mandata proponant, atque adeo per Ecclesiæ ministros, quos possit ad id munus deputare? Constat namque, omnes, qui per seipsos loqui possunt, posse etiam per alios loqui, & mentem suam per internuntios, aut legatos exponere. Repugnat ergo, quod aliquis velit Deo credere, & implicite saltem eum non velle Deo credere, per Ecclesiæ ministros loquenti, si sufficienter constet, eos ad proponenda Dei verba legitimam auctoritatem habere.

201

Demus tamen per possibile, vel impossibile hypothese illam, quod putaret aliquis Deum non posse per alios loqui, & ideo non haberet voluntatem etiam vniuersalem credendi Ecclesiæ, distinguere oportet: nam vel ille homo ha-

C C c 2 beget

beret voluntatem firmam non credendi vnquam Ecclesiæ, etiam si sufficienter proponeretur eius auctoritas infallibilis in proponendo verbo Dei. Et tunc homo ille esset propriè infidelis, non quia per ignorantiam culpabilem erraret credendo Ecclesiam non habere auctoritatem, sed propter voluntatem illam efficacem non credendi Ecclesiæ, etiam si eius auctoritas sufficienter proponeretur. Quare non solum esset infidelis, sed etiam hæreticus, cum in ea esset dispositione positua, vt non esset paratus ad recipiendam doctrinam Ecclesiæ etiam sufficienter propositam. Si autem homo non haberet eam voluntatem conditionatam non credendi Ecclesiæ, sed haberet voluntatem vniuersalem credendi Deo, quoties eius reuelatio esset euidenter credibilis, etiam si propter ignorantiam illam culpabilem crederet, Deum non posse vnquam per Ecclesiam loqui, & ideo haberet voluntatem absolutam non credendi de facto Ecclesiæ, quia de facto nunquam Deus per illam loquatur, adhuc homo ille non esset propriè infidelis, atque adeo nec hæreticus. Catholicus autem non esset dicendus omnino absolutè, posset tamen dici Catholicus, quasi conditionatè. Non quidem absolutè omnino, quia haberet voluntatem omninq̃ absolutam nunquam credendi Ecclesiæ. Conditionatè verò posset dici Catholicus, quia in voluntate illa efficaci credendi Deo omne reuelatum, quoties sufficienter reuelatio esset credibilis, contineretur implicite conditionalis voluntas credendi Ecclesiæ, si per possibile, vel impossibile constaret sufficienter, quod reuelatio Dei per Ecclesiam proponeretur, quæ voluntas conditionata sufficeret ad impediamdam pertinaciam contra Ecclesiam: nam cum illa voluntate conditionata, si efficax esset, (vt suppono) non posset stare voluntas resistendi auctoritati Ecclesiæ sufficienter propositæ, in qua voluntate consistit pertinacia ad hæresim requisita.

182

Potest autem responsio hæc exemplo declarari, & vrgeri difficultas ad casum, quo aliquis haberet ignorantiam culpabilem, non solum circa Ecclesiam possibilem, sed etiam circa loquutionem omnem, aut reuelationem possibilem, ex qua ignorantia erraret putans Deum nihil posse vnquam hominibus reuelare. Hic certè stante ea dispositione, nullum posset elicere actum fidei, cum nullà crederet Dei reuelationem, nec etiam possibilem, posset tamen habere adhuc voluntatem conditionatam credendi Deo, si per possibile, vel impossibile Deus posset aliquid hominibus reuelare, quæ voluntas & dispositio sufficeret, vt ille non esset propriè infidelis, licet peccaret contra fidem, ob illam ignorantiam culpabilem circa reuelationem Dei. Esset autem fidelis, si haberet habitum fidei infusum forsitan in baptismo in infantia suscepto, quem habitum nondum perdidisset ob ignorantiam illam culpabilem: si verò non haberet habitum fidei infusum, ille quidem non esset fidelis posituè, non tamen esset infidelis propriè, cum nondum abiecisset fidem scienter, sed solum ex ignorantia culpabili, & posset in illa dispositione habere voluntatem conditionatam, quantum est ex se præparatam ad credendum firmiter Deo, si possibilis esset aliqua Dei reuelatio sufficienter proposita: quam voluntatem si haberet, posset ratione illius dici iam fidelis, non absolutè, sed quasi conditionatè: sic ergo in casu nostro posset ratione illius volunta-

tis conditionatæ dici Catholicus, saltem conditionatè, quandiu non haberet voluntatem contrariam conditionatam non credendi Ecclesiæ, etiam si possibilis esset doctrina Dei per Ecclesiam sufficienter proposita.

Alia difficultas principalis esse potest de ignorantia concomitanti, an impediat pertinaciam requisitam ad constituendum hæreticum, v. g. aliquis aliunde animo pertinaci contemnit Ecclesiæ auctoritatem, atque ideo non dubium quin sit etiam hæreticus internus, non tamen externus, quia hunc animum nunquam exterius manifestauit. Postea occurrit sermo de aliquo fidei dogmate, quod ipse ignorans ignorantia culpabili esse ab Ecclesia definitum, negat esse verum, idque exterius manifestat. Ignorantia definitionis Ecclesiæ potest tunc dici quasi concomitans, quia non fuit causa negandi: quamuis enim sciret esse ab Ecclesia definitum, negasset ex dispositione antecedenti nunquam retractata, sed habitualiter perseuerante. Sed neque ea ignorantia fuit effectus pertinaciæ præteritæ: non enim ignorauit nunc definitionem Ecclesiæ, quia antea habuerat animum resistendi Ecclesiæ. Dicit tamen, posse dici quasi concomitantem, quia in rigore non est concomitans, cum supponatur esse ignorantia culpabilis, & per consequens voluntaria, & volita, atque adeo consequens & sufficiens ad contrahendam culpam grauem contra fidem: dicitur tamen concomitans quatenus non est antecedens, & causa erroris contra Ecclesiam, & ideo dubitari potest, an eo casu debeat pertinacia sufficiens ad propriam, & rigorosam hæresim formalem.

P. Coninch dicto dub. 7. num. 96. videtur negare, quia æquiparat exemplum illius, qui cum ignorantia inuincibili occidit hominem, quem putat esse feram, & libentius occidisset, si sciret esse suum inimicum, propterea, erat, quo casu non peccat peccato homicidij, quia voluntas illa habitualis nullo modo influit in eum actum, vnde infert, idem dicendum de errante contra Ecclesiam cum illa dispositione habituali. Alij tamen videntur supponere eo casu contrahi peccatum hæresis: ita videtur supponere Sanchez dicto cap. 7. num. 29. & 31. vbi quoties adest dispositio illa habitualis non acceptandi definitionem contrariam Ecclesiæ, dicit contrahi hæresim, per errorem fidei contrarium, si dispositio illa habitualis fundatur in actu aliquo posituo elicto præterito. Plus aliquid, & difficultus dicere videtur Suarez dicta sect. 3. n. 16. vbi postquam distinxit ignorantiam antecedentem, & concomitantem, fatetur concomitantem non excusare, à pertinacia, etiam si involuntaria sit. Si ignorantia, inquit, sit tantum concomitans errorem circa fidem, non excusat ab hæresi, quia tunc illa ignorantia talis est, vt secum admittat, imò requirat voluntatem non mutandi sententiam, etiam si constet, Ecclesiam aliud docere: nam ab hac voluntate habet illa ignorantia, quod sit concomitans, & consequenter non est causa errandi, nec excludit contumaciam; quod adeo verum est, vt habeat locum etiam si illa ignorantia sit involuntaria, quia etiam si talis sit, non est causa errandi, nec excludit modum assentiendi pertinaciter contra Ecclesiæ auctoritatem. Vnde à fortiori hoc verum est in qualibet alia ignorantia culpabili. Eodem modo loquitur Hurtado dicta disputat. 82. §. 47. vbi postquam definiuit ignorantiam

conco

concomitantem esse, quæ nec est causa, nec effectus rei, cum qua est ignorantia, subiungit hæc verba: *concomitans ignorantia non excusat ab hæresi, sicut nec à peccato illo; res enim, quam concomitatur, sciret, tamen si ignorantia non esset. Qui ergo negat aliquod obiectum fidei, ignorans concomitantem illud ab Ecclesia propositum, est hæreticus, quia habet errorem quem etiam haberet, tamen si sciret oppositum ab Ecclesia censeri: ita ut error ille non sit composibilis, cum animi præparatione ad correctionem per Ecclesiam, nec cum subiectione Sedi Romane.* Idem videtur sentire Bonacina disp. 2. de Censuris, quæst. 3. puncto 1. num. 7.

In hoc puncto aliqua certa videntur, & extra controversiam. Primum enim certum est, si homo cum illa ignorantia concomitanti siue culpabili, siue inculpabili habeat actum positivum voluntatis, quo nolle suam sententiam relinquere, etiam si de contrario Ecclesie sensu constaret, eum esse hæreticum saltem internum; cum habeat quantum est de se, voluntariam pertinaciam internam contra auctoritatem Ecclesie, & in hoc fortasse sensu de hæretico, & pertinaci interno, & in foro Dei, præcendendo à foro externo, loquuti sunt aliqui ex auctoribus proximè citatis, qui non explicuerunt hæresim, vel pertinaciam in foro externo: imò Suarez non videtur posse nisi de foro interno intelligi: nam post verba proximè citata, quibus pertinaciam agnoscit cum illa ignorantia concomitanti, subiungit immediate, *quin potius, licet contingat opinionem esse veram, si cum eo affectu reneatur persistendi in illa, etiam si Ecclesia contrarium definiat, inciditur in hæresim propter talem affectum.* Quæ verba intelligi non possunt de hæresi externa; nam qui dicit merita mortificata statim in iustificatione reuiuiscere, etiam si habeat effectum non recedendi ab ea sententia, licet Ecclesia contrarium doceat, non potest esse hæreticus externus, cum affectum illum hæreticum non manifestet exterius, sed solum sententiam de reuiuiscencia meritorum non dilata, quæ nullo modo repugnet doctrinæ, & auctoritati Ecclesie Catholice.

Secundò etiam certum est, si homo manifestet affectum illum internum, & dispositionem suam, non acquiescendi definitioni Ecclesie, etiam si cum ignorantia culpabili, vel etiam inculpabili de definitione proferat aliquem errorem, imò & opinionem veram, vel probabilem, eum esse hæreticum externum, quia iam sufficienter manifestat animum hæreticum internum de contemptu Ecclesie, & eius infallibilis auctoritatis.

Tertiò certum est, si ideo non curat expellere ignorantiam de Ecclesie definitione, quia etiam si illam sciat, contemnit, & absolute Ecclesie auctoritatem contemnit, & postea cum ea ignorantia errorem contra fidem profert, esse hæreticum externum. Solum posset obistere difficultas, quam tergi sectione præcedente quartam illationem, quia illa dispositio, & affectus internus non acquiescendi Ecclesie, etiam si de eius definitione constaret, non videtur exterius manifestari. Nam qui cum illa ignorantia, seu dispositione conditionata dicit, Spiritum sanctum, v.g. non procedere à filio, non plus verbis externis significat, quam si eam dispositionem pravam erga Ecclesiam non haberet, quæ casu diximus

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

non esse hæreticum, etiam si ignoraret culpabiliter definitionem Ecclesie; ergo nec in nostro casu erit hæreticus externus, qui non est sine errore pertinaci interno, qui etiam quoad pertinaciam exterius manifestetur.

Hoc tamen argumentum parum viget: probaret enim nimium, nempe sepe excusari aliquem ab hæresi externa, etiam si nullam ignorantiam habeat de contraria definitione Ecclesie: quia nimirum non exprimit exterius, se scire sensum Ecclesie contrarium, atque adeo non explicat pertinaciam internam contra Ecclesiam: quare qui solum dicit exterius, *Spiritus sanctus non procedit à filio*, non incurrit censuras, licet conscius sit definitionis Ecclesie: quod tamen sine maximo absurdo concedi non potest: omnes ergo respondere debemus, ad hæresim externam non requiri, quod aliquis in actu signato exprimat, se esse pertinacem contra Ecclesiam: satis est, si id dicat in actu exercitio negans exterius aliquid quod est contra Ecclesiam, cuius auctoritatem interius contemnit, & ex eo contemptu in ea verba prorumpit. Ratio autem est, quia ad incurrendam hæresim externam, satis est si verba externa possint significare hæresim internam, licet non semper verè illam significant ex defectu hæresis internæ. Voces autem illæ *Spiritus sanctus non procedit à filio*, ex se aptæ sunt ad significandam hæresim internam, & pertinaciam contra Ecclesiam, & constat ex communi sensu: nam qui audiunt aliquem constanter negantem præsentiam Christi in Eucharistia, eo ipso concipiunt pertinaciam contra Ecclesiam in loquente: si ergo adest illa pertinacia, & hæresis interna, & mouet ad ea verba proferenda, sufficienter manifestatur exterius, & licet voces ex se non minùs significant deficientem pertinaciam internam, tunc tamen non eam verè significant, quam nunc verè significant.

Quartò certum videtur id, quod inferebat Suarez etiam si ignorantia definitionis ab Ecclesia propositæ non sit culpabilis, sed inuoluntaria si tamen sit animus non credendi Ecclesie proponenti, ignorantiam non excusare ab hæresi interna, de qua sola videtur ibi loqui Suarez, ut notauimus, cum afferat exemplum de tenente opinionem veram, sed cum animo persistendi in ea, etiam si Ecclesia contrarium definiat. Quo casu non videtur posse dici hæreticum externum qui eam solum opinionem exterius manifestat, quando non manifestat animum etiam pertinacem internum.

His positis, difficultas solum videtur esse, quando aliquis ignorat inculpabiliter, vel etiam culpabiliter sensum Ecclesie circa dogma fidei, quod culpabiliter negat; eam tamen dispositionem habet, ut etiam si definitionem Ecclesie sciret, in suo errore persistenter, ita ut hic animus prauus erga Ecclesiam non sit causa negandi illud dogma, nec influat in ignorantiam culpabilem, an sit hæreticus externus, si cum ea animi dispositione proferat errorem suum, non manifestando villo modo contemptum Ecclesie concomitantem, quem habet. In quo dubio, ego in primis puto, difficile id posse contingere, ut prauus ille in Ecclesie auctoritatem animus merè concomitanter se habeat, & nullo modo influat in assensum erroneum. Communiter enim, & de facto, sicut nunquam, aut vix vnquam occurrere potest, quod aliquis fidem accipiat, & verò actu

C C c 3 fidei

fidei diuinæ credat, cui auctoritas Ecclesiæ Catholicæ non sit propolita: ita nunquam, aut vix vnquam contingere potest, quòd aliquis contra fidem culpabiliter erret, cui eadem Ecclesiæ auctoritas non proponatur, vel non occurrat ei cogitatio tunc, an doctrina illa, sit iuxta, vel contra Ecclesiæ sensum. Si autem hæc cogitatio ei occurrat, & nolit id examinare, impossibile apparet, quod si iam alias Ecclesiæ auctoritatem interius contemnit, non moueatur ex eo, quod Ecclesiæ auctoritatem contemnit, & ideo non curat de illius sensu inuestigando, quia licet sciat Ecclesiæ contrarium sentire, adhuc in sua sententia persistet; quare contemptus ille Ecclesiæ non erit merè concomitans, sed causa aliquo modo erroris, quatenus est causa ignorantie, sine qua, & sine contemptu illo Ecclesiæ non sequeretur error. Vnde de facto semper contemptus ille auctoritatis Ecclesiæ facit, quod error culpabilis exterius expressus, non excusetur ab hæresi externa quia verba externa de se, vt diximus, sufficienter significant pertinaciam internam contra Ecclesiæ, quare quoties de facto datur pertinacia illa interna, & mouet aliquo modo ad errorem, & ad eius expressionem, nihil deest ex requisitis ad hæresim externam.

211

Adde vltimò, si per possibile, vel impossibile dispositio illa interna, & animus non acquiescendi Ecclesiæ contrarium definiendi ita merè concomitantes se haberet, vt nullo modo influeret in ignorantiam definitionis, neque in errorem ipsum internum, nec externum, non videretur cur dicendus esset ille hæreticus externus. Casus est, vt dixi, metaphysicus, potius quàm moralis, qui posset ita fingi: si v. g. aliquis eum animum internum contra Ecclesiæ auctoritatem antea habuisset, nec vnquam reuocasset, postea verò quando de aliquo peculiari errore agitur, illius suæ prioris voluntatis non recorderetur, atque ideo nec velit, nec possit eam velle significare per professionem illius erroris: tunc quidem per accidens omnino videtur esse, quòd homo habuerit illam voluntatem, & quòd si sciret hoc esse contra Ecclesiæ, recorderetur illius propositi, & nihil de auctoritate Ecclesiæ curaret, id enim non videtur sufficere, vt voces externæ, quibus peculiaris error exprimitur, illam voluntatem præteritam significant, cum nec sit animus eam significandi, nec verba procedant villo modo à voluntate illa, atque adeo nec vt obiectum nec vt causam possint illam significare, nec videtur esse alius modus, quo actio externa possit internam hæresim significare, nisi vel tanquam obiectum, vel tanquam causam suam, vt inductione constare potest in omnibus actionibus externis, quæ iudicari solent sufficientes ad constituendum hæreticum externum.

212

Confirmatur, & explicatur, quia si aliquis esset verè hæreticus internus, auctoritatem Ecclesiæ contemnens, postea verò immemor omnino illius, voluntatis (quia fuit quidam consensus citò transiens, sufficiens tamen ad hæresim internam) comedat carnes in die ieiunij cum ignorantia culpabili prohibitionis, in ea tamen dispositione habituali, vt si recordaretur voluntatis præteritæ contra Ecclesiæ potestatem, quam nondum reuocauit, contemneret Ecclesiæ præceptum, etiam si illud sciret, adhuc comestio illa carnum, hic & nunc non est sufficiens ad hæreticum externum illum constituendum; quia licet sit verè

hæreticus internus, non tamen procedit eius carniuum ex hæresi interna, cuius nunc non recordatur, sed ex gula culpabili. Quæ tamen carniuum comestio quando ex hæresi interna procedit, sufficit sæpè ad constituendum hæreticum externum, vt *infra* videbimus, idem ergo dicendum de expressione erroris verbis facta, cum ignorantia concomitanti definitionis Ecclesiæ, cum eadem sit ratio, quando error hic, & eius expressio non procederet villo modo ex contemptu Ecclesiæ præterito. Ratio autem est, quia sicut actus fidei externus debet procedere ex fide interna, vel ex voluntate pia erga diuinam auctoritatem: ita infidelitas externa debet procedere ex infidelitate interna; alioquin non potest eam verè significare: nam actio externa hæretica eatenus significat hæresim internam, quatenus vel illam exprimit in actu signato, vt obiectum, vel est talis, vt ex ipsa tanquam ex effectu veniamus in cognitionem suæ causæ, nempe hæresis interne. Si ergo verba externa non expriment contemptum Ecclesiæ, neque etiam ex ipso procedunt villo modo, non erunt verum signum illius. Hoc tamen, vt dixi est in praxi ferè impossibile: sicut etiam esset ferè impossibile, quòd ille, qui habitualiter negat Ecclesiæ potestatem ad ieiunia præcipienda, postea quando habet ignorantiam culpabilem ieiunij præcepti, & comedit carnes, non moueatur ex errore circa Ecclesiæ potestatem, & ideo omittat inquirere de præcepto ieiunij: nam tota malitia, quam in esu carniuum apprehendit, fundatur in præcepto Ecclesiæ; ergo ex ipso cogitat, an possit Ecclesiæ obligare, & ex dispositione habituali, quam habet, id negat, & ideo comedit carnes. Sic ergo qui peccat contra fidem ignorans culpabiliter definitionem Ecclesiæ, eo ipso apprehendit malitiam illius ignorantie, quæ cum fundetur in auctoritate Ecclesiæ ac definiendum, eo ipso cogitat de illa auctoritate, & ex dispositione habituali, quam habet, eam negat, & permittit ignorantiam, & errorem subsequentem, qui iam procedit ex illo contemptu Ecclesiæ, qui non est concomitans, sed antecedens hæresim externam, cum hæc ab illo procedat: ignorantia autem definitionis Ecclesiæ erit consequens respectu contemptus interni Ecclesiæ, cum ab illo procedat: erit verò concomitans respectu erroris externi, imò etiam respectu dissensus interni, quo culpabiliter negatur dogma illud particulare, quia negatio illius dogmatis interna, vel externa non procedit hic & nunc ab ignorantia sensus Ecclesiæ, cum ablata etiam illa ignorantia, & cognito Ecclesiæ sensu, non minus homo ille negaret dogma particulare, quòd nunc negat. Vnde communiter, & moraliter loquendo verissimum est, ignorantiam concomitantem circa definitionem non excusare ab hæresi externa, quia stante illa dispositione praua habituali contra Ecclesiæ auctoritatem, moraliter loquendo, dissensus internus, & externus procedit semper ab illa praua dispositione, & illam sufficienter exprimit, atque adeo constituit hæreticum externum.

Restabat nunc videre de actibus externis sufficientibus ad hæresim externam, quia tamen id non est vtile nisi ad iudicandum de pœnis Ecclesiasticis hæreticorum, quando incurtantur, oportuniùs de hoc dicemus *infra* Diss. 23. vbi de pœnis hæreticorum sermo erit. Sed antequam ad pœnas deueniamus, expediet ab vniuersalioribus incipiendo

incipiendo agere de mediis, quibus Ecclesia vti potest ad hæreticos reducendos, vel comprimendos.

DISPUTATIO XXI.

De mediis, quibus Ecclesia vitur ad reuocandos, & comprimendos hæreticos.

SECTIO I. *Utrum Ecclesia cogere possit hæreticos ad fidem Catholicam recipiendam.*

II. *De alio medio, quo vitur Ecclesia contra hæreticos prohibendo eorum libros.*

VARIA sunt hæc media, inter quæ possunt etiam numerari communicatio cum illis prohibita, & pænæ etiam, quibus eos punit, sed de his duobus, quia longiorem exigunt indaginem, duabus disputationibus sequentibus agendum erit: in hac ergo Disputatione de reliquis mediis dicemus, & in primis de potestate, quam Ecclesia habet ad compellendos hæreticos, vt redeant ad Catholicam fidem, quam in baptismo professi sunt.

SECTIO I.

Utrum Ecclesia cogere possit hæreticos ad fidem Catholicam recipiendam.

I Diximus supra, Ecclesiam non habere potestatem cogendi infideles ad recipiendam fidem, sed solum prædicandi, & proponendi fidem, relicta illis facultate libera illam, vel amplectendi, vel respuendi. Hinc oritur præsens quæstio: an hæreticos possit Ecclesia compellere ad audiendam, & recipiendam fidem Catholicam. Ratio autem dubitandi oritur ex ibi dictis, quia fides debet esse libera credenti, & per consequens coactio nec expedit, nec est iuxta ipsius exigentiam, cum rationibus motiuis, & suasionem, non metu, & coactione debeant homines ad veram fidem allici. De hoc tamen puncto latius controuersitæ contra hæreticos antiquos, & modernos disputant, & ideo à nobis breuiter expediendum erit. Poterunt autem videri Cardinalis Bellarminus tom. 1. lib. 3. de laicis, cap. 21. & 22. Valentia in præfenti diff. 1. q. 11. membr. 3. Suarez in præfenti disputat. 20. sect. 3. qui alios afferunt.

2 Aliqui ergo in primis dixerunt non esse religionis, & fidei causa dissensiones permittendas, sed singulos relinquendos suæ conscientie, & pacem ad inuicem seruandam, & charitatem, quæ est vinculum perfectionis: quare non solum non esse puniendos hæreticos, sed nec ab aliorum consortio separandos, sed fraterna pace, & concordia retinendos. Ita dixit olim Apelles quidam apud Eusebium lib. 5. hist. c. 13. & Nicephorum

lib. 4. cap. 29. dummodo omnes Christum confiteantur crucifixum, & in eo sperent. Idem ferè docuit nostro tempore Georgius Cassander apud Bellarmin. vbi supra cap. 19. saltem quoad eos, qui symbolum, & Scripturam admittunt: nec defuere alij, qui nouissime suadere voluerint modum conciliandi hæreticos cum Catholicis, dummodo quoad substantialia fidei conuenirent, licet in alijs (vt ipsi vocant) accidentalibus dissiderent: de quibus quid quisque opinetur, non ita acriter curandum, vt ea occasione Christiana vnitas, & concordia turbetur.

Hunc tamen errorem Catholici damnant, & impugnant, & videri possunt Bellarminus, & Suarez locis citatis. Constat enim quemlibet errorem, quo aliquis à vera fide Catholicæ Ecclesiæ dissentit, sufficere ad hæresim excludentem à regno Dei: qui autem in vno delinquit, factus est omnium reus: quod maxime in fidei negotio locum habet. Qui enim semel Ecclesiæ Catholicæ aliquid certum definit, & tradenti impudenter, & obstinatè resistit, non agnoscit veram Ecclesiam, nec eius auctoritatem; non est ergo Ecclesiæ membrum, nec in re parui momenti dissentit, qui Ecclesiam, eiusque auctoritatem negat, qui supremo Ecclesiæ visibilis capiti non obedit, nec obediendum putat. Vnde iam nec symbolum retinet, cum veram Ecclesiam non confiteatur, sed aliam sibi fingat; nec etiam Scripturam sacram formaliter recipit, qui eam ad alios falsos sensus detorquet, nec iuxta Ecclesiæ & sanctorum Patrum sensum interpretandam vult. Non potest ergo esse consensus Christi, & Belial, nec lucis cum tenebris, sed ad minus separandi sunt hæretici omnes à Catholicorum gremio, vt ex dicendis à fortiori constabit.

Secundus ergo error est aliorum, qui dicunt, licet conciliari non possint, saltem non esse hæreticos fidei causa puniendos. Ita olim Donatista, & posteriori tempore Ioannes Hus, & nouissime Lutherus apud Suarez vbi supra num. 3. & apud Bellarmin. cap. 2. in principio, & solet esse vulgaris hæreticorum querela, seu calumnia contra Catholicos, quod in homines diuersæ religionis atrocioribus pœnis seruiant. Quam tamen calumniam iniustam esse agnoscunt mitiores alij sectarij eamque refellit nouissime vnus ex eadem secta Hugo Grotius aduersus rigidiore hæreticos. Et certè mirum est, vt notauit Coninch in præfenti diff. 18. dub. 14. num. 23. quod Ecclesiæ seruitiam, & tyrannidem hac in parte hæretici accusent, qui in Anglia, aliisque locis nulli parcunt tormenti, & seruitutis generi, quod in Catholicos religionis causa non exerceant. Quare ex ipsis multi palam iam sermone, & libris editis fauerentur, posse, & debere hæreticos ea de causa pœnis, ac vltimo etiam mortis supplicio affici, quos refert Bellarmin. diff. cap. 21.

Veritas Catholica constanter docet, posse hæreticos baptizatos, compelli, & pœnis etiam cogi ad fidem Catholicam recipiendam, ac eisdem pœnis ob hæresim crimen puniri, non solum spiritualibus, sed temporalibus etiam, ac corporalibus, eamque potestatem in Ecclesia ipsa reperiri, quæ quando oportuerit per se vel per sæculares Principes potest eam exercere. In his conueniunt Catholici Doctores, qui latè hæc omnia probant, & videri possunt vltra supra citatos Alfonso, Castro, Arboreus, Rossensis, Simancas, & Farinacius, quos affert Suarez

C C c 4 num. 6.